

T.C.
GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIğI
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

AVRUPA BİRLİğİ'NİN
GIDA VE TARIM ÜRÜNLERİ TİCARETİNE İLİŞKİN
DEğERLENDİRMELER

AB UZMANLIK TEZİ

ZAFER ÖZGÜ TETİK

AB UZMAN YARDIMCISI

DANIŞMANI

AB UZMANI

SENEM ODAMAN KÖSE

Ankara - 2015

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

EK-4

AB Uzman Yardımcısı Zafer Özgü TETİK tarafından hazırlanan “*Avrupa Birliği’nin Gıda ve Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Değerlendirmeler*” adlı tez çalışması aşağıdaki Tez Değerlendirme ve Yeterlik Sınav Komisyonu tarafından oy çokluğu ile Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü AB Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye : Dr. Haldun DEMİREL
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı V.

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye : Dr. Nevzat BİRİŞİK
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye : Dr. İbrahim ÖZCAN
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye : Selda COŞKUN
Unvanı : AB Uzmanı

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 26 / 09 / 2015

Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından kabul edilen bu tezin AB Uzmanlık Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Çınar BAHÇECİ
Komisyon Başkanı
Genel Müdür V.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca yardım ve katkılarını esirgemeyen tez danışmanlarım AB Uzmanı Sayın Seçil Adalet GÖK'e ve AB Uzmanı Sayın Senem ODAMAN KÖSE'ye,

Tez alışması boyunca beni destekleyen mesai arkadaşlarıma,

Teőekkürlerimi sunarım.

Zafer Özgü TETİK

ANKARA, EYLÜL 2015

ÖZET

AB Uzmanlık Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARIM ÜRÜNLERİ TİCARETİNDE ÜÇÜNCÜ ÜLKELER VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

Zafer Özgü TETİK

Gıda ve tarım konuları, Avrupa Birliği'nin uluslararası politika gündeminde üst sıralarda yer almakta; gerek uluslararası çok taraflı örgütler ve gerekse diğer uluslararası ikili ilişkileri, çalışmaları ve diyalogları bu konulara öncelik tanınarak devam etmektedir. Söz konusu uluslararası çalışma ve diyalogların ana hedefini gıda güvenliğinin sağlanması yanısıra ticaret ve büyümenin teşvik edilmesi teşkil etmekte ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde de AB'nin üçüncü ülkelerle yapmakta olduğu gıda ve tarımsal ürün ticareti en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tez çalışması kapsamında AB'nin gıda ve tarım ürünleri ticareti kapsamında üçüncü ülkeler ve Türkiye ile ilişkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: AB, tarımsal ticaret, ikili ticari ilişkiler

ABSTRACT

EU Expertise Thesis

**TRADE RELATIONS OF EUROPEAN UNION IN AGRICULTURAL PRODUCTS
WITH THIRD PARTIES AND TURKEY**

Zafer Özgü TETİK

Issues related to food and agriculture are counted on top of the European Union's international policy agenda; both multilateral and bilateral international relations, studies and dialogues continue by giving priority to these issues. Of those mentioned international study and dialogues, besides ensuring the food security, promoting growth and trade is one of the main objectives and agri - food trade between EU and the third countries comes into prominence as the most important means to achieve these objectives. In this thesis, EU agri - food trade relations with third countries and Turkey are assessed.

Key words: EU, trade in agricultural products, bilateral trade relations

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GRAFİK VE TABLOLAR DİZİNİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. TARIMDA KÜRESEL GELİŞMELER	2
3. AVRUPA BİRLİĞİ GIDA VE TARIM ÜRÜNLERİ TİCARETİ	4
3.1 Ortak Tarım Politikası (OTP)	4
3.1.1 Ortak Piyasa Düzenlemeleri (OPD)	5
3.1.1.1 İthalat Koruma Mekanizmaları	6
3.1.1.2 İhracat Koruma Mekanizmaları	7
3.1.1.3 Diğer Koruma Mekanizmaları	7
3.2 Tarımsal Ürün Ticaretinde AB Profili	8
3.3 AB Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	10
4. AB'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELER İLE TARIMSAL ÜRÜN TİCARETİNE DAYALI İLİŞKİLERİ	12
4.1 Afrika, Karayip ve Pasifik (ACP) Ülkeleri ile İlişkiler	13
4.1.1 ACP Ülkeleri.....	14
4.1.2 Güney Afrika.....	16
4.2 ABD ile İlişkiler.....	18
4.3 Amerika Ülkeleri ile İlişkiler	24
4.3.1 Kanada.....	25
4.3.2 Orta Amerika Ülkeleri.....	27
4.3.3 MERCOSUR Ülkeleri.....	28
4.3.4 Meksika, Şili ve ANDEAN Ülkeleri.....	31

4.4 Asya Ülkeleri ve Avustralasya ile İlişkiler	33
4.4.1 ASEAN Ülkeleri	33
4.4.2 Çin ve Hong Kong	34
4.4.3 Güney Kore	41
4.4.4 Hindistan	42
4.4.5 Japonya.....	44
4.4.6 Avustralya	46
4.4.7 Yeni Zelanda	48
4.5 Komşu Ülkeler ile İlişkiler.....	49
4.5.1 EFTA.....	50
4.5.1.1 İsviçre	51
4.5.1.2 Norveç.....	55
4.5.2 AKP Ülkeleri.....	57
4.5.2.1 Cezayir	59
4.5.2.2 Ukrayna.....	61
4.5.3 Rusya.....	65
4.6 Ortadoğu Ülkeleri ile İlişkiler	68
5. AB VE TÜRKİYE	70
5.1 Gümrük Birliği.....	71
5.2 AB - Türkiye Gıda ve Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Düzenlemeler	72
5.3 AB - Türkiye Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	75
6. SONUÇ	82
KAYNAKLAR.....	88
ÖZGEÇMİŞ	93
ETİK BEYAN	94

GRAFİK VE TABLOLAR DİZİNİ

Grafik 1 2004 – 2014 Dönemi AB Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	11
Grafik 2 2008 – 2012 Dönemi ACP Ülkeleri Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	16
Grafik 3 2000 – 2012 Dönemi AB – ACP Ülkeleri Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	16
Grafik 4 2000 – 2012 Dönemi AB – Güney Afrika Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	17
Grafik 5 AB'nin ABD'ye 2014 Yılı Gıda ve Tarım Ürünü İhracatı Ürün Dağılımı.....	20
Grafik 6 2014 Yılı İhracatında En Fazla Artış Kaydedilen Ürünlere İlişkin Değişim	21
Grafik 7 2014 Yılı İhracatında En Fazla Düşüş Kaydedilen Ürünlere İlişkin Değişim	22
Grafik 8 AB'nin ABD'den 2014 Yılı Gıda ve Tarım Ürünü İthalatı	23
Grafik 9 2002 - 2012 Dönemi AB - Kanada Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	26
Grafik 10 2000 - 2012 Dönemi AB - Mercosur Ülkeleri Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	29
Grafik 11 2000 - 2012 Dönemi AB Asean Ülkeleri Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	34
Grafik 12 2004 – 2014 Dönemi AB – Çin Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	35
Grafik 13 2004 - 2014 Dönemi AB - Hong Kong Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	39
Grafik 14 2000 - 2012 Dönemi AB - Güney Kore Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	42
Grafik 15 2004 - 2014 Dönemi AB - Hindistan Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	43
Grafik 16 2004 - 2014 Dönemi AB - Japonya Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	44
Grafik 17 2000 - 2012 Dönemi AB - Avustralya Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	48
Grafik 18 2000 - 2012 Dönemi AB - Yeni Zelanda Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	49
Grafik 19 2004 – 2014 Dönemi AB – İsviçre Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	51
Grafik 20 2004 - 2014 Dönemi AB - Norveç Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	55
Grafik 21 2004 - 2014 Dönemi AB - Cezayir Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	60
Grafik 22 2004 - 2014 Dönemi AB - Ukrayna Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	63
Grafik 23 2004 - 2014 Dönemi AB - Rusya Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	66
Grafik 24 2004 - 2014 Dönemi AB - Türkiye Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti.....	77
Tablo 1 AB'nin ACP Ülkeleri ile Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları	13
Tablo 2 ABD ile AB Arasında Yürürlükte Bulunan Anlaşmalar	18
Tablo 3 AB'nin İhracatında ABD'nin Yüksek Pay Oranına Sahip Olduğu Ürünler.....	23
Tablo 4 AB'nin Brezilya'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler.....	30
Tablo 5 AB'nin Arjantin'den 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler	31

Tablo 6 AB'nin Çin'e 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler.....	36
Tablo 7 AB'nin Çin'e 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatı.....	37
Tablo 8 AB'nin Çin'den 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler	38
Tablo 9 AB'nin Çin'den 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatı.....	39
Tablo 10 AB'nin Çin ve Hong Kong'a 2014 Yılı Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler	40
Tablo 11 AB'nin Çin ve Hong Kong'dan 2014 Yılı Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler.....	41
Tablo 12 AB'nin Japonya'ya 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler.....	45
Tablo 13 AB'nin Japonya'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler.....	46
Tablo 14 AB'nin Komşu Ülkelerle 2013 Yılı Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti	50
Tablo 15 AB'nin İsviçre'ye 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler	52
Tablo 16 AB'nin İsviçre'ye 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İharacatı	53
Tablo 17 AB'nin İsviçre'den 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler	54
Tablo 18 AB'nin İsviçre'den 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatı.....	55
Tablo 19 AB'nin Norveç'e 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler	56
Tablo 20 AB'nin Norveç'ten 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler	57
Tablo 21 AKP Ülkeleri.....	58
Tablo 22 AB'nin Cezayir'e 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler	61
Tablo 23 AB'nin Ukrayna'ya 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler.....	63
Tablo 24 AB'nin Ukrayna'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler.....	64

Tablo 25 AB'nin Rusya'ya 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler	67
Tablo 26 AB'nin Rusya'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler	68
Tablo 27 AB'nin Türkiye'ye 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler.....	78
Tablo 28 AB'nin Türkiye'ye 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatı	79
Tablo 29 AB'nin Türkiye'den 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler.....	80
Tablo 30 AB'nin Türkiye'den 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatı.....	81

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACP Ülkeleri	Afrika, Karayip, Pasifik Ülkeleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKP	Avrupa Komşuluk Politikası
AMT	Antimicrobial Treatments Antimikrobiyal Uygulamalar
ANDEAN Ülkeleri	Comunidad Andina And Milletler Topluluğu
APEC	Asia – Pasific Economic Cooperation Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
ATMEG	Agricultural Trade and Marketing Experts Group Tarımsal Ticaret ve Pazarlama Uzmanları Grubu
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
CETA	Comprehensive Economic and Trade Agreement
DKG	Doha Kalkınma Gündemi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EFTA	European Free Trade Association Avrupa Serbest Ticaret Örgütü
EOA	Ekonomik Ortaklık Anlaşması
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GB	Gümrük Birliği
GDO	Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar

GSP	Generalized System of Preferences Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi
KİK	Körfez İşbirliği Konseyi
MERCOSUR	Mercado Comun del Sur Güney Amerika Ortak Pazarı
OPD	Ortak Piyasa Düzenlemeleri
OTP	Ortak Tarım Politikası
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
SPS	Sanitary and Phytosanitary Sağlık ve Bitki Sağlığı
TTIP	Transatlantic Trade and Investment Partnership Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
TPP	Trans-Pasific Partnership Trans-Pasifik Ortaklık

1. GİRİŞ

Gıda ve tarım konuları, Avrupa Birliği (AB) uluslararası politika gündeminde üst sıralarda yer almakta ve AB'nin hem uluslararası çok taraflı örgütler, hem de ülke ve ülke grupları ile uluslararası ilişkileri, çalışmaları ve diyalogları, gıda ve tarım konularına öncelik tanınarak sürdürölmektedir. Öyleki; AB'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı uluslararası antlaşma ve anlaşmaların; ticaret, kalkınma, dış ilişkiler, gıda güvenliği, tüketicinin korunumu gibi farklı alanlarda taraf olduğu anlaşmalar hariç, sadece seksen dokuzu tarım ve gıda alanında ve doksan dokuzu balıkçılık alanında bulunmaktadır.

AB tarafından gıda ve tarım alanında yürütölen uluslararası çalışma ve diyalogların ana hedeflerini gıda güvenliğinin sağlanması yanında ticaret ve büyümeyi teşvik teşkil etmektedir. AB gıda ve tarımsal ürün ticareti, bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası alanda siyasi ilişkilerde kaydedilen gelişmelerin ekonomik denge ve ilişkilere olumlu veya olumsuz bir yansıması mutlaka bulunmakla birlikte; taraflar arasında gelişen ekonomik ilişkilerin, siyasi ilişkilere etkisi de göz ardı edilmemelidir. Kaldı ki, söz konusu bu ekonomik ilişkilerin insanlığın temel ihtiyaçlarından biri olan beslenmeye yönelik olması bu etkinin görece daha büyük olmasına neden olmaktadır.

AB'ye aday ülke konumundaki Türkiye için AB ile ikili ilişkileri kadar AB'nin üçüncü ölkelerle ilişkileri de önem taşımaktadır. Tez çalışması kapsamında, AB'nin ekonomik ilişkilerinin önemli bir bileşini olan gıda ve tarım ürünleri ticareti kapsamında üçüncü ölkeler ve Türkiye ile mevcut ikili ilişkileri, AB perspektifinden değerlendirilecektir.

2. TARIMDA KÜRESEL GELİŞMELER

Tarım, temel ihtiyaçlarımızdan biri olan beslenme gereksinimimizin karşılanması için gereken ürünlerle gıda hammaddelerinin temin edildiği ve ikame edilemeyen bir sektör olarak büyük önem taşımaktadır. Ancak; doğal nedenlere bağlı unsurların kontrol edilemezliği, toprak ve su kaynaklarının kısıtlı oluşu gibi tarımsal faaliyete etki eden faktörler tarımsal üretimde kestirilemeyen bir değişkenliğe ve sektörün hassas bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle; tarımda sürdürülebilirliğin ve artan dünya nüfusu karşısında gıda güvenliğinin sağlanması, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde tarımın en önemli sorunu olarak kabul edilmiş ve küresel olarak tüm tarım politikalarının önceliği haline gelmiştir.

Üretim, her ne kadar gıda güvenliğinin sağlanmasında kilit nokta olarak kabul edilse de; küresel anlamda gıda güvenliği doğal, ekonomik, teknolojik ve siyasi etkenlere bağlı bulunmaktadır. Küresel ısınma, iklim değişiklikleri, başta kuraklık ve sel olmak üzere karşılaşılan doğal felaketler tarımsal üretimde kayıplara neden olmaktadır. Gelişen ekonomik krizler, girdi ve ürün fiyatlarındaki değişim tarımsal faaliyetleri, dolayısıyla tarımsal ürün ve gıda arzını olumsuz yönde etkilemektedir. Üretim ve verimliliğin artırılması amacıyla sağlanan teknolojik gelişmeler, orta – uzun vadede çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmekte; hem tarımın sürdürülebilirliğini hem de sağlığı tehdit altına alabilmektedir. Uluslararası alanda yaşanan gelişmeler ışığında alınan siyasi kararlar ise, ülke politikalarının belirlenmesinde bağlayıcı rol oynayarak tarımsal üretimin artması veya azaltılması yönünde sonuçlanabilmektedir.

Bir yandan artan dünya nüfusu ve gelir düzeyi etkisiyle dünyada gıda ve tarım ürünleri talebi artarken; diğer yandan gıda ve tarım ürünleri arzında sorunlar yaşanması gıda ve tarım ürünleri fiyatlarının artmasına neden olmaktadır. Küresel ekonomide meydana gelen gelişmeler de bu artışı daha çarpıcı bir hale getirmektedir. Bu nedendir ki; günümüzde birçok ülke gıda ve tarım ürünlerindeki bu fiyat artışının önüne geçebilmek için üretimi artırmaya yönelik destekleme politikalarını yeniden gündemine alırken aynı zamanda söz konusu ürünlerin ihracat ve ithalatına ilişkin olarak ihracatın kısıtlanması,

gümrük vergilerinin düşürülmesi veya kaldırılması gibi düzenlemeler getirmektedir. Bu durum, zincirleme bir etki yaratmaktadır. Son dönem gıda ve tarım ürünleri ticaretinde benimsenen yaklaşım, dünya tarım ürünleri ticaretinin gelişmesine neden olmakta; gelişen ticaret ise söz konusu gıda ve tarım ürünlerinin pazarlama ve üretiminde rekabeti artırmaktadır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından yayınlanan rapora göre; gelişmekte olan ülkelerde kişi ve hane başına düşen aylık gelirin yükselmesiyle, gıda tüketimi %30 oranında artmıştır. Raporda, bu duruma karşılık tarım alanlarının sınırlı oluşu, üretim maliyetlerinin artışı, kaynakların azlığı ve tarımsal ürünlerden elde edilen yakıtlara artan yönelime dikkat çekilmekte; tarımın teşvik edilmemesi halinde 10 yıl içerisinde fiyatlarda %40'a ulaşan artışların kaydedilebileceği öngörüsüne yer verilmektedir.

Gıda ve tarım ürünleri pazarında büyüme, üretim maliyetinin daha düşük olması sebebiyle yeni üretim merkezi haline gelen Çin başta olmak üzere Asya ülkelerine kaymaktadır. Diğer bir deyişle, pazarın ve dolayısıyla küresel tarımın değişimindeki Batı hakimiyeti kırılmış; AB ve ABD gibi daha önce ticarete belirleyici rol oynayan tarafların ticaret eksenindeki bu kontrolü azalmış bulunmaktadır.

Küresel gıda ve tarım sektöründe üretim ve ticaret bakımından yükselen bu yeni güce karşı durabilmek amacıyla AB ve ABD, ikili ve çok taraflı ticari ilişkilerini tarımın da dahil olduğu geniş kapsamlı ticaret, yatırım ve işbirliği anlaşmaları imzalayarak geliştirmektedir. Bu kapsamda; AB ile ABD arasında müzakere süreci devam etmekte olan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Anlaşması ve ABD ile on bir Asya – Pasifik ülkesi (Avustralya, Brunei, Kanada, Şili, Japonya, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Peru, Singapur ve Vietnam) arasında imzalanan Trans – Pasifik Ortaklık (TPP) Anlaşması, küresel anlamda büyük önem taşıyan ve yürürlüğe girmeleri ile dünya pazarında belirleyici olacak anlaşmalardır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ GIDA VE TARIM ÜRÜNLERİ TİCARETİ

Gümrük Birliği uyarınca AB ticaret politikası malların AB içerisinde serbest dolaşımı ve üçüncü ülkelerle ticarete ise alınan ortak tedbirlerin uygulanması esasına dayanmaktadır. Üye tüm ülkelerin serbest ticaretin getirdiği faydalardan yararlanması ve topluluk üreticilerinin, aynı rekabet ortamı içerisinde dış ticaretin zararlı yönlerinden korunması amaçları doğrultusunda, AB içerisinde ticaret alanını kapsayacak ortak bir ticaret politikasına ihtiyaç duyulmuştur. Üye ülkeler tarafından Ortak Ticaret Politikası altında uyulması gereken ilke ve yükümlülükler, Roma Anlaşması'nın 110 – 116. maddeleri ile düzenlenmektedir.

Ticaret yönü ve hacminin düzenlenmesine doğrudan etki eden politikalardan oluşan AB Ortak Ticaret Politikası, sanayi mallarına ilişkin düzenlemeleri ortaya koymaktadır. Tarım ürünleri ticareti, tarım sektöründe yer alan ürünlerin üretim ve dağıtım hususları ile birlikte Ortak Tarım Politikası (OTP) kapsamında ele alınmakta ve yüksek bir korumacılık uygulanmaktadır.

3.1. Ortak Tarım Politikası (OTP)

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan kıtlığın da etkisiyle Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından imzalanan ve 1958 yılında yürürlüğe giren Roma Anlaşması'na dayanılarak 1960 yılında oluşturulmaya başlanan OTP, esas olarak üye ülkelerin tarım politikaları arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılarak çalışan nüfusun büyük ve önemli bir çoğunluğunu oluşturan tarımsal kesimin gelir düzeyinin korunması amacını taşımaktadır. AB'nin ilk ortak politikası olma özelliğini de taşıyan OTP, 1962 yılında tüm üye ülkelerce benimsenmiştir ve AB'nin genişleme sürecinde tüm üye ülkelerin uyması da zorunluluk teşkil etmektedir.

OTP'nin temel amaçları tarım sektöründe verimliliğin artırılması, tarım çalışanı gelirinin yükseltilmesi, tarım piyasalarında dengenin sağlanması, tarım ürünleri arzının garanti altına alınması ve tarımsal ürünlerin tüketiciye uygun fiyatlarla ulaştırılması olarak özetlenebilmektedir. Ancak elbette, söz konusu bu temel amaçlar zaman içerisinde değişen

koşul ve ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden şekillenmektedir. Örneğin; gıda güvenliği, iklim değişimi ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi gibi sorunlarla mücadele etmek, AB genelinde kırsal ekonomiyi canlı tutmak günümüzde OTP'nin önemli amaçları arasında sayılmaktadır.

1958 yılı Temmuz ayında gerçekleştirilen Stresa Konferansı ile, OTP'nin ilkeleri (tek pazar ilkesi, topluluk tercihi ilkesi ve ortak mali sorumluluk ilkesi) belirlenmiştir. Buna göre;

- Tek Pazar İlkesi; Birlik sınırları içerisinde tarım ürünlerinin serbest dolaşımının sağlandığı tek bir pazar oluşturulması olarak tanımlanmaktadır. Tek pazar oluşumu ise; ortak rekabet kuralları, ortak fiyat, istikrarlı döviz kuru, Birlik sınırlarında sağlanacak ortak koruma, insan ve hayvan sağlığı ile ilgili düzenlemelerin uyumlaştırılması unsurlarının sağlanmasına bağlanmaktadır.
- Topluluk Tercihi İlkesi; tüketimde, Birlik menşeli ürünlere öncelik tanınarak söz konusu ihtiyacın Birlik'in kendi üretimi ile karşılanması; arzın talebi karşılayamadığı durumlarda ithalata yönelmesi olarak kabul edilmektedir. Bu durum elbette, Birlik tarım ürünleri ihracatının sübvansede edilirken, düşük fiyatlı ithalata ve dış pazarlardaki fiyat dalgalanmalarına karşı iç pazarın korunmasını gerektirmektedir.
- Ortak Mali Sorumluluk İlkesi; OTP harcamalarının üye ülkelere ortaklaşa bir şekilde üstlenilmesi olarak tanımlanmaktadır.

3.1.1. Ortak Piyasa Düzenlemeleri (OPD)

AB tarım ürünlerinin üretimi ve desteklenmesi yanısıra ihracat ve ithalatına ilişkin politikalar, sözü geçen OTP ilkeleri çerçevesinde herbir sektör için tesis edilen Ortak Piyasa Düzenlemeleri (OPD) ile yürütülmektedir.

Bu kapsamda ele alındığında, AB'nin üçüncü ülkelere karşı referans fiyatları, prelevman ve ihracat iadeleri uygulamalarının büyük önem taşıdığı koruyucu bir sistem geliştirdiği görülmektedir. Sistemde; iç piyasa fiyatından daha düşük bir fiyatla ithal edilen ürün için aradaki fark, ithalatçıdan çeşitli vergilerle giderilmekte ve böylelikle ithal ürünün

fiyatı yerli ürün fiyatı düzeyine çekilmektedir. İhracatta ise, ihracatçılara ödenen ihracat iadeleri ile ihracat fiyatları dış piyasa fiyatlarına yaklaştırılmaktadır.

Öte yandan AB'nin dış ticarete izlediği fiyat politikaları ithalat koruma mekanizmaları, ihracat koruma mekanizmaları ve diğer koruma mekanizmaları olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

3.1.1.1. İthalat Koruma Mekanizmaları:

Eşik Fiyat:

İthalata konu tarım ürünlerinin fiyatını, AB içinde maliyeti en yüksek olan bölge fiyatının düzeyine çıkarmak amacıyla; üçüncü ülkelerden alınan ürünlerin AB'ne giriş fiyatıdır. İthalatında eşik fiyat uygulamasına gidilen ürünlerde, belirlenen eşik fiyatın altında kalan ürünlerin AB pazarına girişine izin verilmemektedir.

Set Fiyat:

Set fiyat, söz konusu uygulamaya konu ürünlerin üretim masrafına bağlı olarak hesaplanan en düşük ithalat fiyatıdır.

Referans Fiyat:

AB üretiminin en yüksek olduğu bölgelerde üç yıllık bir dönem için belirlenen fiyat ortalamasına pazarlama giderlerinin eklenmesiyle hesaplanan referans fiyat, üçüncü ülkelere karşı uygulanan fark giderici vergi miktarının saptanmasına esas teşkil etmektedir.

Prelevman:

Üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünlerin fiyatını, eşik fiyat düzeyine çekmek için dış piyasa fiyatı ile eşik fiyat arasındaki farka eş olarak uygulanan vergidir. Prelevman, temel tarım ve gıda ürünlerinde uygulanmakta olup; AB tarımsal üretiminin büyük bir yüzdesini kapsamaktadır.

İlave Vergi:

Set fiyat veya referans fiyat uygulamasına tabi ürünlerin fiyatını, Birlik'in belirlediği fiyat düzeyine yükseltmek amacıyla uygulanan ithalat vergisidir.

Gümrük Vergisi:

Ortak gümrük tarifesi kapsamında ithalata konu ürünlerin değerinin belirli bir yüzdesi olarak alınan vergidir.

Telafi Edici Vergi:

Referans fiyat uygulamasına tabi ürünlerin Birlik'e giriş fiyatının uygulanan gümrük vergisine rağmen referans fiyat altında kalması halinde uygulanan vergidir.

3.1.1.2. İhracat Koruma Mekanizmaları:

İthalat koruma mekanizmalarındaki çeşitliliğin aksine, AB'nin ihracatta uyguladığı tek bir koruma mekanizması bulunmaktadır. AB tarım ürünleri fiyatının, dış piyasa fiyatlarından yüksek olması halinde, söz konusu ürünlerin dünya pazarında yer alabilmesi ve AB'nin rekabet gücünün korunabilmesi amacıyla AB tarafından bu ürünlerin ihracatına yönelik olarak bir teşvik primi ödenmektedir. İhracatı teşvik iadesi olarak adlandırılan bu ihracat desteği, desteğe konu ürünlerin dünya pazar fiyatları ortalaması ile AB Pazar fiyatı arasındaki farka eş değer olarak belirlenmektedir.

3.1.1.3. Diğer Koruma Mekanizmaları:

Tüketici yardımları, üretim kotaları, imalatçılara destek ödemesi, ortak sorumluluk vergisi ve ihracat vergisi gibi daha çok ürünlerin Pazar içerisindeki arz ve talebini dengelemeye yönelik uygulamaları kapsamaktadır.

3.2. Tarımsal Ürün Ticaretinde AB Profili

Teknik ilerlemeyi desteklemek ve tarımsal üretimin rasyonel gelişimini ve başta işgücü olmak üzere, üretim faktörlerinin optimum kullanımını sağlamak suretiyle tarımda verimliliği artırmak ve bu sayede, özellikle tarım alanında çalışanların bireysel gelirlerini artırarak, tarımsal nüfusa uygun bir hayat standardı sağlamak; piyasalara istikrar kazandırmak, ürünlerin arzını güvence altına almak ve ürünlerin tüketicilere makul fiyatlarla ulaşmasını sağlamak olarak tanımlanan OTP hedeflerine ulaşmak amacıyla, AB tarafından bir araç olarak değerlendirilen gıda ve tarım ürünleri ticareti, bu bağlamda, AB tarım politikasının uluslararası bir başka boyutunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla; 2014 yılında yaklaşık 122 Milyar Euro değerinde gıda ve tarım ürünü ihracatı gerçekleştiren AB için, gıda ve tarım ürünleri ticaretini sadece ekonomik bir faaliyet olarak değerlendirmek doğru olmamaktadır.

AB, gıda ve tarım ürünleri ticaretine dayalı ikili ilişkilerini küresel pazarı ayırdığı altı grup (Afrika, Karaiip ve Pasifik Ülkeleri; Amerika Birleşik Devletleri; ABD hariç Amerika Ülkeleri; Asya Ülkeleri ve Avustalasya; Komşu Ülkeler; Ortadoğu Ülkeleri) altında yürütmektedir. AB'nin bu gruplarla kurduğu ticari ilişkilere genel olarak bakıldığında, taraflar arasında tesis edilen ticaretin tarım sektörünü korumak ve geliştirmek üzere uygulamaya sokulan geniş bir dizi önlem ve eylem temelinde şekillendiği görülmektedir.

Bu önlem ve eylemler arasında da

- AB üreticileri için ihracatta güvenliğin sağlanması,
- AB tüketicilerinin ve sanayinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere hassas üretim sektörlerini de göz önünde bulundurarak ithalat düzenlemelerinin yönetilmesi,
- AB'ye aday ve/veya komşu ülkelerde sektörel büyüme ve istikrarın teşvik edilmesi,
- Gıda güvenliğinin sağlanmasında tarımın temel rolünü gözeterek küresel ticaret sistemindeki kuralların korunması

öne çıkmaktadır.

AB, görece eski ticari ilişkileri bulunan üçüncü ülkelerle gıda ve tarımsal ürün ticaretini bir çerçeve veya genel bir ortaklık anlaşması temeline oturtmaktadır. Taraflar arasındaki bu ticari ilişkinin geliştirilmesi ise;

- bu anlaşmaların revizyonu,
- taraflar arasında imzalanacak Serbest Ticaret Anlaşması (STA) ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması (EOA) dahil yeni anlaşmalar,
- taraflar arasında her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Tarım Diyalogları, Komite Toplantıları veya Uzman Grubu Çalışmaları

ile sağlanmaktadır.

Bununla birlikte; üçüncü ülkelerle ilişkilerinde STA ve EOA'lar, AB'nin gıda ve tarım ürünleri ticaretini derinleştirmek için etkin bir şekilde kullanılmaktadır. AB mümkün olduğu takdirde çok taraflı anlaşmalar, tercihli ticaret anlaşmaları ile ikili ve bölgesel ilişkilerini düzenlemeyi tercih etmektedir. Yeni nesil olarak adlandırılan geniş kapsamlı STA ve EOA'lar bu bağlamda, AB'nin yakın dönemde ticari ilişkiler kurma ve geliştirme çalışmalarında öne çıkmaktadır. Ancak, çok taraflı anlaşmaların müzakere süreçlerinde aşılamayan tikanlıklar daha fazla meydana gelebilmektedir. Bu gibi durumlarda AB'nin yaklaşımının ise, ASEAN ülkeleri ile yürütülen müzakere süreci örneğinde olduğu gibi, çok taraflı müzakere sürecini askıya alarak taraflar arasında ikili müzakere sürecini başlatmak olduğu görülmektedir.

AB'nin EFTA ülkeleri hariç komşu ülkelerle gıda ve tarım ürünleri ticaretinde, Avrupa Komşuluk Politikası (AKP) etkin unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak 2011 yılında güncellenen AKP ile, "Daha fazla reform için daha fazla destek" anlayışıyla AB ve komşu ülkeleri arasındaki ikili ve bölgesel ilişkilerin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Taraflar arasındaki demokrasi ve insan hakları, yasaların üstünlüğü, iyi yönetim, pazar ekonomileri prensipleri ve sürdürülebilir kalkınma gibi ortak değerlere dayanan AKP'nin, siyasi birlik ve ekonomik entegrasyon dahil geniş bir kapsamı bulunmakla birlikte; taraflara enerji, ticaret, sanayi, sağlık, rekabet, tarım, kırsal kalkınma, eğitim, çevre ve iklim değişikliği gibi geniş bir yelpazede, sektör politikaları çerçevesinde bir dizi fırsat sunmaktadır.

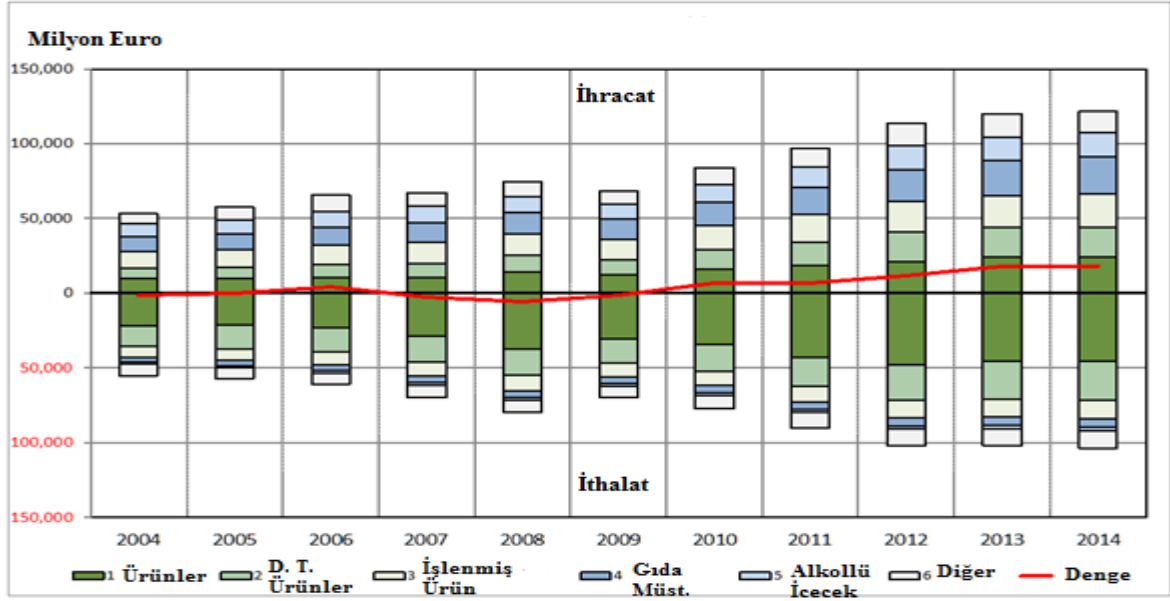
Taraflar arasında tarımın da dahil olduğu pazar entegrasyonunun sağlanarak temel ikili ticaret ilişkilerinin kurulması ve böylelikle taraflar arasındaki tarımsal ticarete istenen oranda bir liberalizasyonun sağlanması, AKP hedefleri arasında yer almaktadır. Bu kapsamda yürütölen, taraflar arasında yeni nesil STA imzalama ve serbest ticaret bölgesi oluşturma çalışmaları ise dikkat çekmektedir.

Gelişmekte olan ölkelere yönelik olarak ise, AB tarafından uygulanan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GSP) Rejimi OTP'nin önemli bir bileşenini teşkil etmektedir. Gelişmiş ölkelerin gelişmekte olan ölkelerden gerçekleştirdiği ithalatta belirli bir taviz marjı tanımlarını öngören GSP'nin bir parçası olarak AB tarafından 05 Mart 2001 tarihinde uygulamaya başlanan "Silahlar Hariç Herşey - Everything But Arms (EBA)" Programı ile, yine Az Gelişmiş Ölkelerle ticarete gümrük vergisi ve kota uygulamasında muafiyet sağlanarak bu ölkelerin desteklenmesi hedeflenmektedir.

3.3 AB Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

AB'nin son 10 yıllık gıda ve tarımsal ürün ticaretini incelediğimizde önceki dönemlerde net ithalatçı pozisyonunda bulunan AB'nin, 2009 yılı sonrasında tarım ürünlerinde net ihracatçı konumuna geldiği görölmektedir. Son 10 yılda ihracatta yıllık %8,6 ve ithalatta da %6,5'lik artış ortalamalarıyla AB, 2014 yılında 121.904 Milyon Euro değerinde ihracat ve 103.903 Milyon Euro ithalat gerçekleştirek; gıda ve tarım ürünleri dış ticaretinde 18.001 Milyon Euro'luk pozitif bir denge yakalamış bulunmaktadır.

Grafik 1: 2004 – 2014 Dönemi AB Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

Elbette, AB'nin 2010 yılı itibari ile yakaladığı bu pozitif denge büyük ölçüde 2009 yılında dünya genelinde ticarete yaşanan kriz sonrası ihracatta yaşanan fiyat artışına bağlı bulunmaktadır. Önemli ticaret partnerleri ticari durgunluktan çıkmaya çalışırken AB'nin nihai ürünlerine olan taleplerin artması ile ürün ve ara malların fiyatlarının yüksekliği bu süreçte AB lehine bir ortam yaratmış; Euro'nun döviz kuru dalgalanmasından kaynaklanan değer kaybı, tarım ürünleri ticaret sahnesindeki önemli aktörlerin aldıkları ticareti kısıtlayıcı tedbirler ile söz konusu ortam koşullarının devam etmesi AB ürünlerine talepte değişiklik olmaması sonucunu doğurmuştur. Böylelikle AB, gıda ve tarımsal ürün ihracatında yakalamış olduğu pozitif ivmeyi koruyabilmiştir.

AB'nin ithal ettiği tarımsal ürünlerin %52'sini nihai ürünler, %28'ini ara mallar teşkil etmektedir. Taze veya kurutulmuş tropik meyveler, sert kabuklu meyveler ve baharatlar; yağlı tohum ve meyvelerin küspeleri ile kahve ve çay AB'nin tarımsal ürün ithalatında önemli bir yer tutmaktadır. Fiyat dalgalanmaları nedeniyle kahve ve gerek hayvan yemi gerekse gıda maddesi olarak kullanılan soya fasulyesi ithalatta önem arz eden ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. AB'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELER İLE TARIMSAL ÜRÜN TİCARETİNE DAYALI İLİŞKİLERİ

AB 2013 yılı itibariyle, sürdürülebilir tarıma ve inovasyona yönelik teşviklerin ve kırsal kalkınmanın daha da güçlendirildiği, sektörün rekabet gücünün daha da artırıldığı bir OTP uygulamaktadır. Bu politika her ne kadar Birlik içi gelişme, düzenleme ve karşılıklı etkileşimler sonucu oluşmuş gibi düşünülse de; OTP üzerinde, oluşturulan her politikada olduğu gibi küresel değişim, gelişme ve gerekliliklerin de etkisi bulunmaktadır.

Dünya nüfusunun 2050 yılında 9 milyara ulaşması halinde, dünyada gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için mevcut gıda üretiminin iki katına çıkarılması gerektiği tahmin edilmektedir. Ancak; tarım sektöründe diğer sektörlere oranla

- iklim ve hava koşulları etkisinin daha fazla olması,
- üretim sürecinin daha uzun sürmesi nedeniyle sektör içinde arz ve talep dengesinin tam olarak birbirini karşılayamaması
- üretimde meydana gelebilen en ufak bir değişimin, fiyatlara büyük bir farkla yansıtılabilmesi

gıda güvenliğinin üretim üzerinden sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Kaldı ki; küresel bağlamda ülkelerin gelişmişlik, modernizasyon, doğal kaynak, iş gücü, vb... yönlerden farklı düzeylerde yer almaları da üretim kapasitelerinin tam olarak kullanılmamasına neden olmaktadır. Ekonomik bir faaliyet olmakla birlikte gıda ve tarım ürünleri ticareti, bu noktada karşımıza gıda güvenliğinin sağlanmasına yönelik bir araç olarak çıkmaktadır.

AB, küresel pazarda bu yaklaşımla düzenlediği gıda ve tarım ürünleri dış ticaret ilişkilerini altı coğrafi bölge altında ele almaktadır. Bu bölgeler;

- Afrika, Karaip ve Pasifik Ülkeleri;
- Amerika Birleşik Devletleri;
- ABD hariç Amerika Ülkeleri;
- Asya Ülkeleri ve Avustralasya;
- Komşu Ülkeler;

- Ortadoğu Ülkeleri

olarak sıralanmaktadır.

4.1. Afrika, Karayip ve Pasifik (ACP) Ülkeleri ile İlişkiler

Afrika, Karayip ve Pasifik (ACP) Ülkeleri ile AB arasında imzalanan Cotonou Anlaşması, AB'nin gelişmekte olan ülkelerle imzaladığı en geniş kapsamlı ortaklık anlaşmasını teşkil etmektedir. Bununla birlikte; kırk sekizi Sahara altı Afrika'da, on altısı Karayip ve on beşi de Pasifik'te yer alan toplam yetmiş dokuz ACP ülkesinden ancak yetmiş altısı bu anlaşmadan yararlanabilmektedir. Anlaşma, Küba tarafından imzalanmamış, Somali tarafından onaylanmamıştır. Güney Afrika ise, anlaşmaya taraf olmakla birlikte anlaşmanın kalkınma finansmanı işbirliği hükümlerinden Avrupa Kalkınma Fonu üzerinden faydalanamamaktadır.

AB'nin ACP ülkeleri ile ticari ilişkileri EOA ile düzenlenmektedir. Bu anlaşmalar ile; bir yandan AB ticaret ve kalkınma politikasının pekiştirilmesi, ACP bölgesinde yatırım imkan ve ortamlarının yaratılıp artırılması sağlanırken, diğer bir yandan da ACP ülkeleri arasındaki ticaretin geliştirilmesi ve ticaretin kolaylaştırılması için gerekli alanlarda işbirliğinin sağlanmasına ilişkin hususlar ortaya konmaktadır.

Tablo 1 AB'nin ACP Ülkeleri ile Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları

ACP Bölge Adı	Anlaşma Durumu
Cariforum – Karayip Bölgesi	Anlaşmalar yürürlükte bulunmaktadır.
Batı Afrika	Anlaşma imzalanmış/Onay sürecinde/Müzakere sürecinde
Orta Afrika	Anlaşma imzalanmış/Onay sürecinde/Müzakere sürecinde
Güney ve Doğu Afrika – ESA	4 ülke ile imzalanan anlaşmalar yürürlükte bulunmaktadır. Diğer ülkelerle Anlaşma imzalanmış/Onay sürecinde/Müzakere sürecinde
Doğu Afrika Topluluğu	Anlaşma imzalanmış/Onay sürecinde/Müzakere sürecinde
Güney Afrika Kalkınma Topluluğu Ekonomik Ortaklık Anlaşma Grubu	Anlaşma imzalanmış/Onay sürecinde/Müzakere sürecinde
Pasifik Bölgesi	Papua Yeni Gine ile imzalanan anlaşma yürürlükte bulunmaktadır. Diğer ülkelerle Anlaşma imzalanmış/Onay sürecinde/Müzakere sürecinde

Kaynak: Avrupa Komisyonu, 2015

Taraflar arasındaki asimetrik ticari pozisyon nedeniyle genel olarak EOA'larda, AB'nin liberalizasyon sürecini hemen ve ticarete konu tüm ürünleri kapsamak üzere tamamlaması öngörülmekte -ki bunun tek istisnasını AB'nin Güney Afrika karşısındaki pozisyonu teşkil etmekte; AB, Güney Afrika karşısında liberalizasyona gideceği ürünleri sınırlı tutmaktadır-; ACP ülkelerinin ise tarım dışı ticarete konu ürünler de dahil olmak üzere hassas ürünlerinin yaklaşık %20'sinde mevcut tarifelerini koruyabilmesi uygun görülebilmektedir.

Ayrıca söz konusu anlaşmalar, kapsamlarında ACP ülkeleri arasındaki bölgesel ticaretin geliştirilmesi ve ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik gerçekleştirilebilecek tüm işbirliği çalışmalarını gözetmeleri ve ilgili hususları ortaya koymaları ile dikkat çekmektedir.

4.1.1. ACP Ülkeleri

Oransal olarak ele alındığına, AB ile ACP ülkeleri arasındaki ticaret yüzdelerinin AB'nin diğer ticaret ortaklarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni; ACP ülkelerinin gelişmekte olan ülkeler arasında yer alması nedeniyle, ACP ülkeleri üreticileri için ihracat ve büyüme olanaklarının AB tarım politikasınınca teşvik edilmesidir.

Dolayısıyla ACP ülkeleri için kilit ürün olarak adlandırılabilen, tarımsal üretimde öne çıkan şeker, muz ve pamuk, AB'ye yapılan tarımsal ürün ihracatında da önemli yer tutmakta ve AB'nin gelişmekte olan ülkelerle yürütmekte olduğu tercihli ticaret ilişkileri kapsamında yıllardır yer almaktadır. Diğer ürünlerde olduğu gibi bu ürünlerde de AB'nin az gelişmiş/gelişmekte olan ACP ülkeleri ile ticari ilişkileri GTS Rejimi ve EBA Programı ile şekillenmekte, bu ülkelere ticarete gümrük vergisi ve kota muafiyeti sağlanmaktadır.

ACP ülkelerinden ithal edilen şeker, uzun yıllardır AB tarafından tercih edilen bir pazar ürününü teşkil etmektedir. ACP ülkelerinden AB'ye, sadece 2012 yılında, 739 Milyon Euro değerinde (1,4 Milyon Ton) şeker ihracatı gerçekleştirilmiştir.

01 Ekim 2009 tarihine kadar ACP ülkelerinin AB pazarına ürün arzı, Şeker Protokolü ile belirlenen şartlar çerçevesince gerçekleşmiştir. 01 Ekim 2009 - 30 Eylül 2015 döneminde Az Gelişmiş Ülke düzeyinde yer alan ACP ülkeleri hariç olmak üzere, ACP ülkelerinin AB pazarına girişlerinde otomatik koruma hükmü uygulanmaktadır.

01 Ekim 2015 tarihi itibariyle ise, AB ile Ekonomik Ortaklık Anlaşması imzalamış olan tüm ACP ülkeleri için AB pazarına giriş, genel koruma hükmü uygulanmakla birlikte, serbest olacaktır.

Dünyanın en büyük muz tüketicisi ve ithalatçısı olan AB, söz konusu bu ithalatın %20'sini EBA Programı kapsamında yer alan ACP ülkelerinden gerçekleştirmekte ve bu bağlamda; ACP ülkeleri, muz ihracatının pratikte tamamını AB'ye gerçekleştirmektedir.

2008 yılı itibariyle Az Gelişmiş Ülke düzeyinde yer alan ACP ülkeleri haricindeki ACP ülkeleri de Ekonomik Ortaklık Anlaşması altında gümrük vergisi ve kota uygulamasında sağlanan muafiyetten yararlanabilmektedir ki bu durum, AB'ye muz ihracatının artması ile sonuçlanmış ve 2012 yılında ACP ülkelerinden AB'ye 627 Milyon Euro değerinde muz ihraç edilmiştir.

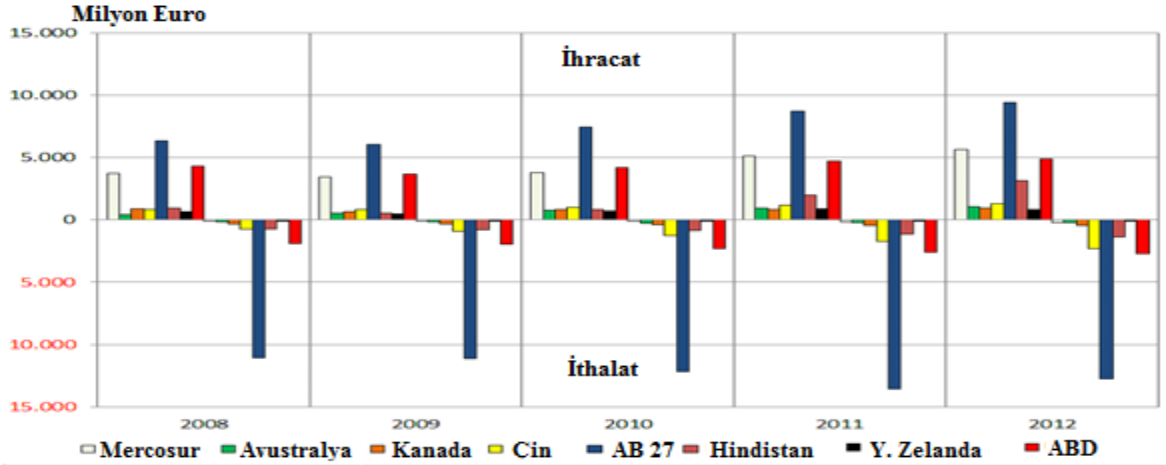
Pamuk üretiminin düşük olmasına bağlı olarak AB'nin pamuk sektöründe ihracat desteklemeleri bulunmamakta ve pamuk ticaretinde gümrük vergisi uygulanmamaktadır.

Öte yandan; Benin, Burkina Faso, Çad, Mali ve pamuk üreticisi diğer Afrika ülkelerine, imzalanan AB – Afrika Pamuk Ortaklık Anlaşması üzerinden desteklemelerde bulunan AB'nin, desteklemeler kapsamında sektöre yönelik 300 Milyon Euro'yu aşkın bir ödeme yaptığı ifade edilmektedir.

ACP ülkelerinden 2012 yılında AB'ye 70 Milyon Euro değerinde pamuk ihracatı gerçekleştirilmiştir.

2010 – 2012 döneminde ACP ülkelerinin, AB'nin tarımsal ürün ithalatı içerisindeki payı ortalama %13 ve söz konusu ülkelerin, AB tarımsal ürün ihracatındaki payı ortalama %8 olarak kaydedilmiştir.

Grafik 2 2008 – 2012 Dönemi ACP Ülkeleri Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

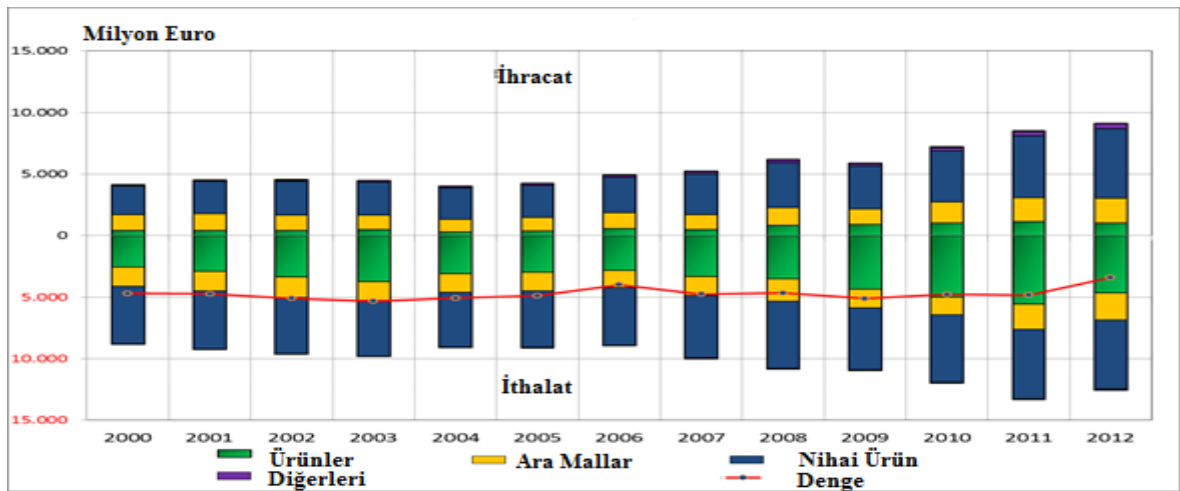

Kaynak: AB Komisyonu, 2014

ACP ülkeleri, tarımsal ürün ticaretinde en önemli partneri olan AB'ye 2012 yılında 13 Milyar Euro değerinde ihracat gerçekleştirmiş ve bunun karşılığında AB ülkelerinden 9 Milyar Euro değerinde tarımsal ürün ithal etmiştir.

ACP ülkelerinden ithal edilen ürünlerin büyük bölümünü tarımsal hammadde ve ara mallar oluşturmakta ve kakao, kahve, çay, tropik meyveler ve baharatlar, işlenmemiş şeker, meyve ile işlenmemiş tütün öne çıkan ürünler olarak sıralanmaktadır. Mevsim ve iklimsel farklılıklardan dolayı AB'de tarımı yapılamayan ürünlere diğer pazarlara göre çok daha uygun fiyatla ve mevsim dışı erişim sağlaması nedeniyle ACP ülkeleri, AB pazarında öne çıkmaktadır.

Grafik 3 2000 – 2012 Dönemi AB – ACP Ülkeleri Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

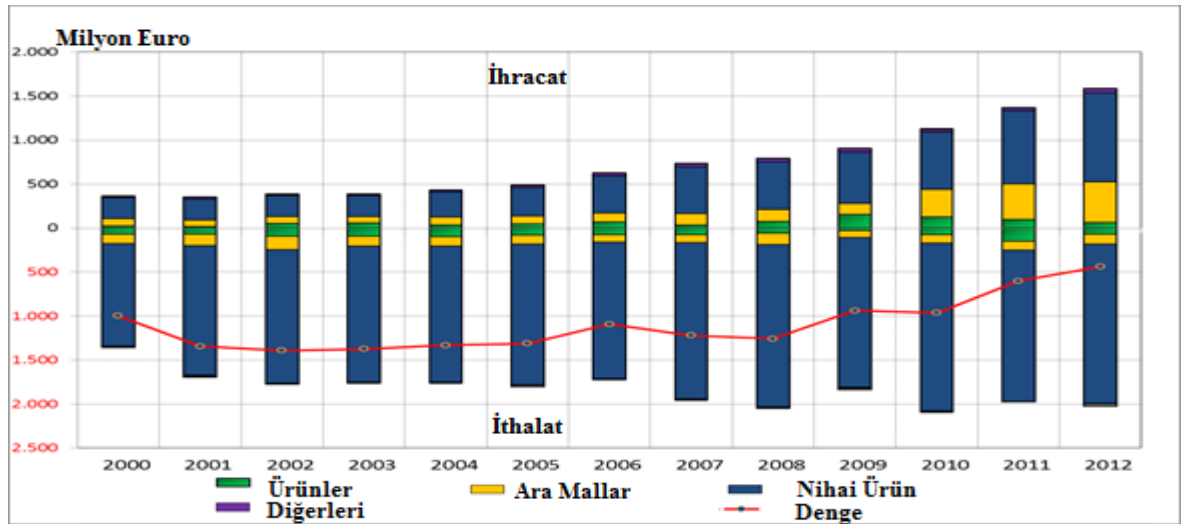
Kaynak: COMEXT, 2014

Öte yandan; gelişmekte olan orta sınıf ekonomisi ile ACP ülkeleri, AB ihracatçıları için önemli bir pazar teşkil etmektedir. ACP ülkelerine ihraç edilen ürünler çoğunlukla işlenmiş nihai ürünler olup; ihracatı yapılan başlıca ürünler buğday, hububat karışımları, alkollü içkiler ve likörler ile süt ürünleri olarak sıralanmaktadır.

4.1.2. Güney Afrika

Güney Afrika'nın AB'ye tarımsal ürün ihracatı 2000 yılında 1,4 Milyar Euro iken, bu değer 2012 yılı itibari ile 2 Milyar Euro'yu; aynı yıl, AB tarafından Güney Afrika'ya ihraç edilen tarımsal ürünlerin değeri ise 1,5 Milyon Euro'yu aşmış bulunmaktadır.

Grafik 4 2000 – 2012 Dönemi AB – Güney Afrika Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2014

Taze ve kurutulmuş meyveler, turunçgil, şarap ve vermut Güney Afrika'nın AB'ye ihracatında öne çıkan ürünler olarak sıralanmaktadır. Hayvansal ve bitkisel yağlar, kanatlı eti, süt ürünleri, alkollü içkiler ve likörler ise AB'nin önemli tarımsal ihracat kalemleri arasında yer almaktadır.

Güney Afrika ile AB arasında 1999 yılında bir Ticaret ve Kalkınma İşbirliği Anlaşması ile, taraflar arasında 2002 yılından bu yana yürürlükte bulunan şarap ve alkollü içkilerin ticaretini kolaylaştırmaya yönelik iki ayrı anlaşma mevcut bulunmaktadır. Ticarete liberalizasyon ile yatırım ve büyüme ortamında istikrar büyük ölçüde mevcut bu düzenlemelerle sağlanmakla birlikte; Güney Afrika, AB ile bir EOA imzalanması için

bölgede yer alan altı diğer ülkeyle birlikte müzakerelere katılmaktadır ve söz konusu EOA ile ticarete tüm taraflar için liberalizasyonun önemli ölçüde sağlanması hedeflenmektedir.

4.2. ABD ile İlişkiler

Şarap ve alkollü içecekler hariç olmak üzere, AB'nin ABD ile mevcut ticari ilişkileri genellikle çok taraflı anlaşmalara dayanmaktadır. (Alkollü içeceklerde belirli isim – markaların korunmasına ilişkin taraflar arasındaki anlaşma 2005 yılında, mektup teatisi şeklinde gerçekleştirilmiştir. 2006 yılında imzalanan Şarap Ticareti Anlaşması ile ise, ticarete isim-marka korunması, önolojik uygulama ve sertifikasyon kuralları ortaya konulmakta ve istisnai durumlar hariç, yarı – tanıtım yazısı olarak kabul edilen Champagne, Chablis, Port,.. vb. ifadelerin kullanılmaması hususunda taraflar, mutabakata varmaktadır.)

Tablo 2 ABD ile AB Arasında Yürürlükte Bulunan Anlaşmalar

YIL	ANLAŞMA ADI ve ŞEKLİ
2012	Organik Ürünlerin Denkliğine İlişkin Düzenlemeler
2010	Muz Ticaretine İlişkin Düzenlemeler
2009	ABD Tarafından Belirli AB Ürünlerine Uygulanan Yüksek Vergi Oranları Ve Belirli Büyüme Hormonlarının Uygulanmadığı Hayvanlardan Elde Edilen Etin İthalatına İlişkin Mutabakat Zaptı
2006	Şarap Ticaretine İlişkin Anlaşma
2005	Kavuzlu Pirinçlerde Uygulanan Vergilerin Hesaplanma Metodlarına İlişkin Anlaşma (Mektup Teatisi)
2005	Şarap Ticaretine İlişkin Hususlara Dair Anlaşma (Mektup Teatisi)
2002	1994 GATT İçin AT CXL Takviminde Belirlenen Hububatlarda Tanınan Tavizlerin Düzenlenmesine İlişkin Anlaşma (Mektup Teatisi)
1999	Canlı Hayvan Ve Hayvansal Ürün Ticaretinde İnsan Ve Hayvan Sağlığını Korumaya Yönelik Sağlık Önlemlerine İlişkin Anlaşma
1997	Damıtılmış İçkilere İlişkin Anlaşma (Mutabakat Zaptı)
1995	Pirinç Ve Tahıl Ödemelerine İlişkin Mektup Teatisi
1992	AB Üçüncü Ülkeler Direktifinin Uygulanması ve ABD Taze Sığır ve Domuz Eti Ticareti ile İlgili Mevzuat Gerekliliklerine İlişkin Anlaşma (Mektup Teatisi)

Kaynak: AB Komisyonu

Bununla birlikte taraflar arasında; kırmızı ette hormon uygulamaları, muz, GDO, kümes hayvancılığında anti-mikrobiyal uygulamalar (AMT) gibi tarımsal ticarete konu bazı hususlara yönelik bir dizi ticari anlaşmazlık bulunmaktadır.

Bu mevcut durum, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Doha Turu'nda yaşanan tıkanıklık, küresel ekonomik kriz, bu krize rağmen Çin'in giderek yükselen gücü karşısında büyüme, ticaret ve iş hacmini artırma ihtiyacıyla iki büyük küresel güç olan AB ve ABD hareketine geçmiştir. Tarifeler, yatırım ortamındaki kısıtlamalar, tarife dışı engeller gibi taraflar arasındaki ticaretteki engellerin ortadan kaldırılması ve tarafların mevcut düzenlemeleri arasındaki uyumun artırılması hedefiyle 2013 yılında AB ve ABD arasında TTIP müzakereleri başlamış bulunmaktadır.

AB, TTIP ile süt ürünleri, işlenmiş et ürünleri, şekerleme ve çikolatalar ile zeytinyağı gibi ürünlerle ABD pazarında daha fazla yer edinmek istemektedir. ABD tarafından uygulanan tarifelerin halihazırda düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ABD pazarına girişte esas engeli Sağlık ve Bitki Sağlığı (SPS) koşulları ve mevzuat niteliğinden kaynaklanan tarife dışı engellerin oluşturduğu görülmektedir.

Müzakereler kapsamında tarım, ele alınan en önemli başlıklardan birini teşkil etmekte olup; müzakereler sonuçlanmamış olsa da TTIP müzakereleri 2014 yılı itibari ile taraflar arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinde etkisini güçlü bir şekilde göstermiştir. Özellikle ihracat bakımından daha stabil geçen bir önceki yılın ardından 2014 yılında, AB ve ABD arasındaki ticaret akışı önemli ölçüde güçlenmiştir. Tarım ürünleri ihracatında 16 Milyar Euro değer ile AB'nin en büyük pazarını teşkil eden ABD (AB ihracat pazar payı oranı %13) aynı zamanda, AB'nin gerçekleştirdiği ithalatta 10 Milyar Euro değer ile en büyük paya sahip olan ikinci ülke (AB ithalat pazar payı oranı %10) konumunda bulunmaktadır.

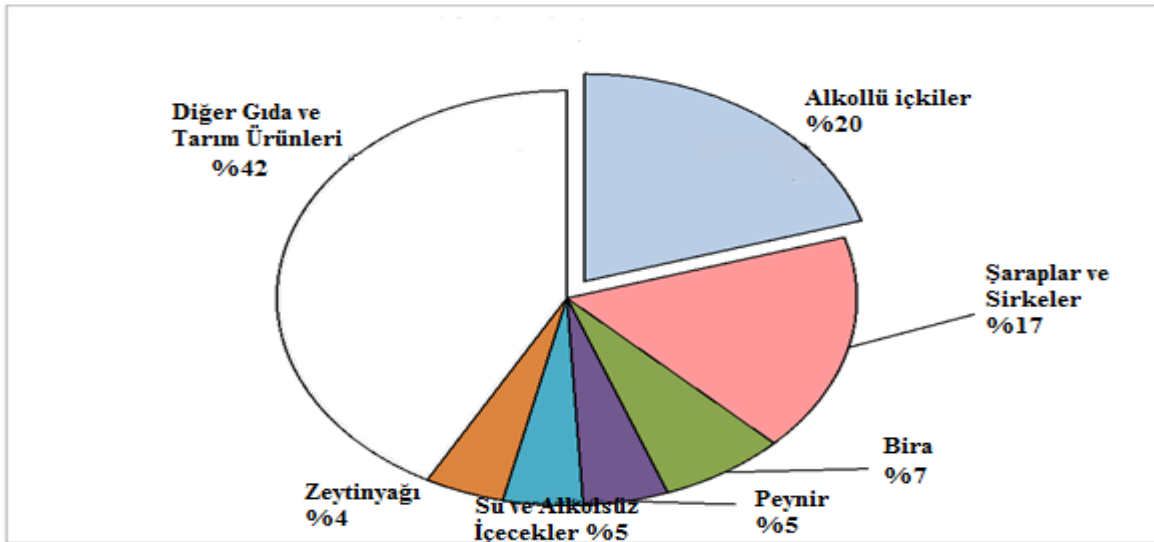
AB'nin 2014 yılı gıda ve tarımsal ürün ticaretinde ilk beş sırada yer alan ticari ortakları arasında ABD gerek ithalat ve gerekse ihracatta en fazla büyüme görülen dış pazarı teşkil etmektedir. AB'nin gerçekleştirdiği gıda ve tarımsal ürün ihracatında en büyük ticari ortağı olan Amerika Birleşik Devletleri'ne, 2014 yılında 2013 yılına göre %6,7'lik artışla 16.389 Milyon Euro değerinde gıda ve tarımsal ürün ihracatı gerçekleştirilmiştir. Dış ticaret dengesinin 6.034 Milyon Euro ile AB lehine olduğu taraflar

arasındaki 2014 yılı gıda ve tarımsal ürün ticaretinin, AB'nin toplam gıda ve tarımsal ürün ticaretindeki payı ihracat ve ithalat için sırasıyla %13 ve %10 olarak kaydedilmiştir.

Elbette bu noktada ABD'nin AB için her zaman karşılıklı ticarete en önemli partneri olduğu ve dolayısıyla 2014 yılına ait sayısal verilerin sadece bu gerçeği bir kere daha ifade etmiş olduğu düşünülebilmektedir. Ancak 2014 yılı ticaretinde görülen büyüme oranı, AB ve ABD pazarları arasındaki mevcut bu ilişkinin belirgin bir şekilde güçlendiğini gözler önüne sermektedir. Nitekim; ithalata kıyasla ihracatta kaydedilen büyük artış, ticaret dengesinde 6 Milyar Euro'yu aşan bir değer ile AB lehine sonuçlanmıştır.

Son on yıllık veriler incelendiğinde, AB ile ABD arasındaki gıda ve tarımsal ürün ticaretinin yapısının yıllar içerisinde bir değişime uğramadığı; AB'nin ABD'ye en fazla ihracatını gerçekleştirdiği tarımsal ürün grubunu şarap dahil olmak üzere işlenmiş ürünler ve içkilerin ve buna karşılık ABD'den ithal edilen ürünleri ise ağırlıklı olarak tarımsal ürünlerin teşkil ettiği görülmektedir.

Grafik 5 AB'nin ABD'ye 2014 Yılı Gıda ve Tarım Ürünü İhracatı Ürün Dağılımı

Kaynak: COMEXT, 2015

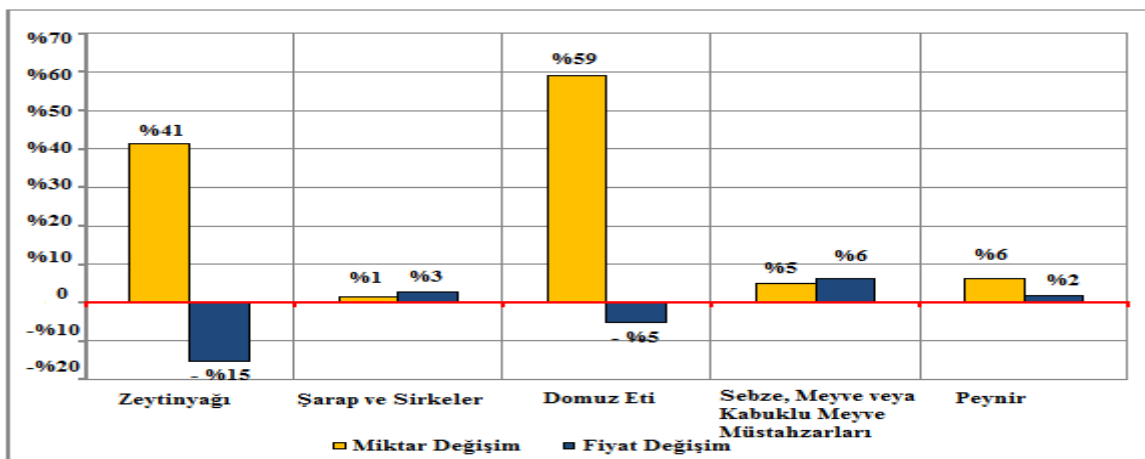
Bir diğer deyişle; her ne kadar pazar payı oranları değişim gösterse de, gerek AB'nin ve gerekse ABD'nin karşı tarafın pazarında söz sahibi olduğu ana ürün ve ürün grupları bir değişiklik göstermemektedir.

2014 yılında ABD'ye ihraç edilen tüm gıda ve tarım ürünleri içinde 3.322 Milyon Euro ihracat değeri ile %20'lik paya sahip olarak ilk sırada yer alan alkollü içkiler, likörler ve vermut ürün grubunu, toplam içerisindeki %17'lik payı ve 2.796 Milyon Euro ihracat değeri ile şarap ve sirke ürün grubu takip etmektedir. Bira, peynir, su ve alkolsüz içecekler ile zeytinyağı ise AB'nin ABD'ye 2014 yılı gıda ve tarım ürünleri ticaretinde öne çıkan diğer ihracat kalemlerini teşkil etmektedir. Bununla birlikte; zeytinyağı, AB'nin 2014 yılında ABD'ye ihraç ettiği ürünler arasında bir önceki yıla oranla değer olarak en fazla artışın kaydedildiği ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. 2013 yılında 608 Milyon Euro olarak gerçekleşen AB'nin ABD'ye zeytinyağı ihracatı, 2014 yılında %20 artış göstererek 728 Milyon Euro değerine ulaşmıştır. İhracatta artış kaydedilen diğer ürün ve ürün grupları zeytinyağının ardından sırasıyla şarap, domuz eti, sebze mühtahzarları, meyveler veya sert kabuklu meyveler ve peynir olarak listelenmektedir.

Elbette ihracat değerlerindeki söz konusu bu artış, hemen hemen tüm kalemlerde ihracat miktarlarındaki artışın yanısıra bazı kalemlerde de fiyatlardaki azalma nedeniyle sevkiyat fiyatlarının düşmesine bağlı bulunmaktadır. Örneğin; 2014 yılı ihracat değerlerine göre yapılan ABD'ye ihraç edilen ürün sıralamasında altıncı sırada yer alan zeytinyağının, 2013 yılına göre ABD'ye ihraç edilen zeytinyağı miktarında %41 artışla birlikte birim fiyatında %15'lik azalma olduğu görülmektedir.

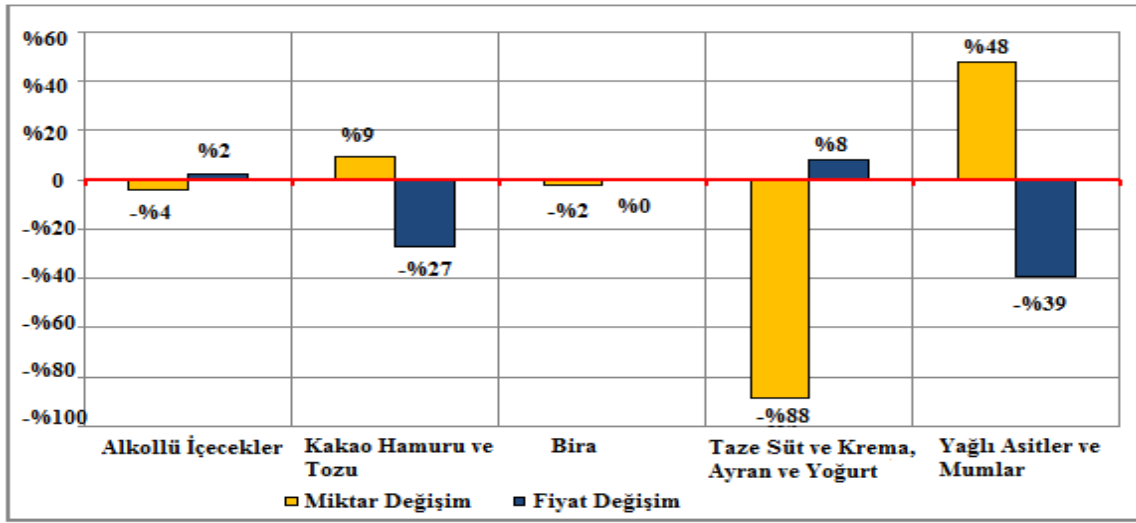
Grafik 6 2014 Yılı İhracatında En Fazla Artış Kaydedilen Ürünlere İlişkin Değişim

Kaynak: COMEXT, 2015 *Birim fiyatları ürün/ürün grupları ihracat değerinin ihracat miktarına bölümü ile saptanmıştır.

Öte yandan ihracat miktarında artışın fiyatlardaki düşüşü karşılayamadığı kakao hamuru ve tozu ya da yağlı asitler ve mumlar gibi ürün grupları ve ürünlerde ihracat değerlerinde düşme olduğu da görülmektedir. Öyle ki; 2013 yılında gerçekleştirilen kakao hamuru ve tozu ihracatına göre 2014 yılında %20, yağlı asitler ve mumlar ihracatında ise %10 değer kaybı kaydedilmiştir. 2014 yılında bir önceki yıl ihracat değerine göre en fazla azalma görülen diğer ürün grupları ve ürünler alkollü içkiler, likörler ve vermut; bira ve taze süt ürünleri olarak sıralanmaktadır.

Grafik 7 2014 Yılı İhracatında En Fazla Düşüş Kaydedilen Ürünlere İlişkin Değişim

Kaynak: COMEXT, 2015 *Birim fiyatları ürün/ürün grupları ihracat değerinin ihracat miktarına bölümü ile saptanmıştır.

ABD, AB'nin özellikle bira, zeytinyağı, esansiyel yağlar ve içkiler ihracatında sahip olduğu %40'a varan pay oranı ile oldukça ciddi bir pazar teşkil etmektedir. Ancak bu bağlamda; re-export bir ürün olan kahve en önemli ihracat kalemi olarak öne çıkmaktadır. AB'nin 2014 yılında gerçekleştirmiş olduğu 514 Milyon Euro'luk kavrulmamış kahve, dökme çay ve Paraguay çayı ihracatının 302 Milyon Euro değerindeki %59'luk bölümü ABD'ye yapılmıştır.

Tablo 3 AB'nin İhracatında ABD'nin Yüksek Pay Oranına Sahip Olduğu Ürünler
(Milyon Euro)

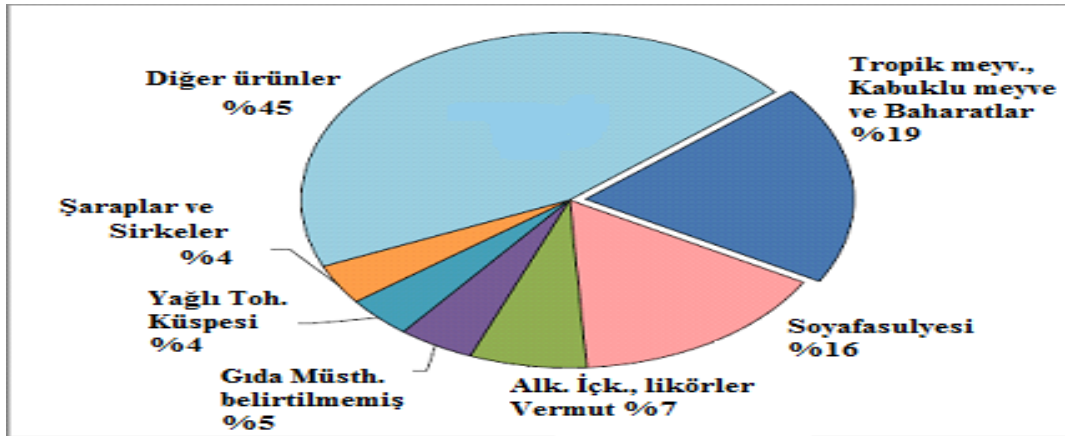
Ürün	AB'nin Toplam İhracatı	AB'nin ABD'ye İhracatı	ABD'nin Toplamdaki Payı
Kavrulmamış Kahve, Dökme Çay ve Paraguay Çayı	514	302	%59
Bira	2.865	1.150	%40
Zeytinyağı	2.126	728	%34
Esansiyel Yağlar	502	171	%34
Alkollü İçkiler	9.766	3.222	%34

Kaynak: AB Komisyonu, 2015

AB'nin 2014 yılında ABD'den gerçekleştirmiş olduğu gıda ve tarımsal ürün ithalatına bakıldığında ise, genel olarak, 2013 yılına göre ithalat değerinde bir artış olmakla birlikte ithalatta öne çıkan ürün ve ürün grupları bakımından bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Bu durumun tek istisnasını 2014 yılı ithalat değerinde bir önceki yıla göre %37 azalma görülen yağlı tohumlardan elde edilen küspe teşkil etmektedir.

2014 yılında ABD'den 1.995 Milyon Euro değerinde ithal edilen taze veya kurutulmuş tropikal meyveler, yemişler ve baharatlar ürün grubu, 10.355 Milyon Euro değerindeki toplam gıda ve tarımsal ürün ithalatında %19 paya sahip olarak ilk sırada; 1.639 Milyon Euro değerinde ithalatı gerçekleştirilen soya fasulyesi ise %16'lık payı ile ikinci sırada yer almaktadır. Alkollü içkiler, likörler ve vermut, gıda müstahzarları, yağ bitkileri küspesi ise önde gelen diğer ithalat kalemlerini teşkil etmektedir.

Grafik 8 AB'nin ABD'den 2014 Yılı Gıda ve Tarım Ürünü İthalatı

Kaynak: COMEXT, 2015

Canlı hayvan, alkollü içkiler, likörler ve vermut ile evcil hayvan maması ürün ve ürün grupları, ABD'nin AB'nin bu ürün ve ürün gruplarında yapmakta olduğu ithalatta ciddi paya sahip olduğu kalemler olarak sıralanmaktadır. AB'nin 2014 yılında yaptığı 221 Milyon Euro değerindeki canlı hayvan ithalatının %57'si; 1,4 Milyar Euro değerindeki alkollü içkiler, likörler ve vermut ithalatının %53'ü ve 867 Milyon Euro değerindeki evcil hayvan maması ithalatının %33'ü ABD'den gerçekleştirilmiştir.

4.3 Amerika Ülkeleri ile İlişkiler

AB, ABD haricindeki Amerika ülkeleri ile ticari ilişkilerini, ülkelere göre

- Kanada
- Orta Amerika Ülkeleri - Belize, Panama, Guatemala, Honduras, Kosta Rika, El Salvador, Nikaragua)
- Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) Ülkeleri - Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay, Venezuela
- Meksika, Şili ve And Milletler Topluluğu (ANDEAN) Ülkeleri - Bolivya, Kolombiya, Ekvador, Peru

olmak üzere coğrafi dört alt bölge altında yürütmektedir.

Genel görünümü baktığımızda AB'nin, gelişmekte olan Amerika ülkelerinin desteklenmesi amacıyla bu ülkelere ticarete GTS(+) tavizler tanıdığı görülmektedir. Ancak bununla beraber, AB kendi ticaret hacmini artırmak ve mevcut ihracat potansiyelini değerlendirmek amacıyla bu ülke pazarlarına daha geniş erişim sağlamasını sağlayacak yeni bir anlaşma imzalama yoluna da gitmektedir. AB söz konusu anlaşma ile, ihracata konu önemli gıda ve tarım ürünlerinin/ürün gruplarının bu ülkelere mevcut ihracatında önemli bir artış sağlamayı hedeflemektedir.

Öte yandan AB, ikili veya çok taraflı STA'ları gelişmekte olan ülkelerin dışında yer alan Amerika ülkelerindeki mevcut pazar payını genişletmek için bir araç olarak kullanmaktadır. Meksika ve Şili ile imzalanan anlaşmalar yürürlükte bulunurken; Kanada ve MERCOSUR ülkeleri ile müzakere süreçleri devam etmektedir. AB'nin ANDEAN

lkelerinden Kolombiya ve Peru ile çok taraflı bir STA imzalanmasına yönelik yürüttüğü müzakere süreci de halen devam etmektedir. AB'nin anlaşmayı ANDEAN lkelerinin hepsini kapsayacak şekilde genişletme isteği doğrultusunda müzakere süreci, anlaşmaya taraf olmak istemeleri halinde Bolivya ve Ekvador'un katılımına da açık bir şekilde yürütülmektedir. Söz konusu anlaşmalarla tarımda yüksek oranda bir liberalizasyon öngörüldüğü; liberalizasyona konu olmayan ürünlerde ise kota ya da ticaretin kolaylaştırılması uygulamalarına yönelindiği dikkat çekmektedir.

4.3.1. Kanada

AB ile Kanada arasındaki ticari ilişkiler, 1976 yılında imzalanan ve aynı zamanda sanayileşmesini tamamlamış bir ülkeyle AB'nin ilk defa imzaladığı bir anlaşma olma özelliğini taşıyan Ticari ve Ekonomik işbirliği ereve Anlaşması'na dayanmaktadır. Taraflar arasındaki gıda ve tarımsal ürün ticaretine ilişkin konular, her yıl düzenlenen AB – Kanada Tarım Diyalogları, Ticaret ve Yatırım Alt Komite Toplantıları da dahil olmak üzere farklı ikili platformlarda ele alınmaktadır.

AB ile Kanada arasında, gıda ve tarımsal ürün ticaretini kolaylaştırmak için taraflarca bir dizi ikili anlaşma imzalanmış bulunmaktadır. 2003 yılında imzalanan şarap ve Alkollü içecekler Ticaretine ilişkin Anlaşma, bu alanda imzalanan anlaşmalar arasında coğrafi işaretlerin ve nolojik uygulamalar ile etiketlemeye yönelik yasal düzenlemelerin de korunmasına yönelik olması bakımından farklılık göstermektedir.

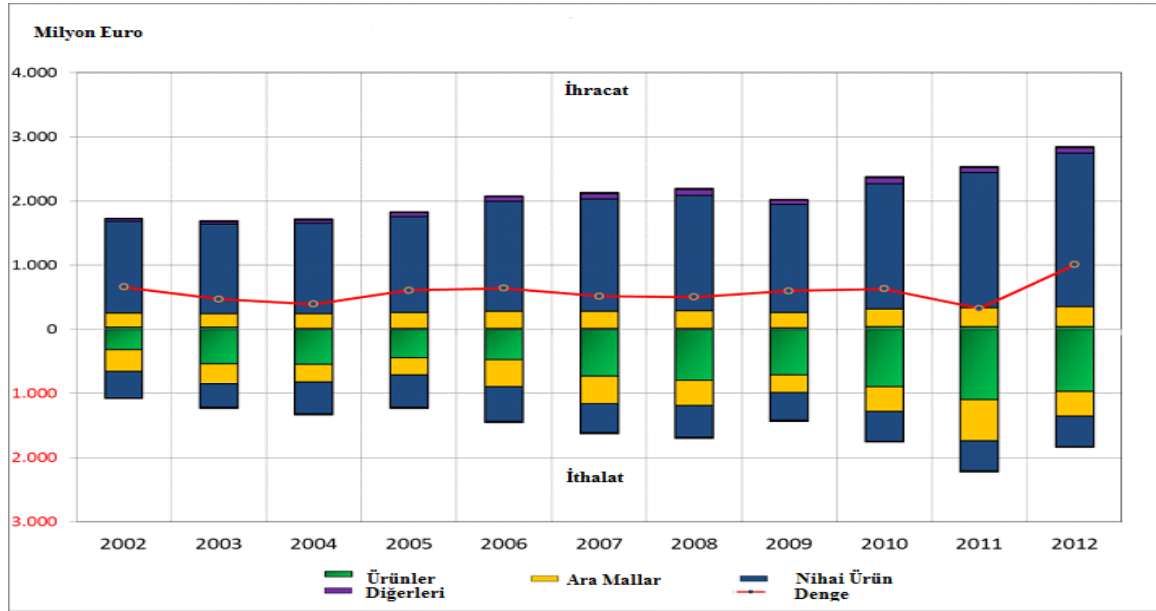
Öte yandan, 18 Ekim 2013 tarihinde AB ile Kanada arasında Kapsamlı Ekonomi Ve Ticaret Anlaşması (Comprehensive Economic and Trade Agreement – CETA) imzalanmasına ilişkin taraflar arası siyasi uzlaş sağlanmıştır. Söz konusu anlaşmanın, tarımsal ticaret bakımından gerek AB'nin ve gerekse Kanada'nın bugüne kadar taraf olduğu herhangi bir STA'ya göre daha geniş kapsamlı olması beklenmektedir.

Anlaşma ile tarımda, uygulanan gümrük vergilerinin büyük kısmı anlaşmanın yürürlüğe girişiyle birlikte olmak üzere kaldırılması; istatistik pozisyonları itibariyle tarım rnlerinde Kanada'nın %92,8 ve AB'nin ise %93,5 liberalizasyona gitmesi öngörülmektedir.

AB, söz konusu anlaşma neticesinde; özellikle peynire getirilecek tarife bazlı kota uygulaması ve işlenmiş tarımsal ürünlerde tam liberalizasyon sağlanması ile önemli bir ek pazar sağlayacaktır. Yine anlaşma ile; AB'nin şarap ve alkollü içecek ihracatına ilişkin olarak, negatif ayrımcılık yapılmamasını sağlamak üzere Kanada Likör Komisyonları için yeni disiplinler yürürlüğe konacak ve AB'nin coğrafi işaret almış 148 gıda ve tarım ürünü kapsamlı bir koruma elde edilmiş olacaktır.

2012 yılında AB'nin Kanada karşısında 776 Milyon Euro ticaret fazlası verdiği gıda ve tarım ürünleri ticaretinde, son 10 yıllık verileri incelediğimizde ticaret dengesinin, 2004 ve özellikle de 2011 yılındaki düşüşe rağmen AB lehine geliştiği görülmektedir.

Grafik 9 2002 – 2012 Dönemi AB – Kanada Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2014

Kanada'ya ihraç edilen ürünlerin %40'ından fazlasını alkollü içecekler oluşturmaktadır. Çikolata ve şeker mamulleri, tahıl müstahzarları ve peynir ise AB'nin ihracatında önde gelen diğer ürün gruplarını teşkil etmektedir. 2013 yılında Kanada'ya ihraç edilen önemli ürün ve ürün grupları şarap, peynir ve lor peyniri, zeytinyağı, meyve ve sebze müstahzarları ve domuz eti olarak sıralanmaktadır.

Buğday ithalatında AB'nin en büyük tedarikçisi olan ve AB'nin buğday ithalatının yaklaşık %25'ini karşılayan Kanada, aynı zamanda soya fasulyesi için de önemli bir

tedarikçi konumundadır. İthalatta sebze ve meyveler ile soya hariç diğer yağlı tohumlu bitkiler de önemli paya sahip olmakla birlikte; söz konusu iki ürünün Kanada'dan gerçekleştirilen tarımsal ürün ithalatının yaklaşık yarısını teşkil ettiği görülmektedir. Bununla birlikte 1 Milyar Euro'ya yaklaşan değeriyle hayvan yemleri 2013 yılında Kanada'dan ithalatı gerçekleştirilen ürün gruplarının başında yer almakta; tahıllar, meyve ve sebze müstahzarları ise ithalatta öne çıkan diğer ürün gruplarını teşkil etmektedir.

4.3.2. Orta Amerika Ülkeleri

AB'nin Orta Amerika ülkeleri olan Belize, Panama, Guatemala, Honduras, Kosta Rika, El Salvador ve Nikaragua ile arasındaki gıda ve tarımsal ürün ticareti, daha çok bu ülkelerden kahve ve muz ithalatına dayanmaktadır.

Panama, Guatemala, Honduras, Kosta Rika, El Salvador ve Nikaragua, gelişmekte olan ülkelerden yapılan ithalatta tercihli tarife uygulamasına gidilmesini öngören GSP kapsamında değerlendirilmekte ve taraflar arasındaki ticarete bu ülkelere AB tarafından tavizler, GSP+ rejimde tanınmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetim için özel teşvik düzenlemelerini kapsayan GSP+ uygulaması ile, insan hakları, işçi hakları, uyuşturucuyla mücadele, çevrenin korunumu ve iyi yönetim hususlarında belirli uluslararası standartları uygulayan ülkelere ticarete ilave avantaj sağlanmaktadır.

Ancak; Panama, Guatemala, Honduras, Kosta Rika, El Salvador ve Nikaragua'ya tanınan bu tavizler, taraflar arasında 29 Haziran 2012 tarihinde imzalanan Bölgelerarası Ortaklık Anlaşması'na konsolide edilmiş bulunmaktadır. Henüz yürürlüğe girmemiş olan Anlaşma ile, taraf ülkelerin gıda ve tarımsal ürün pazarlarına daha geniş bir erişim sağlanması öngörülmektedir. Bu bağlamda; Anlaşma sonrası elde edilecek pazar imkanının, AB'nin et ve süt ürünleri ihracatında bir artışa yol açması ancak esas ihracat artışının şarap ve alkollü içecekler ürün grubunda kaydedilmesi beklenmektedir.

Şeker ve rom ithalatında, Anlaşma ile, Orta Amerika ülkelerine tarife kotası getirilirken; muz ithalatında, 2020 yılında ton başına 75 Euro limitine inilmek üzere, azalan tercihli tarife uygulaması kabul edilmektedir.

4.3.3. MERCOSUR Ülkeleri

AB ile MERCOSUR ülkeleri (Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Paraguay) arasında bir Bölgesel Ortaklık Anlaşması imzalanmasına yönelik müzakereler, resmi olarak 1999 yılı Aralık ayında başlamıştır. Ancak; müzakerelerin ticaret ayağında tarım konusunda tarafların korudukları farklı pozisyonlar ve anlaşmaya yönelik farklı beklentiler nedeniyle taraflar arasında bir anlaşma sağlanamaması üzerine müzakereler 2004 yılında karşılıklı olarak askıya alınmıştır.

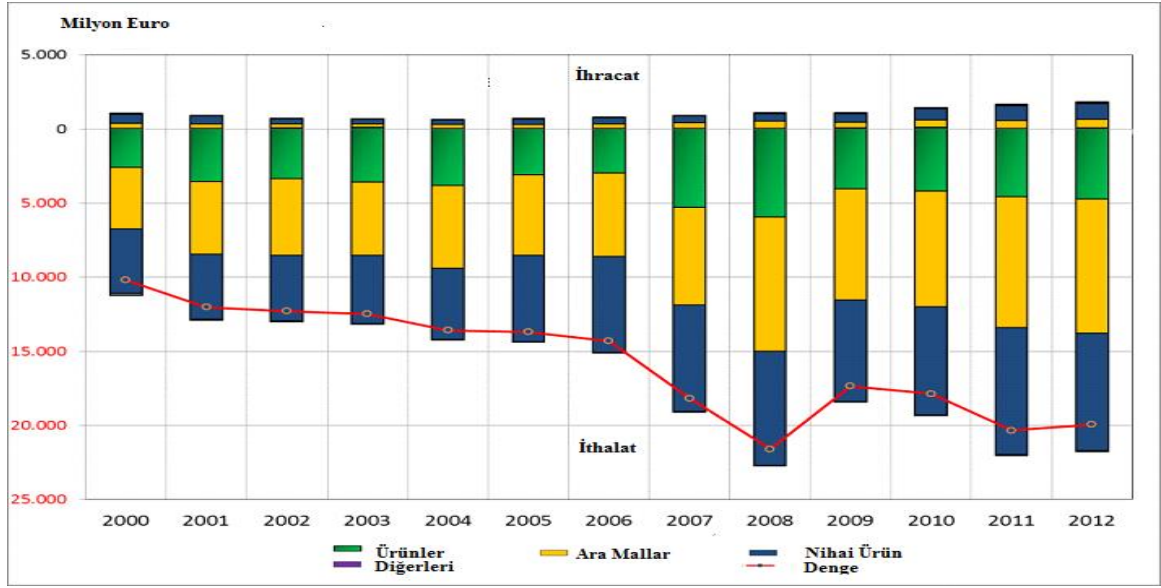
Bununla birlikte; 2010 yılı Mayıs ayında düzenlenen VI. AB - Latin Amerika ve Karayipler Zirvesi'nde biraraya gelen yetkililer siyaset, işbirliği ve ticaret alanlarında üç sütun halinde yürütülmekte olan müzakerelere yeniden başlama kararı aldıklarını açıklamıştır.

Ticaret kısmına ilişkin anlaşma hükümlerine yönelik müzakere süreci taraflar arasında halen devam etmekte olup; müzakereler kapsamında mal ve hizmet ticareti, yatırım, kamu ihaleleri, fikri mülkiyet hakları, coğrafi işaretler, rekabet, sürdürülebilir kalkınma ile SPS başlıkları ele alınmaktadır.

AB ile MERCOSUR ülkeleri arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinde denge, MERCOSUR ülkeleri lehine gelişmektedir. AB'nin toplam tarım ürünleri ihracatının ancak %1,6 kadarı MERCOSUR ülkelerine gerçekleşmektedir. Öte yandan sadece, AB'nin gıda ve tarımsal ürün ithalatında en büyük ticari ortağı olan Brezilya ve en büyük üçüncü ticari ortağı olan Arjantin'den gerçekleştirilen ithalat, AB tarımsal ürün ithalatının yaklaşık %20'sini teşkil etmektedir. Dolayısıyla AB gıda ve tarımsal ürün ithalatında sahip oldukları toplam payla MERCOSUR ülkeleri, AB'nin tarım ürünleri ithalatında önde gelen ticari ortakları arasında yer almaktadır.

Grafik 10 2000 – 2012 Dönemi AB – Mercosur Ülkeleri Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2014

Taraflar arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinde genel görünüm itibari ile AB'nin gerçekleştirdiği ihracat önemsiz olarak addedilebilmekle birlikte; AB ihraç ettiği ürünlerle, MERCOSUR ülkelerinin tarım ürünleri ithalatında yaklaşık %30 paya sahip bulunmaktadır. Bu bağlamda; zeytinyağı, şarap ve alkollü içecekler ana ihracat kalemlerini teşkil etmektedir.

AB, hayvan yemi olarak kullanılmak üzere ithal ettiği soya fasulyesinin yaklaşık %65'ini, toplam sığır eti ithalatının %75'ini ve kanatlı eti ithalatının yaklaşık %90'ını Mercosur ülkelerinden gerçekleştirmektedir. MERCOSUR ülkelerinden gerçekleştirilen ithalatta öne çıkan diğer ürün ve ürün grupları yağlı tohumlardan elde edilen küspe, kahve, şeker ve meyve suyu olarak sıralanmaktadır.

2014 yılında bir önceki yıla göre %2 değerinde azalma kaydedilmiş olmakla birlikte; sadece Brezilya'dan 13,1 Milyar Euro değerinde gıda ve tarımsal ürün ithalatı gerçekleştirilmiş olup; taraflar arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinin toplam ithalat içerisindeki payı %42,1 olarak ifade edilmektedir.

Tablo 4 AB'nin Brezilya'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Yağlı Tohumlu Bitkilerin Küşpesi	2.723	2.900	3.578	3.348	3.100
Kavrulmamış Kahve, Dökme Çay ve Paraguay Çayı	2.097	3.137	2.559	1.831	2.234
Soyafasulyesi	1.989	1.950	2.574	2.169	2.364
Et Müstahzarları	1.146	1.241	1.163	1.057	1.064
Meyve Suları	753	880	1.047	1.154	1.348
İşlenmemiş Tütün	672	763	763	639	583
Sığır Eti	262	330	345	396	435
Meyveler (Narenciye ve Tropikal Meyveler hariç)	313	285	322	341	299
Tropik Meyveler, Kabuklu Meyveler ve Baharatlar	178	189	250	255	298
Şeker Pancarı ve Şeker Kamışı	28	92	576	472	179
Tahıllar (Buğday ve Pirinç Hariç)	279	217	83	521	125
Tavuk Eti	255	292	279	214	178
Narenciye	63	70	65	77	90
Kahve ve Çay Hülasaları	58	55	94	75	61
Bitkisel Yağlar (Palm ve Zeytin Yağı Hariç)	61	166	90	65	26
Diğer Ürünler	536	580	670	761	726
Toplam	11.413	13.146	14.459	13.376	13.110

Kaynak: Eurostat, 2015

Öte yandan, 2014 yılında AB'nin Arjantin'den gerçekleştirmiş olduğu toplam ithalat içerisindeki payı %68,5 olarak ifade edilmektedir. 2014 yılında AB, Arjantin'e 177 Milyon Euro değerinde gıda ve tarımsal ürün ihracatı gerçekleştirmişken; ithalatta bu rakam 5,3 Milyar Euro olarak kaydedilmektedir.

Tablo 5 AB'nin Arjantin'den 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Yağlı Tohumlu Bitkilerin Küşpesi	3.286	3.300	3.286	2.796	3.102
Sığır Eti	439	449	397	373	372
Yağlı Tohumlu Bitkiler (Soyafasulyesi Hariç)	28	35	502	406	349
Diğer Yem ve Yem Maddeleri	137	210	266	288	235
Meyveler (Narenciye ve Tropikal Meyveler hariç)	138	141	201	257	191
Narenciye	260	184	210	224	178
Şaraplar ve Sirkeler	139	138	143	158	164
Bitkisel Yağlar (Palm ve Zeytin Yağı Hariç)	309	411	89	106	94
Sebzeler	129	142	166	94	94
Tahıllar (Buğday ve Pirinç Hariç)	87	120	208	108	77
Yağ Asitleri ve Mumlar	32	48	70	59	51
Soya fasulyesi	36	20	7	7	51
Meyve Suları	66	75	70	73	51
Sakatat, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etler	76	71	61	51	44
İşlenmemiş Tütün	59	56	66	74	41
Diğer Ürünler	309	373	355	288	193
Toplam	5.934	6.325	6.100	5.361	5.289

Kaynak: Eurostat, 2015

4.3.4.Meksika, Şili ve ANDEAN Ülkeleri

AB ile Meksika arasındaki ticari ilişkiler, ekonomik ve siyasi ilişkiler gibi 01 Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe giren Ekonomik Ortaklık, Siyasi Eşgüdüm ve İşbirliği Anlaşması (Küresel Anlaşma) temeline dayanmaktadır. Bu kapsamda; Anlaşma ile taraflar arası ticarete öngörülen liberalizasyon, 01 Temmuz 2000 tarihinde yürürlüğe giren 2/2000 sayılı AB – Meksika Ortak Konsey Kararı ile sağlanmıştır. Karar çerçevesinde, taraflar arası gıda ve tarımsal ürün ticaretinde tam liberalizasyona konu olmayan bazı tarımsal ürünlerde tarife kotaları uygulaması ve ileri bir liberalizasyona yönelik hükümlere yer verilmektedir.

AB ile Şili arasındaki ticari ilişkileri her yönüyle kapsayan ve geniş kapsamıyla DTÖ taahhütlerinin ötesine geçen AB – Şili STA altında yer alan ticarete ilişkin hükümler 01 Şubat 2003 tarihiyle geçici olarak yürürlüğe girmiştir. Mal ticaretinde oluşturulmak istenen serbest ticaret, başta şarap ve alkollü içkiler olmak üzere ticaretin kolaylaştırılmasını hedefleyen ve SPS önlemlerini de içeren şeffaf ve güçlü kurallarla desteklenmektedir.

AB ile ANDEAN ülkeleri arasındaki ilişkiler açısından önemli bir dönüm noktası olarak nitelendirilen AB ile Kolombiya ve Peru arasındaki Çok Taraflı STA ile, ANDEAN ülkelerinin, ABD'den sonraki en büyük ticaret partnerleri olan AB ile ticareti artırması beklenmektedir. Bolivya ve Ekvator, Anlaşma'ya taraf olarak müzakerelere katılım sağlamamış olmakla birlikte; Anlaşma'nın, iki ülkenin gelecekteki katılımlarına açık olduğu kaydedilmektedir.

Meksika, AB'nin gıda ve tarım ürünleri ticaretinde yaklaşık %1'lik bir paya sahip bulunmakta olup; AB ile Meksika arasındaki bu ticarete denge az bir farkla AB lehine bulunmaktadır. Alkollü içecekler, tahıl müstahzarları, gluten ve nişasta ile zeytinyağı AB'nin Meksika'ya ihraç ettiği önemli ürün grupları olarak dikkat çekerken; Meksika'dan ithal edilen ürün ve ürün grupları arasında bira, kahve, baklagiller, meyve suları, alkollü içecekler ve turunçgiller öne çıkmaktadır.

İthalatın ihracatın yaklaşık altı katı olarak gerçekleştiği AB ve Şili arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinde ise denge net bir şekilde Şili lehine bulunmaktadır. AB'nin ihracatında önem arz eden ürün grupları alkollü içkiler, gıda müstahzarları, meyve ve sebze müstahzarları ile hayvan yemleri olarak sıralanmakta; buna karşılık Şili'den ithal edilen ürün grupları arasında meyve ve sebzeler, şaraplar, kabuklu meyveler ve meyve suları ilk sıralarda yer almaktadır.

Öte yandan; AB'nin alkollü içecekler, gıda müstahzarları ve zeytinyağı temelinde gerçekleştirdiği ihracatın yok denebilecek düzeyde olması nedeniyle, ANDEAN ülkeleri ile AB arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinin Andean ülkeleri lehine tek taraflı olduğunu söylenebilmektedir. AB'nin muz ithalatının yarısından fazlası ve kesme çiçek ithalatının da %30'a yakını Kolombiya ve Ekvator'dan, kahve ithalatının %10'u Peru ve

Kolombiya'dan gerçekleştirilmektedir. Meyve, sebze ve kakao, ANDEAN ülkelerinden ithal edilen diğer önemli ürün gruplarını teşkil etmektedir.

4.4. Asya Ülkeleri ve Avustralasya ile İlişkiler

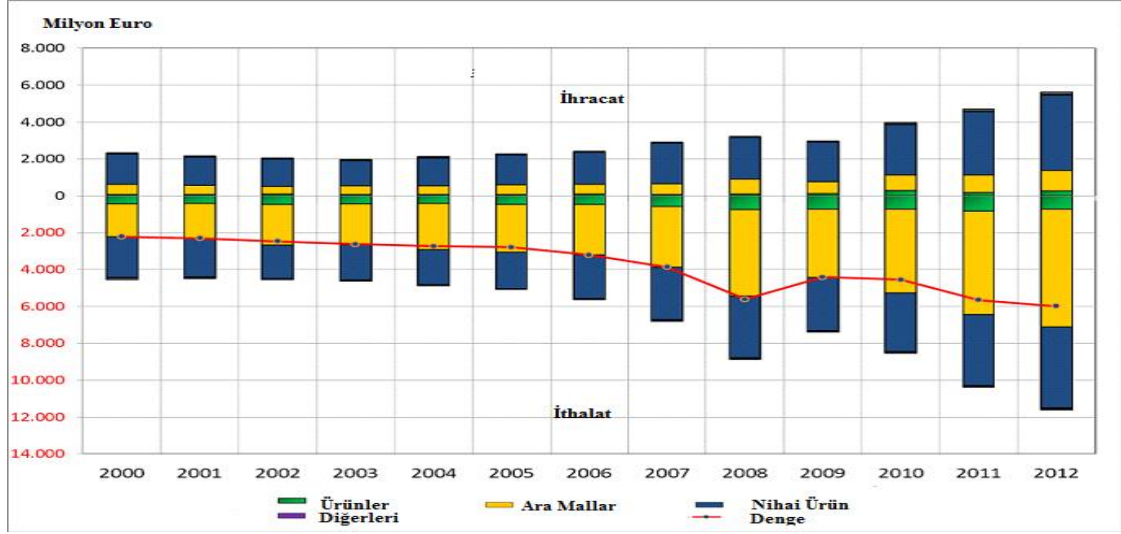
Asya ülkeleri gerek kendi aralarında, gerekse bölgesel ya da ikili olarak diğer ülkelerle ticarete liberalizasyonu sağlamak üzere ticaret politikaları yürütmektedir. Küresel ticaretin yeni büyük gücü Çin, bölge pazarındaki hakimiyetini artırmakta ve bölge ülkelerinin diğer ticari ortaklarının pazar payını daraltmaktadır. Bu nedenle bölge ülkeleri ile ticari ilişkilerin geniş kapsamlı anlaşmalarla geliştirilmesi AB için daha fazla önem kazanmaktadır. ASEAN ülkeleri ile müzakere sürecinin tıkanması sonrasında söz konusu sürecin ikili müzakereler şeklinde devam ettirilmesi yönünde alınan Konsey kararı, AB'nin bölgeyle ticari ilişkilerinin geliştirilmesine verdiği öneme ve bu sürecin yavaş ilerlemesine neden olabilecek gelişmelere sıcak bakmadığına örnek teşkil etmektedir.

4.4.1. ASEAN Ülkeleri

AB ile ASEAN arasında bir serbest ticaret bölgesi oluşturulması amacıyla taraflar arasında başlayan müzakere süreci, 2009 yılı başında tarafların ortak kararıyla askıya alınmış ve 2009 yılı sonunda da Konsey tarafından ASEAN ülkeleri ile ikili STA müzakerelerine başlanması yönünde karar alınmıştır. Bu çerçevede; AB, ilk olarak Singapur ve ardından Malezya, Vietnam ve Tayland ile müzakere süreçlerini başlatmıştır.

AB'nin ASEAN ülkelerinden gerçekleştirdiği gıda ve tarım ürünleri ithalatına konu ürünlerin %40'ını palm yağı başta olmak üzere bitkisel yağlar oluşturmaktadır ki; bu ürünlerin AB'ye ithalatında görülen hareketlilik, son on yılda AB ile Asean ülkeleri arasındaki ticaret dengesinin ASEAN ülkeleri lehine daha da açılmasına neden olmuştur. 2002 yılından bu yana veriler incelendiğinde, palm yağı ithalat miktarının iki katına ve ithalat değerinin ise üç katına ulaştığı görülmektedir. Öte yandan aynı dönemde AB'nin ASEAN ülkelerine gerçekleştirdiği alkollü içki ve likör ihracatı da artarak, değer olarak dört katına ulaşmıştır.

Grafik 11 2000 – 2012 Dönemi AB – Asean Ülkeleri Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2014

AB'nin gerçekleştirdiği gıda ve tarımsal ürün ithalatında %10'luk paya sahip olan ASEAN ülkelerinin AB'ye ihracatında ara mallar ön plana çıkarken; bitkisel yağların yanı sıra kahve ve çay, yağlı asitler ve alkoller, tropik meyveler, et müstahzarları ve baharatlar ihracata konu diğer ürün grupları olarak sıralanmaktadır. AB'nin ASEAN ülkelerine ihraç ettiği gıda ve tarım ürünleri arasında ise alkollü içecekler, tahıl müstahzarları ve süt ürünleri önde gelen ürün grupları olarak karşımıza çıkmaktadır.

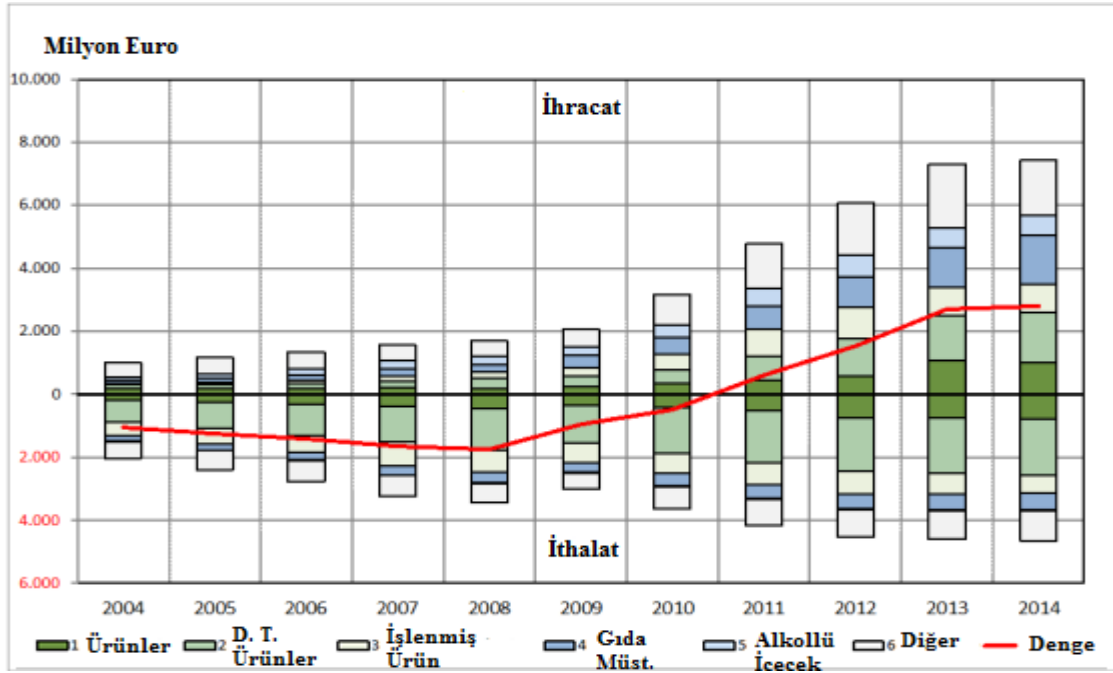
4.4.2. Çin ve Hong Kong

AB ile Çin arasında on dört ikili anlaşma imzalanmış bulunmaktadır. Bunların ancak beşi ticarete yönelik olmakla birlikte, taraflar arasında gıda veya tarıma özel bir anlaşma bulunmamaktadır.

Mal ticareti kapsamında AB'nin Çin karşısında ithalatçı konumda bulunduğu görülmekle birlikte; bu durumun, gıda ve tarım ürünleri ticaretinde 2011 yılı itibari ile tersine döndüğü görülmektedir. 2010 yılında özellikle yenilmeyen gıda ve tarım ürünleri ihracatındaki artışın, sonraki yıllarda diğer ürün grupları ihracatında da sağlanması ile iki taraf arasındaki ticaret dengesi AB lehine dönmüş; 2014 yılında AB ve Çin arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinde denge +2.792 Milyon Euro olarak sağlanmıştır.

2014 yılında iki taraf arasında yapılan ticarete gıda ve tarım ürünlerinin payı ihracatta %4,5 ve ithalatta %1,5 olarak kaydedilmekte; bu oranlar, AB'nin 2014 yılı toplam gıda ve tarım ürünleri ticareti gözönüne alındığında sırasıyla %6 ve %4'ü bulmaktadır.

Grafik 12 2004 – 2014 Dönemi AB – Çin Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

AB'nin, dış ticaretteki en önemli partnerlerinden biri olan Çin'e 2014 yılında gıda ve tarımsal ürün ticareti, 7.442 Milyon Euro ihracat ve 4.650 Milyon Euro ithalat olarak gerçekleşmiş; bir önceki yıla göre ihracatta %2,2 ve ithalatta %1,1 artış kaydedilmiştir.

İki taraf arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinde, 2014 yılında bir önceki yıla kıyasla ihracatta en büyük artış %308 ile hububat (Fasıl 10) ürünlerinde kaydedilmiştir. %63'lük artış oranıyla kakao ve kakao müstahzarları (Fasıl 18) ikinci sırada yer almaktadır. 2013 yılında gerçekleştirilen ihracata göre en fazla düşüş ise Fasıl 14 (Başka yerde belirtilmeyen bitkisel ürünler) ürünlerinde -%76 ve Fasıl 15 (Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar) ürünlerinde -%61 oranlarında kaydedilmiştir.

Gıda ve tarımsal ürün ithalatında öne çıkan fasıllar ise bir önceki yıla göre sırasıyla %31 ve %23 artış olduğu görülen tütün ve tütün mamulleri (Fasıl 24) ve başka yerde

belirtilmeyen bitkisel ürünler (Fasıl 14) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte 2014 yılında Çin'den ithal edilen gıda ve tarımsal ürünler arasında hayvansal ürünler (Fasıl 5) ve sebzeler (Fasıl 7) başta yer almaktadır.

2014 yılı gıda ve tarım ürünleri ihracatında ürün ve ürün grupları bazında %13'lük pay ve 949 Milyon Euro değer ile ham deri, deri ve kürkler ilk sırada yer alırken; bebek mamaları ve diğer hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları 877 Milyon Euro değer ile toplam gıda ve tarım ürünleri ihracatında %12'lik paya sahip bulunmaktadır. Sakatlar, hayvansal yağlar ve diğer soğutulmuş ve dondurulmuş etler; şaraplar ve sirkeler; süt tozu ve domuz eti ihracatta öne çıkan diğer ticari kalemleri teşkil etmektedir.

2010 – 2014 döneminde Çin'e ihraç edilen gıda ve tarımsal ürünler içinde, yıllık ihracat değerleri ortalamasına göre öne çıkan ilk 15 ürün ve ürün grubu Tablo 6'da; AB'nin Çin'e ihraç ettiği gıda ve tarımsal ürünlere ilişkin veriler ise Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 6 AB'nin Çin'e 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Ham Deri, Deri ve Kürkler	516	808	997	1.256	949
Şaraplar ve Sirkeler	391	697	769	665	655
Bebek Mamaları, Diğer Tahıl, Un, Nişasta Veya Süt Müstahzarları	228	318	522	740	877
Sakatlar, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etler	247	420	605	668	722
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	375	492	587	456	340
Süt Tozu ve Peynir Altı Suyu	196	287	384	544	523
Domuz Eti	59	211	361	446	435
Pamuk	182	281	261	267	316
Gıda Müstahzarları	126	178	167	202	227
Çikolata, Şekerlemeler ve Dondurma	84	112	139	163	251
Bira	26	46	87	143	268

Tablo 6 Devamı AB'nin Çin'e 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Kazein, Diğer Albuminoidal Maddeler ve Modifiye Nişastalar	46	103	109	143	142
Zeytinyağı	64	103	132	113	101
Bitkisel Yağlar (Palm ve Zeytin Yağı Hariç)	14	20	43	347	88
Taze Süt ve Krema, Ayranc ve Yoğurt	6	17	55	108	199
Diğer Ürünler	591	687	852	1.024	1.348
Toplam	3.153	4.778	6.070	7.285	7.442

Kaynak: Eurostat, 2015

Tablo 7 AB'nin Çin'e 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon Euro)

Ürün Grupları	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım Ürünleri	344	428	580	1.085	1.007
Diğer Temel Tarım Ürünleri	417	785	1.184	1.416	1.584
İşlenmiş Ürünler (Şarap dahil)	504	859	987	874	881
Gıda Müstahzarları	522	712	982	1.283	1.566
Alkollü İçkiler	419	560	696	632	652
Yenilmeyen Ürünler	947	1.434	1.642	1.996	1.752
Gıda – Tarım Ürünleri Toplamı	3.153	4.778	6.070	7.285	7.442
Tarım Ticaretinin Toplam İçindeki Payı	%2,8	%3,5	%4,2	%4,9	%4,5
Toplam Ticaret	113.454	136.415	144.206	148.154	164.732

Kaynak: Eurostat, 2015

2014 yılı gıda ve tarım ürünleri ithalatında 513 Milyon Euro değer ile %11'lik paya sahip olan sebzeler, önde gelen ürün grubunu teşkil etmektedir. 481 Milyon Euro ithalat değeri ile %10'luk paya sahip olan sakatat, hayvansal yağlar ve diğer etler ile 403 Milyon Euro ithalat değeri ile %9'luk paya sahip olan sebze, meyve ve sert kabuklu meyve müstahzarları AB'nin 2014 yılında Çin'den ithal ettiği gıda ve tarımsal ürünler arasında öne

çıkarken; tropik meyveler, baharatlar, yün ve ipek ile soyafasulyesi hariç olmak üzere yağlı tohumlar ithalatta dikkat çeken diğer ürün gruplarını teşkil etmektedir.

2010 – 2014 döneminde Çin'den ithal edilen gıda ve tarımsal ürünleri içinde, yıllık ithalat değerleri ortalamasına göre öne çıkan ilk 15 ürün ve ürün grubu Tablo 8’de, taraflar arasındaki ithalata konu gıda ve tarımsal ürünlere ilişkin veriler ise Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 8 AB’nin Çin’den 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler
(Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Sebzeler	513	596	505	527	513
Sakatat, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etlər	450	551	564	493	481
Sebze, Meyve ve Kabuklu Meyve Müstahzarları	483	470	520	444	403
Yün ve İpek	249	318	285	330	308
Yağlı Tohumlu Bitkiler (Soyafasulyesi Hariç)	144	153	307	246	258
Tropik Meyveler, Kabuklu Meyveler ve Baharatlar	86	93	213	279	320
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	155	184	165	181	155
Kavrulmamış Kahve, Dökme Çay ve Paraguay Çayı	107	124	182	158	156
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmekler	124	136	137	140	147
Sakızlar, reçineler ve Bitki Hulasaları	86	110	111	127	151
Evcil Hayvan Mamaları	108	88	113	138	129
İşlenmemiş Tütün	108	124	110	94	126
Çeşitli Tohumlar	110	106	106	112	119
Yumurta ve Bal	69	83	100	113	123
Yenmeyen Hayvansal Ürünler	76	85	76	86	126
Diğer Ürünler	787	957	1.025	1.131	1.134
Toplam	3.654	4.177	4.520	4.601	4.650

Kaynak: Eurostat

Tablo 9 AB'nin Çin'den 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatı (Milyon Euro)

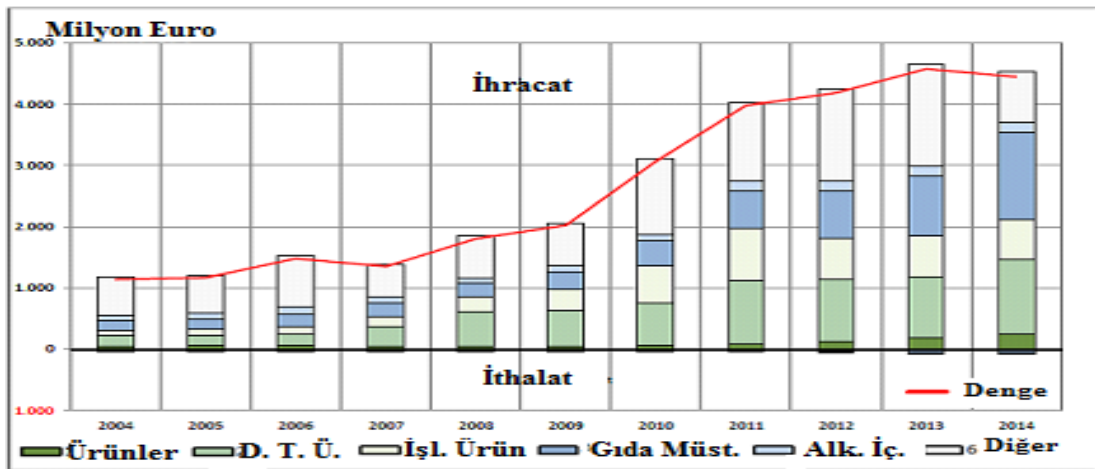
Ürün Grupları	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım Ürünleri	431	526	742	743	797
Diğer Temel Tarım Ürünleri	1.443	1.656	1.717	1.774	1.770
İşlenmiş Ürünler (Şarap dahil)	648	705	721	647	567
Gıda Müstahzarları	396	410	464	514	526
Alkollü İçkiler	29	34	42	36	37
Yenilmeyen Ürünler	707	846	835	887	954
Gıda – Tarım Ürünleri Toplamı	3.654	4.177	4.520	4.601	4.650
Tarım Ticaretinin Toplam İçindeki Payı	%1,3	%1,4	%1,5	%1,6	%1,5
Toplam Ticaret	283.931	295.055	292.061	280.089	302.447

Kaynak: Eurostat

Hong Kong, Çin ile ticarete bir transit noktası olması yanı sıra, gıda ve tarımsal ürün ihracatında, özellikle 2009 sonrası kaydedilen artışla, AB'nin en büyük ticari partnerlerinden biri olması sebebiyle de AB için önem taşımaktadır.

2013 yılına oranla %2,9 azalma görülmekle birlikte 2014 yılında Hong Kong'a 4,5 Milyar Euro değerinde gıda ve tarım ürünü ihracatı gerçekleştirilmiş ve buna karşılık yapılan ithalat 83 Milyon Euro olarak değer bulmuştur.

Grafik 13 2004 - 2014 Dönemi AB - Hong Kong Gıda ve Tarımsal Ürün Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

AB'nin 2014 yılında Hong Kong'a ihraç ettiği gıda ve tarımsal ürünler içerisinde bebek mamaları ve diğer tahıllar, un, nişasta veya süt müstahzarları 1 Milyar Euro ihracat değeri ve %22 pay oranı ile ilk sırada yer alırken; bu grubu 731 Milyon Euro ihracat değeri ve %16'lık payıyla işlenmemiş post, deri ve kürkler ve 645 Milyon Euro ihracat değeri karşılığı %14'lük payıyla sakatat, hayvansal yağlar ve taze, soğutulmuş ve dondurulmuş diğer etler izlemektedir.

Bu çerçevede Hong Kong ve Çin birlikte ele alındığında; AB'nin gıda ve tarım ürünleri ticaretine konu başta yenmeyen ürünler olmak üzere bir çok ürün için önde gelen ihracat pazarını teşkil ettikleri görülmektedir. AB, işlenmemiş post, deri ve kürk; yün ve pamuk ile sakatat, hayvansal yağlar ve taze, soğutulmuş ve dondurulmuş diğer etler ihracatının %50'sinden fazlasını Çin ve Hong Kong'a gerçekleştirmektedir.

Hong Kong ve Çin'den AB'ye gerçekleştirilen ithalata bakıldığında; ihracatta da önemli yer tutan yün ve ipek ile sakatat, hayvansal yağlar ve diğer etler ürün gruplarının ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. AB'nin 2014 yılında söz konusu ürün gruplarında yapmış olduğu ithalatta Çin ve Hong Kong'un toplam payı sırasıyla %39,9 ve %42,5 olarak kaydedilmiştir.

Tablo 10 AB'nin Çin ve Hong Kong'a 2014 Yılı Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro - %)

Ürünler	AB'nin Dünya'ya İhracatı	AB'nin Çin ve Hong Kong'a İhracatı	Çin ve Hong Kong'un Toplamdaki Payı
İşlenmemiş Deri, Deri ve Kürkler	2.298	1.680	%73,1
Yün ve İpek	169	101	%59,5
Sakatat, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etler	2.297	1.366	%59,5
Pamuk, Diğer Örne Materyalleri	768	322	%41,9
Bebek Mamaları, Diğer Tahıl, Un, Nişasta ve Süt Müstahzarları	6.006	1.881	%31,3

Kaynak: AB Komisyonu, 2015

Tablo 11 AB'nin Çin ve Hong Kong'dan 2014 Yılı Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro - %)

Ürünler	AB'nin Dünya'ya İhracatı	AB'nin Çin ve Hong Kong'a İhracatı	Çin ve Hong Kong'un Toplamdaki Payı
Sakatat, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etlər	1.136	482	%42,5
Yün ve İpek	808	323	%39,9
Yenmeyen Hayvansal ürünler	371	126	%34,1
Yumurta ve Bal	422	123	%29,1
Çeşitli Tohumlar	515	119	%23,2

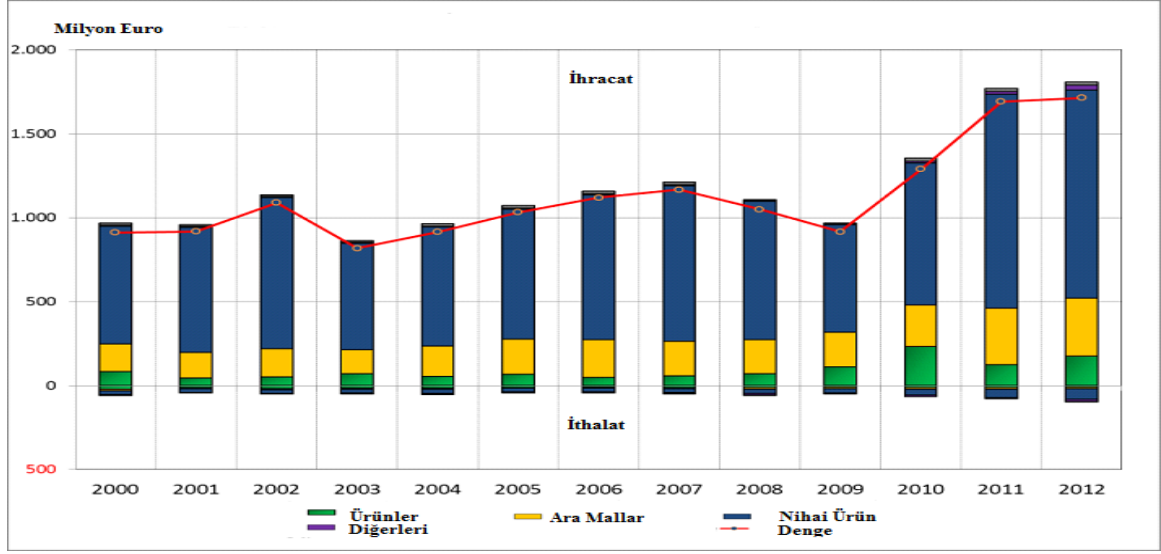
Kaynak: AB Komisyonu, 2015

4.4.3. Güney Kore

AB ile Güney Kore arasındaki ticareti büyük ölçüde kapsamakta olan STA ile, AB'nin ihracatçı olduğu tarımsal ürünlerde önemli bir pazar liberalizasyonu ve yine birçok tarımsal ürün için tarife oranı kotaları sağlanmaktadır. Ayrıca; STA uyarınca taraflar arasında kurulan Mal Ticareti Komitesi, AB ve Güney Kore'nin ticari ilişkilerinin sorunsuzca gelişmesini sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

AB, gıda ve tarım ürünleri ticaretinde Güney Kore karşısında net ihracatçı konumunda bulunmakta olup; ihracatta, taraflar arasında imzalanan STA'nın yürürlüğe girmesiyle 2011 ve 2012 itibari ile kaydedilen artış dikkat çekmektedir. Ürün ve ürün gruplarının çoğunda yansıma bulmuş olmakla birlikte; AB'nin Güney Kore'ye ihraç ettiği gıda ve tarım temel ürün gruplarını oluşturan domuz eti, alkollü içkiler, süt ürünleri, nişastalar, çikolata ve şekerlemelerde STA sonrası kaydedilen artış, gıda ve tarım ürünleri ticaretinde dengenin AB lehine 1,5 Milyar Euro'yu aşmasıyla sonuçlanmıştır.

Grafik 14 2000 – 2012 Dönemi AB – Güney Kore Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

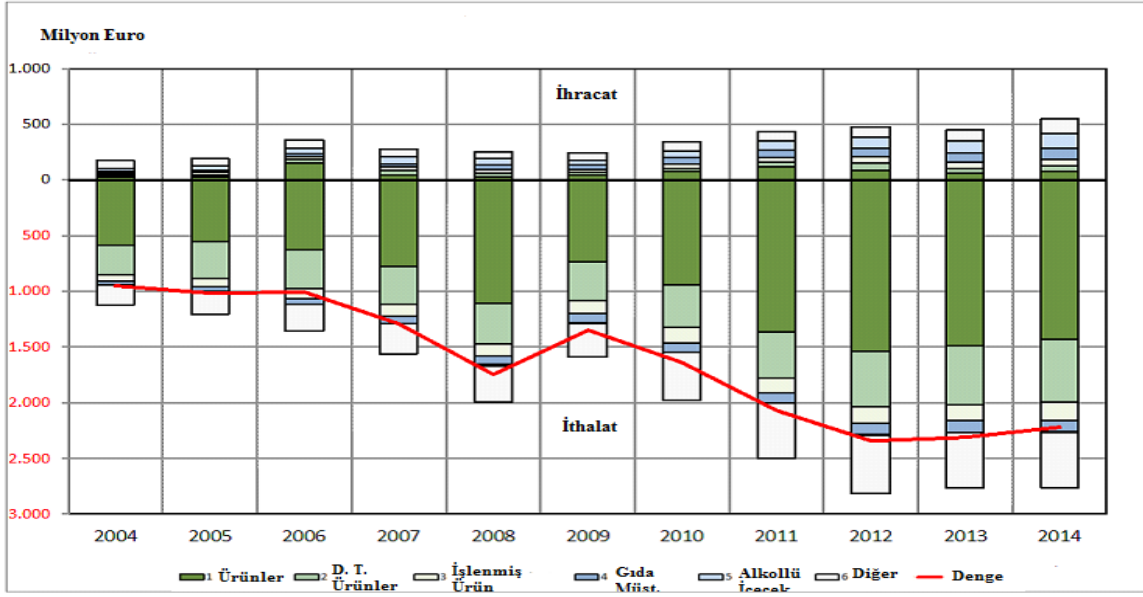
Kaynak: COMEXT, 2014

Tahıl müstahzarları, çorba ve soslar, sular ve kahve hülusalari ve etil alkolün önde yer alan ürün gruplarını teşkil ettiği Güney Kore'den gerçekleştirilen tarımsal ithalat, gerek taraflar arasında ve gerekse AB'nin genel gıda ve tarım ürünleri ticareti içerisinde göz ardı edilebilir bir düzeyde kalmaktadır.

4.4.4. Hindistan

AB ile Hindistan arasındaki son 10 yıllık gıda ve tarım ürünleri ticaretine bakıldığında, AB aleyhine gelişen ticaret dengesine rağmen; Hindistan, AB için gelecek vadeden bir pazar olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, taraflar arasında müzakerelerine 2007 yılında başlanan STA ile, Hindistan'ın tarife indirimine gitmesi neticesinde, AB'nin belli başlı ihracat ürünlerinin Hindistan pazarındaki payının artması beklenmekte; müzakereler çerçevesince şarap ve alkollü içkiler, süt ürünleri, zeytinyağı, malt ve işlenmiş tarım ürünleri AB'nin öncelikli ürünler listesini oluştururken, Hindistan için bu liste pirinç, şeker, taze ve işlenmiş meyve - sebze olarak ifade edilmektedir.

Grafik 15 2004 – 2014 Dönemi AB – Hindistan Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

Hindistan'a 2011 yılına kadar ortalama 250 - 300 Milyon Euro civarında seyreden AB gıda ve tarım ürünleri ihracatı, en büyük değerine 2014 yılında ulaşmış ve AB, bir önceki yıla göre ihracatını %21,5 artırarak 2014 yılında Hindistan'a 550 Milyon Euro değerinde gıda ve tarımsal ürün ihracatı gerçekleştirmiştir.

2014 yılı ihracatında öne çıkan ürün grupları alkollü içkiler, zeytinyağı ve çikolata, şekerleme ve dondurmalar olarak sıralanmakta ve bu ürün grupları toplam 182 Milyon Euro ihracat değeri ile AB'nin Hindistan'a tarımsal ürün ihracatında toplam %34'lük paya sahip bulunmaktadır.

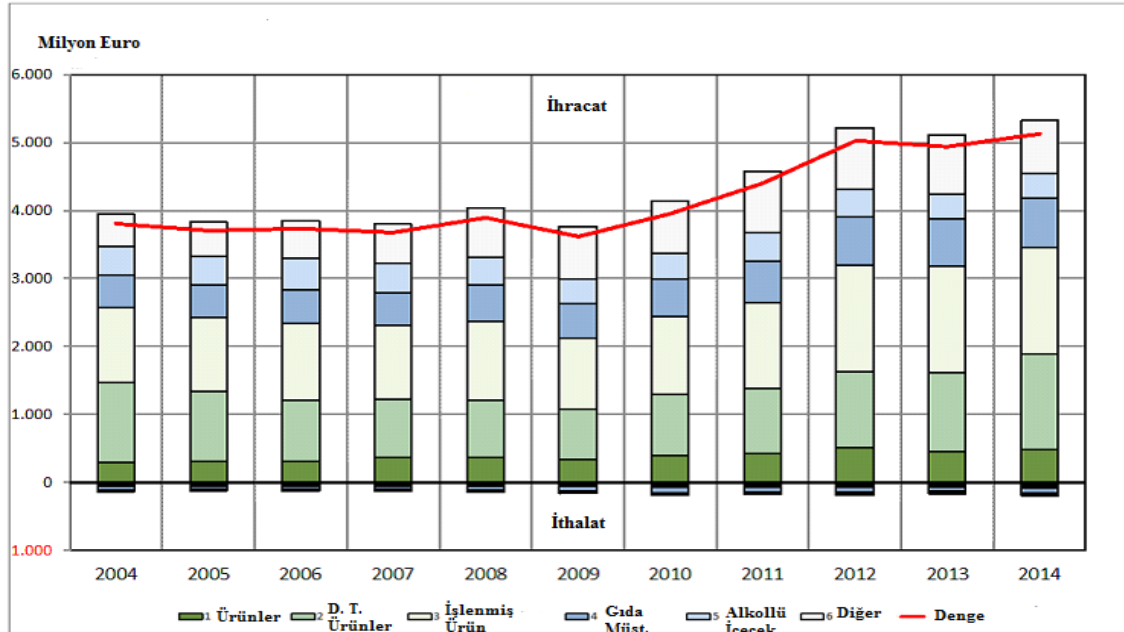
Diğer yandan 2014 yılında Hindistan'dan 2,8 Milyar Euro değerinde gıda ve tarım ürünü ithal edilmiş olup; kavrulmamış kahve, dökme çay ve mate 361 Milyon Euro ithalat değeri ve %13 ithalat payı ile ithalatta ilk sırada yer alan ürün grubu olmuştur. Pirinç 319 Milyon Euro ithalat değeri ve %12 ithalat payı, tropik meyveler, kabuklu meyve ve baharatlar ise 297 Milyon Euro ithalat değeri ve %11 ithalat payı ile öne çıkan diğer ürün gruplarını teşkil etmektedir.

4.4.5. Japonya

AB, 2001 Eylem Planı uyarınca, Japonya ile ikili ilişkilerin kapsamının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Taraflar arasında bugüne kadar ticarete ilişkin olarak imzalanmış dört anlaşma bulunmaktadır. 2013 yılı Nisan ayında AB ile Japonya arasında bir STA imzalanmasına ilişkin müzakere süreci başlamış olup; bu müzakerelere paralel şekilde taraflar arasında bir stratejik ortaklık anlaşması imzalanmasına yönelik süreç de yürütülmektedir. AB, imzalanacak STA ile Japon pazarına girişte önemli bir sorun olarak karşılaşılabilen tarife dışı engellerin kaldırılmasını hedeflemektedir.

Japonya, tarımsal üretiminin oldukça sınırlı olması nedeniyle tarım ürünleri ticaretinde ithalatçı konumunda bulunmaktadır. AB, 2014 yılında bir önceki yıla göre %4,3 artışla 5,3 Milyar Euro değerinde gıda ve tarım ürününü Japonya'ya ihraç etmiş ve buna karşılık Japonya'dan ithalatı 204 Milyon Euro değerinde gerçekleştirmiştir.

Grafik 16 2004 – 2014 Dönemi AB – Japonya Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

Japonya'ya ihracatta öne çıkan gıda ve tarım ürün grupları domuz eti, şarap, sebze müstahzarları, puro ve sigaralar, peynir ve kazein olarak sıralanırken; 2014 yılında domuz

eti, kazein, ev hayvan yemi, işlenmemiş tütün ve zeytinyağı ihracatında en fazla artış kaydedilen ürün ve ürün grupları olarak kaydedilmiştir.

Tablo 12 AB'nin Japonya'ya 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Domuz Eti	722	766	855	864	1.128
Şaraplar ve Sirkeler	562	629	792	795	754
Püro ve Sigaralar	436	514	453	443	289
Peynir	204	222	239	215	225
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	184	209	222	199	200
Sebze, Meyve veya Kabuklu Meyve Müstahzarları	157	162	209	218	208
Kazein, Diğer Albüminoidal Maddeler ve Modifiye Nişastalar	125	160	203	197	224
Makarna, Pastacılık ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	141	165	189	170	162
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	133	154	176	162	175
Zeytinyağı	125	120	153	173	190
Sular ve Alkolsüz İçecekler	160	190	138	125	121
Evcil Hayvan Mamaları	107	110	132	161	188
Gıda Müstahzarları	122	109	126	127	136
Malt	98	86	114	114	125
Sakızlar, reçine ve Bitki Hülasaları	74	84	91	77	77
Diğer Ürünler	788	891	1.113	1.066	1.122
Toplam	4.137	4.571	5.205	5.107	5.325

Kaynak: Eurostat, 2015

Öte yandan sahip olduğu kısıtlı imkanlar nedeniyle tarımda kendine yeterliliğini sağlayamama durumunda olan Japonya'nın uygulamakta olduğu tarım politikasının etkisiyle 2013 yılı ardından 2014 yılı ithalatını da artırdığı görülmektedir. Her ne kadar bu artış değer olarak bakıldığında bir önem arz etmese de; yıllık değişim oranı dikkate alındığında Japonya'nın önümüzdeki yıllarda gıda ve tarımsal ürünü ihracatını daha da artıracığı görüşü dikkatleri çekmektedir. 2014 yılında Japonya'dan gerçekleştirilen gıda ve tarım ürünü ithalatı %17,4 oranında artış göstermiş ve bu artış, son 10 yıllık için yıllık ortalama değişim oranına %3,9 olarak yansımıştır.

Çorba ve soslar, gıda müstahzarları ile çeşitli tohumlar Japonya'dan AB'ne ithal edilen tarımsal ürünler arasında öne çıkan ürün gruplarını teşkil etmektedir.

Tablo 13 AB'nin Japonya'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Çorbalar ve Soslar	33	33	33	31	33
Gıda Müstahzarları	19	19	17	15	17
Çeşitli Tohumlar	17	17	17	15	16
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	20	14	13	9	9
Yağ Asitleri ve Mumlar	8	12	11	13	13
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	6	7	11	14	17
Şaraplar ve Sirkeler	12	10	11	9	11
Sebze, Meyve ve Kabuklu Meyve Müstahzarları	8	7	7	6	6
Sakızlar, Reçineler ve Bitki Hülasaları	7	7	7	5	8
Yumru, Kök ve Canlı Bitkiler	6	6	7	6	5
Kazein, Diğer Albuminoidal Maddeler ve Modifiye Nişastalar	7	6	6	5	5
Kavrulmamış Kahve, Dökme Çay ve Paraguay Çayı	5	7	5	6	7
Kavrulmuş Kahve ve Çay	4	3	4	6	6
Sular ve Alkolsüz İçecekler	5	2	3	3	3
Evcil Hayvan Mamaları	4	3	3	2	2
Diğer Ürünler	24	23	23	30	43
Toplam	186	176	180	173	204

Kaynak: Eurostat, 2015

4.4.6. Avustralya

AB ile Avustralya arasındaki tarımsal ticarete yönelik anlaşmalar az sayıda ve ürün ile ürün gruplarına yönelik olarak imzalanmıştır. AB'nin önemli ihracat kalemlerinden biri olmakla beraber, AB'ne ithal edilen şarapların %25'nin Avustralya'dan temin edilmesi nedeniyle şarap, taraflar arasındaki tarımsal ürün ticaretinde önemli bir ürün olarak

karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle; taraflar arasındaki şarap ticaretine ilişkin olarak imzalanan anlaşma AB ile Avustralya arasındaki tarımsal ürün ticaretinde önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Şarap ticaretine ilişkin taraflar arasındaki ilk anlaşma 1994 yılında imzalanmış ancak, sonrasında yürütülen görüşmeler neticesinde 01 Aralık 2008 tarihinde taraflar arasında ikinci bir anlaşma imzalanmıştır. 2010 yılı Eylül ayında yürürlüğe giren ve 1994 Anlaşması'nı kaldıran söz konusu bu ikinci anlaşma ile, üçüncü ülkelere ihraç edilecek ürünler de dahil olmak üzere, AB'nin şarap etiketleme rejimi ve coğrafi işaretlerin korunumu gibi daha geniş bir kapsama yer verilmektedir.

Tarafların tarımsal ilişkilere verdikleri önem neticesinde, tarımsal ticarete ilişkin hususlarda AB ve Avustralya arası diyalog ve istişarenin sağlanması amacıyla Tarımsal Ticaret ve Pazarlama Uzmanları Grubu (ATMEG) kurulmuş olup; Grup her yıl düzenli olarak toplanarak ilgili çalışmalarını yürütmektedir.

AB'nin toplam yün ve ipek ithalatının %25'ini karşılayan Avustralya, aynı zamanda AB için önemli bir buğday, sığır eti, koyun ve keçi eti tedarikçisi konumunda bulunmaktadır. Avustralya, AB'nin gıda ve tarım ürünleri toplam ihracatında %2'lik bir paya sahip bulunmaktadır. Alkollü içkiler, şekerlemeler, domuz eti, meyve ve sebze müstahzarları ile şaraplar ihracatta öne çıkan ürün gruplarını teşkil etmektedir.

Gıda ve tarım ürünleri ticaretinde Avustralya karşısında net ithalatçı konumunda bulunan AB, ilk defa 2010 yılında bu pozisyonun dışına çıkarak ihracatçı konumuna geçmiştir. Bu durum

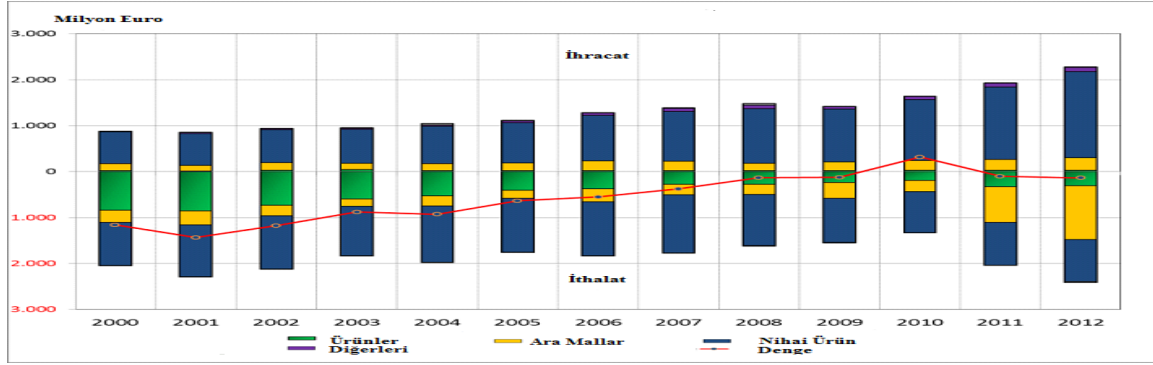
- Avustralya'dan yün ve ipek ithalatındaki azalmaya;
- AB'nin tahıl müstahzarları ve şekerleme dahil olmak üzere nihai ürün ihracatının artmasına
- 2010 yılında bir önceki yıla göre ithalatında azalma görülen ürün ve ürün grupları arasında şaraplar ve yağlı tohumların yer almasına;
- tahıl müstahzarları ve şekerlemelerin yanısıra alkollü içkiler ve işlenmiş ürünlerin de ihracatı artan ürün grupları olarak kaydedilmesine

bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Bununla birlikte; 2011 yılına gelindiğinde yağlı tohum ithalatındaki büyük artışın

etkisiyle ticaret dengesi yeniden negatif olarak kaydedilmiş ve 2012 yılında da bu denge yaklaşık olarak korunmuştur.

Grafik 17 2000 – 2012 Dönemi AB – Avustralya Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2014

4.4.7. Yeni Zelanda

Bir tarım ülkesi olan Yeni Zelanda gıda ve tarım ürünleri küresel ticaretinde önemli bir ihracatçı olması ve gerek Asya – Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) üyesi, gerekse TPP'ye taraf ülkelerden biri olması sebebiyle AB için önem arz etmektedir.

Yeni Zelanda'nın AB'nin koyun ve keçi eti ithalatında %85, tereyağı ithalatında %80 paya sahip olması nedeniyle taraflar arasındaki gıda ve tarımsal ürünlerin ticaretine yönelik anlaşmalar bu ürünlere ilişkin hususları ele almaktadır. Bununla birlikte 29 Ekim 2015 tarihinde taraflar, geniş kapsamlı bir STA imzalanmasına yönelik müzakere sürecinin başlatılacağı duyurusunda bulunmuştur.

Öte yandan mevcut durum içerisinde; AB ile Yeni Zelanda arasındaki tarımsal ticarete ilişkiler hususlarda diyalog ve istişareler, her yıl dönüşümlü olarak düzenlenen Tarım Ticaret Görüşmeleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

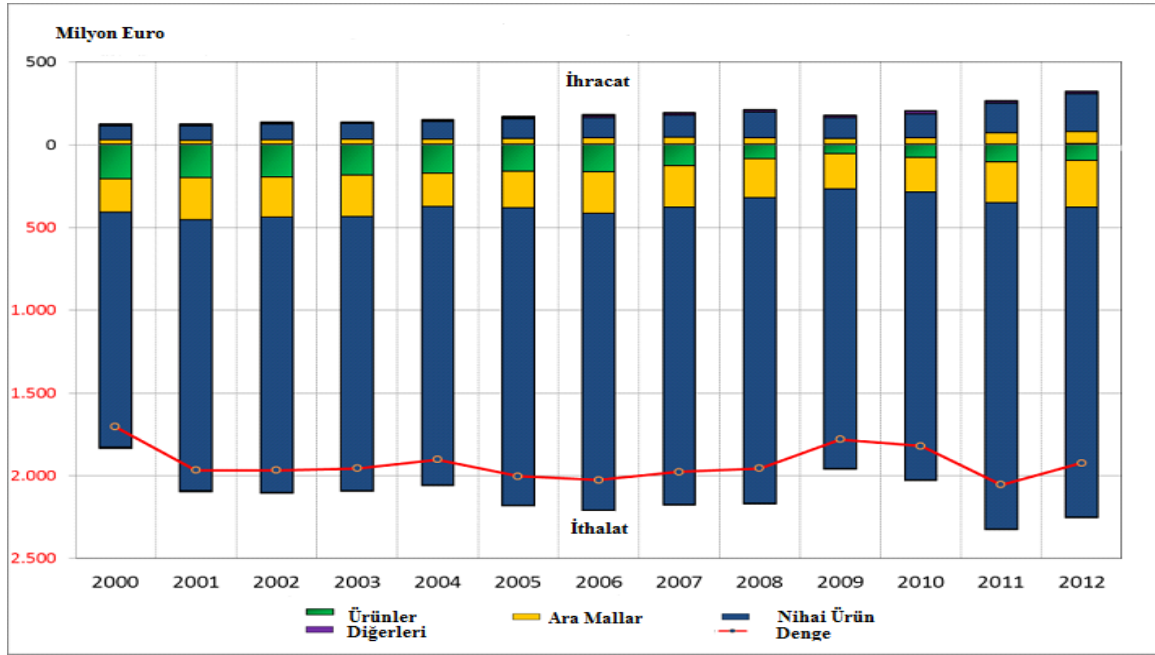
Yeni Zelanda karşısında yaklaşık 2 Milyar Euro civarında seyredегelen ticaret açığı ile AB, taraflar arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinde net ithalatçı konumunda bulunmaktadır.

Yeni Zelanda'dan ithal edilen koyun ve keçi eti ile tereyağı dışında kalan diğer

önemli ürün ve ürün grupları kuru korint üzümü ve kivi gelmek üzere meyveler, şaraplar, sığır eti, yün ve ipek olarak sıralanmaktadır.

İthalatla karşılaştırıldığında oldukça önemsiz sayılan ihracatta; AB tarafından Yeni Zelanda'ya ihraç edilen gıda ve tarım ürünlerinin başında domuz eti ile süt ve süt ürünleri gelmektedir. Bu ürün ve ürün gruplarını şarap ve alkollü içkiler, meyve ve sebze müstahzarları izlemektedir.

Grafik 18 2000 - 2012 Dönemi AB - Yeni Zelanda Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2014

4.5. Komşu Ülkeler ile İlişkiler

Uluslararası arenada, özellikle coğrafi yakınlıkları nedeniyle komşu ülkeler arasındaki sosyoekonomik ve politik ilişkilerin taraflar arasında sağlanacak yakın çalışma ve işbirliği ile geliştirilmesi, gerek taraf ülkelerin ve gerekse buldukları bölgenin kalkınmasında ve bölgede istikrarın sağlanmasında ayrı bir önem taşımaktadır. Bugün için 28 üye ülkeden oluşan AB'nin, komşu ülke ve ülke gruplarıyla bu bağlamda gelişen ilişkilerinin tartışmasız önemli bir boyutunu ticari ilişkiler oluşturmaktadır.

ABD, Çin, Brezilya, Arjantin ve Endonezya, AB'nin gıda ve tarım ürünleri

ticaretinde önde gelen ülkeler arasında bulunmakla birlikte komşu ülke pazarları AB için özellikle ihracatta büyük önem taşımaktadır.

Tablo 14 AB'nin Komşu Ülkelerle 2013 Yılı Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti (Milyar Euro)

Ülke	AB İhracatı	AB İthalatı
Cezayir	3,2	0,1
Ermenistan	0,01	0,01
Azerbaycan	0,2	0,04
Belarus	0,9	0,2
Mısır	1,5	0,8
Gürcistan	0,2	0,1
İzlanda	0,2	0,04
Ürdün	0,6	0,03
Lübnan	0,9	0,08
Moldova	0,2	0,3
Fas	1,25	1,3
Norveç	3,99	0,5
Rusya	11,8	1,6
İsviçre	7,1	4,3
Tunus	0,7	0,5
Ukrayna	2,2	3,8

Kaynak: AB Komisyonu, 2015

AB'nin komşu ülkeler ile ilişkileri, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)'nde yer alan komşuları ve Avrupa Komşuluk Politikası (AKP) çerçevesinde Akdeniz'in doğu ve güneyinde yer alan komşuları ile ilişkileri şeklinde ele alınabilmektedir.

4.5.1. EFTA

Genel olarak bakıldığında; EFTA'nın AB ihracatında önemli bir pazar teşkil ettiği görülmektedir. Şaraplar, tahıl müstahzarları, meyve ve sebzeler AB'nin ihracatına konu önde gelen ürün gruplarını teşkil ederken, ithalatta öne çıkan ürün grupları ise kahve ve çay, sular, dondurma ve çikolatalar, tahıl müstahzarları ve peynir olarak sıralanmaktadır.

AB'nin gıda ve tarımsal ürün ticareti kapsamında 2014 yılında ihracatta dördüncü, ithalatta ise altıncı en büyük ticari ortağı olan İsviçre, Norveç ile birlikte AB'nin toplam

gıda ve tarım ürünleri ihracatında %9 paya sahip bulunmaktadır.

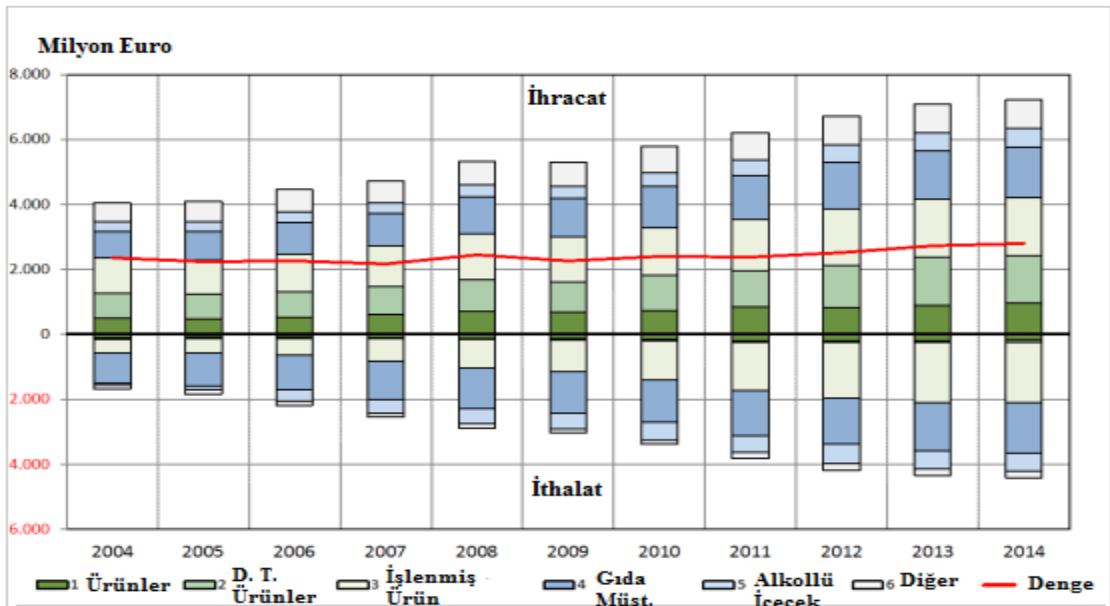
AB'nin Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn ile imzalandığı ve 1994 yılından beri yürürlükte olan Avrupa Ekonomik Anlaşması, organik tarım, koyun karkas sınıflandırması, şarap ve alkollü içecek standartları gibi zorunlu pazar standartları ile AB pazarına giriş için gerekli olan bitki ve hayvan sağlığına ilişkin standartlar hariç, tarım ve kırsal kalkınmaya ilişkin herhangi bir düzenleme içermemektedir.

Öte yandan İsviçre ile gıda ve tarım ürünleri ticaretine yönelik ilişkiler AB ile İsviçre arasında imzalanan İkili Tarım Anlaşması uyarınca yürütülmektedir.

4.5.1.1. İsviçre

AB, 2014 yılında toplam gıda ve tarım ürünleri ihracatının %6'sını ve ithalatın da %4'ünü gerçekleştirdiği İsviçre karşısında ihracatçı konumunda bulunmaktadır. Grafik 19'da yer alan, iki taraf arasındaki söz konusu ticarete ilişkin veriler incelendiğinde, ticaret dengesinde önemli bir değişiklik kaydedilmediği görülmektedir. Bunun yanısıra İsviçre'nin AB'ye şarap dahil işlenmiş ürün, gıda müstahzarları ve alkollü içkiler ihracatında gerçekleşen artış dikkat çekmektedir.

Grafik 19 2004 – 2014 Dönemi AB – İsviçre Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

On yıllık gıda ve tarım ürünleri ticaretine ilişkin tarife pozisyonlarını gösterir veriler, AB'nin Fasıl 22 (Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke) ürünleri gibi ihracatta en fazla getirisi olan ürünlerde İsviçre pazarındaki mevcut payını koruduğunu; pazar payını artırabildiği Fasıl 1 (Canlı hayvanlar), Fasıl 7 (Meyveler) ve Fasıl 10 (Hububat) gibi tarife pozisyonları karşılığında ise önemli bir mali değer elde edemediğini ortaya koymaktadır.

Benzer durumun, İsviçre'den gerçekleştirilen gıda ve tarımsal ürün ithalatında da AB'nin lehine olmak üzere geçerli olması, taraflar arasındaki ticari dengenin aynı seviyelerde korunmasının nedeni olarak görülmektedir.

Bununla birlikte; 2004'ten 2014 yılına kadar taraflar arasında gerçekleşen ticarete yıllık değişim oranı ihracatta %6 ithalatta ise %10 olarak hesaplanmaktadır.

2014 yılında İsviçre'ye 7.216 Milyon Euro olarak gerçekleşen AB gıda ve tarım ürünleri ihracatında en büyük pay toplam içerisindeki %12 oranı ve 889 Milyon Euro ile şarap ve sirkeler ürün grubuna ait bulunmaktadır. Makarna, pastacılık mamulleri, bisküvi ve ekmek; çikolata, şekerleme ve dondurma; sebzeler ve meyveler ise ihracatta önde gelen diğer ürün grupları olarak sıralanmaktadır.

2010 – 2014 döneminde İsviçre'ye ihraç edilen gıda ve tarımsal ürünler içinde, yıllık ihracat değerleri ortalamasına göre öne çıkan ilk 15 ürün ve ürün grubu Tablo 15'te, taraflar arasında ihracata konu gıda ve tarımsal ürünlere ilişkin veriler ise Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 15 AB'nin İsviçre'ye 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Şaraplar ve Sirkeler	742	792	895	916	889
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmekler	344	373	407	430	462
Sebzeler	284	273	335	390	371
Çikolata, Şekerlemeler ve Dondurma	267	298	314	328	372
Yumur, Kök ve Canlı Bitkiler	283	292	326	322	312
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	252	253	290	332	320

Tablo 15 Devamı AB'nin İsviçre'ye 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Peynir	255	281	289	293	308
Gıda Müstahzarları	256	251	256	263	268
Sular ve Alkolsüz İçecekler	176	219	240	250	263
Sebze, Meyve ve Kabuklu Meyve Müstahzarları	177	184	192	213	218
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	161	167	201	198	212
Evcil Hayvan Mamaları	156	162	168	172	177
Et Müstahzarları	134	145	156	160	161
Kakao Hamuru ve Tozu	172	122	112	114	174
Bebek Mamaları, Diğer Tahıl, Un, Nişasta ve Süt Müstahzarları	121	130	136	138	130
Diğer Ürünler	1.999	2.252	2.396	2.560	2.579
Toplam	5.777	6.195	6.713	7.079	7.216

Kaynak: Eurostat, 2015

Tablo 16 AB'nin İsviçre'ye 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon Euro)

Ürün Grupları	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım Ürünleri	739	839	814	892	954
Diğer Temel Tarım Ürünleri	1.070	1.113	1.310	1.492	1.472
İşlenmiş Ürünler (Şarap dahil)	1.468	1.579	1.736	1.789	1.780
Gıda Müstahzarları	1.279	1.357	1.432	1.485	1.570
Alkollü İçkiler	423	476	536	549	576
Yenilmeyen Ürünler	798	832	884	872	865
Gıda – Tarım Ürünleri Toplamı	5.777	6.195	6.713	7.079	7.216
Tarım Ticaretinin Toplam İçindeki Payı	%5,2	%4,4	%5	%4,2	%5,1
Toplam Ticaret	110.476	142.098	133.574	169.143	140.349

Kaynak: Eurostat, 2015

2014 yılında 1.354 Milyon Euro değerinde kavrulmuş kahve ve çay İsviçre'den ithal edilmiş olup; İsviçre'den yapılan gıda ve tarım ürünleri ithalatının %31'ini teşkil etmektedir. İsviçre'den 2014 yılında ithalatı yapılan önemli ürün grupları olarak su ve

meşrubat; çikolata, şekerleme ve dondurma, peynir ve belirtilmemiş gıda müstahzarları da toplamda ithalatın %39'unu oluşturmaktadır.

2010 – 2014 döneminde İsviçre'den ithal edilen gıda ve tarımsal ürünler içinde, yıllık ithalat değerleri ortalamasına göre öne çıkan ilk 15 ürün ve ürün grubu Tablo 17'de; ithalata konu gıda ve tarımsal ürünlere ilişkin veriler ise Tablo 18'de yer almaktadır.

Tablo 17 AB'nin İsviçre'den 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Kavrulmuş Kahve ve Çay	781	1.000	1.225	1.341	1.354
Sular ve Alkolsüz İçecekler	523	511	587	544	536
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	415	441	426	432	488
Peynir	315	338	354	359	386
Gıda Müstahzarları	319	324	340	336	324
Bebek Mamaları ve Diğer Tahıl, Un, Nişasta veya Süt Müstahzarları	178	198	200	202	192
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	163	177	173	174	171
Çorbalar ve Soslar	124	123	113	121	145
Kahve ve Çay Hülasaları	81	108	104	116	107
Evcil Hayvan Mamaları	23	19	58	114	130
Kazein, Diğer Albuminoidal Maddeler ve Modifiye Nişastalar	40	61	71	75	72
Sakız, Reçine ve Bitki Hülasaları	52	55	58	58	59
Şaraplar ve Sirkeler	53	61	59	64	41
İşlenmemiş Deri, Deri ve Kürkler	38	50	53	59	68
Kakao Hamuru ve Tozu	37	46	42	47	49
Diğer Ürünler	243	306	326	305	305
Toplam	3.386	3.820	4.189	4.349	4.428

Kaynak: Eurostat, 2015

Tablo 18 AB'nin İsviçre'den 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatı (Milyon Euro)

Ürün Grupları	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım Ürünleri	155	191	190	190	185
Diğer Temel Tarım Ürünleri	37	45	61	56	60
İşlenmiş Ürünler (Şarap dahil)	1.218	1.488	1.723	1.846	1.859
Gıda Müstahzarları	1.304	1.390	1.414	1.496	1.558
Alkollü İçkiler	540	527	605	561	556
Yenilmeyen Ürünler	133	178	196	199	209
Gıda – Tarım Ürünleri Toplamı	3.386	3.820	4.189	4.349	4.428
Tarım Ticaretinin Toplam İçindeki Payı	%4	%4,1	%4	%4,6	%4,6
Toplam Ticaret	85.493	93.493	105.930	94.567	96.541

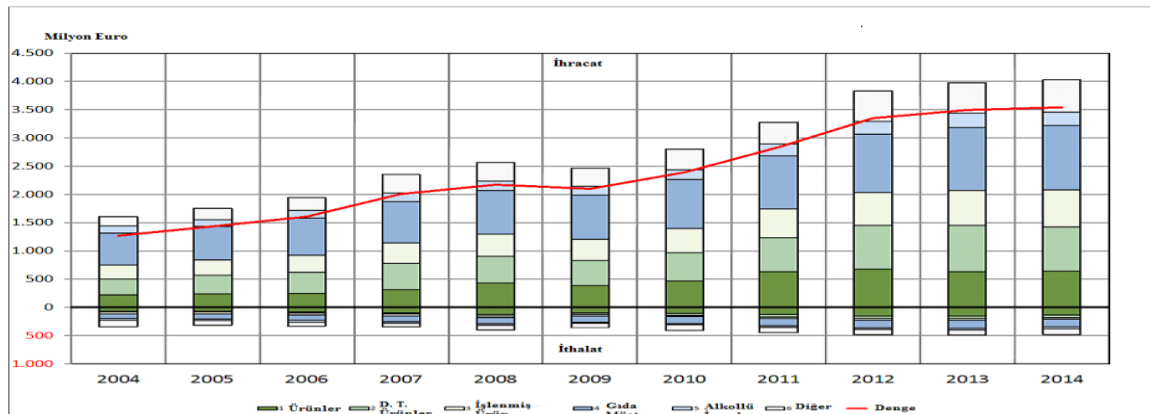
Kaynak: Eurostat, 2015

4.5.1.2. Norveç

Gıda ve tarımsal ürün ticareti kapsamında EFTA ülkeleri arasında İsviçre'den sonra AB'nin en önemli ticaret ortağı olan Norveç karşısında AB net ihracatçı konumunda olmakla birlikte; taraflar arasındaki ticaret dengesinin 2014 yılı itibari ile nispeten durağan bir hal aldığı görülmektedir.

2014 yılında bir önceki yıla göre gerçekleştirilen gıda ve tarımsal ürün ihracatı %1,2 artış gösterirken, son üç yıl 500 Milyon Euro düzeyinde seyreden ithalatta %0,7 azalma kaydedilmiştir.

Grafik 20 2004 – 2014 Dönemi AB – Norveç Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

2014 yılında AB tarafından ihraç edilen ürün grupları arasında makarna, pastacılık ürünleri, bisküvi ve ekmekler 338 Milyon Euro ihracat değeri ile ilk sırayı almaktadır. %8'lik pazar payına sahip olan bu ürün grubunu yine %8'lik pazar payı ancak 320 Milyon Euro ihracat değeri ile şarap ve sirkeler izlemektedir. Sebzeler, püro ve sigaralar, meyveler ile çikolata ve dondurmalar ise öne çıkan diğer ürün grupları olarak sıralanmaktadır.

Tablo 19 AB'nin Norveç'e 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	261	283	335	327	338
Şaraplar ve Sirkeler	212	256	285	300	320
Sebzeler	210	224	256	283	269
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	199	211	228	251	251
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	151	178	248	268	255
Püro ve Sigaralar	96	119	240	252	268
Bitkisel Yağlar (Palm ve Zeytin Yağı Hariç)	118	247	220	172	151
Evcil Hayvan Mamaları	124	126	139	169	189
Gıda Müstahzarları	111	128	139	151	151
Yumru, Kök ve Canlı Bitkiler	105	115	120	126	124
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	103	114	118	118	114
Bebek Maması ve Diğer Tahıl, Un, Nişasta veya Süt Müstahzarları	80	86	91	96	101
Çorbalar ve Soslar	82	81	79	96	95
Sular ve Alkolsüz İçecekler	51	70	87	107	96
Buğday	57	81	84	101	87
Diğer Ürünler	841	961	1.161	1.164	1.221
Toplam	2.802	3.279	3.829	3.981	4.028

Kaynak: Eurostat, 2015

Diğer yandan; Norveç'ten 2014 yılında yağlı tohumlu bitkilerden elde edilen küspe ithalatı 72 Milyon Euro ithalat değeri ile, aynı yıl toplam 484 Milyon Euro değerindeki gıda ve tarımsal ürün ithalatının %15'ini oluşturmaktadır. 70 Milyon Euro ithalat değeri ile ham deri, deri ve kürklerle 63 Milyon Euro ithalat değeri ile gıda müstahzarları ithalatta

öne çıkan diğer ürün gruplarını teşkil ederken, palm ve zeytinyağı hariç bitkisel yağlar, çikolata ve dondurmalar değer olarak en fazla ithal edilen ilk beş ürün içerisinde yer almaktadır.

Tablo 20 AB'nin Norveç'ten 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Yağlı Tohumlu Bitkilerin Küşpesi	50	51	68	68	72
Bitkisel Yağlar (Palm ve Zeytin Yağı Hariç)	50	63	78	64	47
Gıda Müstahzarları	53	56	53	68	63
İşlenmemiş Deri, Deri ve Kürkler	34	38	43	61	70
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	32	30	31	31	31
Yağ Asitleri ve Mumlar	48	34	25	9	10
Sakatat, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etler	19	21	25	21	18
Evcil Hayvan Maması	9	18	27	17	19
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	17	15	17	19	17
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	11	12	13	15	17
Peynir	12	14	12	11	11
Sular ve Alkolsüz İçecekler	11	12	11	9	13
Yenmeyen Hayvansal Ürünler	4	5	6	7	9
Çorbalar ve Soslar	8	7	6	5	4
Etanol	6	6	6	6	5
Diğer Ürünler	43	58	59	77	79
Toplam	409	441	479	488	484

Kaynak: Eurostat, 2015

4.5.2. AKP Ülkeleri

AB genişleme sürecinin bir neticesi olarak doğan; AB ile genişleme süreci sonrası komşu ülkeleri arasındaki özellikle sosyoekonomik farklılıkların giderilerek yeniden şekillenen bölgede istikrar ve kalkınmanın sağlanması ihtiyacını karşılamak üzere ilk olarak 2004 yılında geliştirilen AKP altında günümüzde on altı ülke yer almaktadır. AB'ne komşu ülkelere olmakla birlikte Rusya, AKP içerisinde yer almamakta; taraflar arasındaki ilişkiler Stratejik Ortaklık Anlaşması ile yürütülmektedir.

Tablo 21 AKP Ülkeleri

Azerbaycan	Belarus	Cezayir	Ermenistan
Fas	Filistin	Gürcistan	İsrail
Libya	Lübnan	Mısır	Moldova
Suriye	Tunus	Ukrayna	Ürdün

Kaynak: Anonim, 2015

AKP, ikili eylem planları ve ikili ortak gündem üzerinden yürütülmekte olup; bu çerçevede on altı AKP ülkesinden on ikisi ile AKP eylem planları üzerinde mutabık kalınmış bulunmaktadır. Belarus, Libya ve Suriye için henüz AKP çalışmaları yürütülmemekte; Cezayir ile ise eylem planı üzerine başlayan müzakere süreci devam etmektedir. Son olarak 2011 yılında güncellenen AKP ile, “Daha fazla reform için daha fazla destek” anlayışıyla AB ve komşu ülkeleri arasındaki ikili ve bölgesel ilişkilerin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Taraflar arasındaki demokrasi ve insan hakları, yasaların üstünlüğü, iyi yönetim, pazar ekonomileri prensipleri ve sürdürülebilir kalkınma gibi ortak değerlere dayanan AKP'nin, siyasi birlik ve ekonomik entegrasyon dahil geniş bir kapsamı bulunmakla birlikte; taraflara, enerji, ticaret, sanayi, sağlık, rekabet, tarım, kırsal kalkınma, eğitim, çevre ve iklim değişikliği gibi geniş bir yelpazede, sektör politikaları çerçevesinde bir dizi fırsat sunmaktadır.

Bu çerçevede; tarım da dahil olmak üzere artan pazar entegrasyonu ile AB'ye yakın partnerler olan Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna ile ilişkiler, taraflar arasında 1990'ların sonu itibarıyla Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması temeline dayanmaktadır.

Karşılıklı siyasi işbirliğinin yanısıra temel ikili ticaret ilişkilerinin kurulması için ortak bir platform yaratan anlaşma, taraflar arasında mevzuat ve politikanın yakınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Böylelikle; söz konusu ülkeler ile AB arasında tarımda liberalizasyonun da öngörüleceği uzun süreli bir pazar entegrasyonunu sağlayacak derin ve geniş kapsamlı STA'ların müzakere edilmesi gündeme gelebilecektir.

2010 yılında başlayan Arap Baharı süreci sonrası AB, derin ve geniş kapsamlı bir serbest ticaret bölgesi oluşturulması için Fas, Mısır, Tunus ve Ürdün ile müzakere

sürecinin başlatılması yönünde bir karar almıştır. Tarafların AB iç pazarına entegrasyonunun sağlanmasına yönelik olması öngörülen bu müzakerelerle, tarım ürünleri ticaretinde karşılaşılabilen SPS kaynaklı engellerin giderilmesi hedeflenmekle birlikte, pazara girişte daha ileri bir düzey ancak gerek duyulması halinde göz önünde bulundurulabilecektir.

AB'nin Cezayir, Ermenistan, Fas, Gürcistan, Libya, Mısır, Moldova, Tunus ve Ürdün ile halihazırda taraf olduğu ve çalışmalarını yürüttüğü geniş kapsamlı STA'lar bulunmaktadır. AB tarafından Lübnan ile de yeni nesil bir STA imzalanmak istendiği yönünde açıklamalar yapılmıştır. Komşu ülkelerden İsrail ile ticarete liberalizasyonun sağlanmasına yönelik çalışmalar ise, taraflar arasında imzalanan Ortaklık Anlaşması kapsamında yürütülmektedir.

AKP ülkelerinden Cezayir ve Ukrayna, AB'nin gıda ve tarım ürünleri ticaretinde önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır.

4.5.2.1. Cezayir

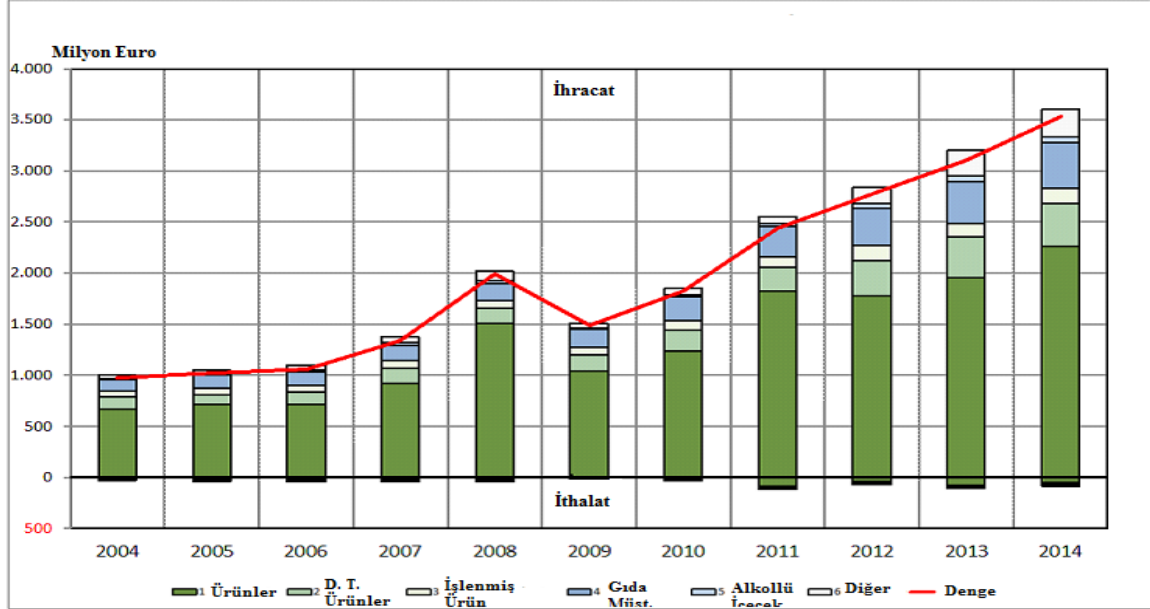
AB ile Cezayir arasındaki ilişkiler 1976 İşbirliği Anlaşması'na dayanmaktadır. 1980 ve 1990'lı yıllarda Barselona Süreci ve Akdeniz Finansal Protokolleri çerçevesinde gelişen ilişkilerde, taraflar arasında 2002 yılında imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Ortaklık Anlaşması ile büyük bir ilerleme sağlanmıştır. 2012 yılı itibariyle ise AKP altında bir eylem planı oluşturulmasına ilişkin görüşmeler başlatılmıştır. Eylem planı ile, beş yıllık bir süreç için taraflar arasındaki öncelik ve sorunların tespit edilmesi; işbirliğinin artırılarak Ortaklık Anlaşması'nın taraflara sunduğu fırsatlardan azami ölçüde yararlanılması hedeflenmektedir.

AB ile imzaladığı STA nedeniyle Cezayir, Ocak 2014 itibari ile AB GSP Rejimi kapsamında AB pazarına tercihli erişimden yararlanamamaktadır.

AB'nin gıda ve tarım ürünleri ihracatında ilk on ülke sıralamasında sekizinci olarak yer alan Cezayir, 2014 yılında gerçekleşen 3,6 Milyar Euro değerindeki ihracatla AB gıda ve tarım ürünleri ihracatında %3 paya sahip bulunmaktadır. Cezayir'den tarımsal ürün ithalatı ise, son 5 yıllık dönemde dalgalı bir seyir izlemekle birlikte göz ardı edilebilecek

bir düzeyde bulunmaktadır.

Grafik 21 2004 – 2014 Dönemi AB – Cezayir Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

Tarımsal ürün ihracatında ilk sırada yer alan buğdayın 2014 yılı ihracatındaki payı, 1.158 Milyon Euro ihracat değeri ile %32 olarak ifade edilmekte; buğdayı 699 Milyon Euro ihracat değeri ve tarım ürünleri içinde %19 ihracat payı ile süt tozu ve peynir altı suları ürün grubu takip etmektedir. Puro ve sigaralar, palm ve zeytinyağı hariç bitkisel yağlar önem arz eden diğer ürün grupları olarak sıralanmaktadır.

Cezayir'den yapılan tarımsal ürün ithalatının yarısına yakın bir oranını ise şeker pancarı ve şeker kamışından elde edilen şekerler oluşturmaktadır. Tropik meyveler, kabuklu meyveler ve baharatlar ise ithalatta öne çıkan bir diğer ürün grubunu teşkil etmektedir. 2014 yılında bu iki ürün grubunda toplam 55 Milyon Euro değerinde ithal yapılmış ve Cezayir'in AB'ye toplam gıda ve tarım ürünleri ithalatının %71'ini bu ürün grupları teşkil etmiştir.

Tablo 22 AB'nin Cezayir'e 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Buğday	601	1.086	958	1.216	1.158
Süt Tozu ve Peynir Altı Suyu	424	501	353	278	699
Bitkisel Yağlar (Palm ve Zeytin Yağı Hariç)	64	64	229	241	173
Pürolar ve Sigaralar	24	17	115	208	228
Bebek Maması ve Diğer Tahıl, Un, Nişasta ve Süt Müstahzarları	72	97	117	120	144
Gıda Müstahzarları	66	81	103	119	122
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	56	73	90	95	134
Canlı Hayvanlar	29	50	109	149	101
Sebzeler	64	73	93	84	107
Tahıllar (Buğday ve Pirinç Hariç)	29	43	80	88	119
Peynir	61	57	79	73	84
Şeker Pancarı ve Şeker Kamışı	56	29	87	66	55
Evcil Hayvan Maması	34	38	43	54	63
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	24	34	45	49	51
Çorbalar ve Soslar	18	24	29	35	36
Diğer Ürünler	229	280	314	324	334
Toplam	1.851	2.548	2.844	3.199	3.607

Kaynak: Eurostat, 2015

4.5.2.2. Ukrayna

AKP ülkeleri içinde öncelikli bir yeri olan Ukrayna ile karşılıklı tüm ilişkiler, 1998 yılında yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması temeline dayanmaktadır. Taraflar arasında tarımla ilgili hususlar ise, 2006 yılından beri yıllık olarak düzenlenen AB – Ukrayna Tarım Diyalogları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Bununla birlikte; kapsamında derin ve geniş kapsamlı bir STA da bulunduran yeni bir Ortaklık Anlaşması taraflar arasında imzalanmış bulunmaktadır.

Ukrayna'nın mevcut güvenlik, siyasi ve ekonomik problemlerinin aşılmasına destek olmak amacıyla AB, 31 Aralık 2015 tarihine kadar Ukrayna'nın AB pazarına tercihli erişim sağlamasına olanak tanımaktadır. Taraflar arasında imzalanan STA'nın yürürlüğe girişi, Ukrayna krizini tırmanmasının önüne geçmek ve özellikle de Ukrayna'nın Rusya – Ukrayna İkili Tercihli Rejimi altında Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) pazarına erişiminin garanti altına alınmasını sağlamak amacıyla 2016 Ocak ayına ertelenmiştir.

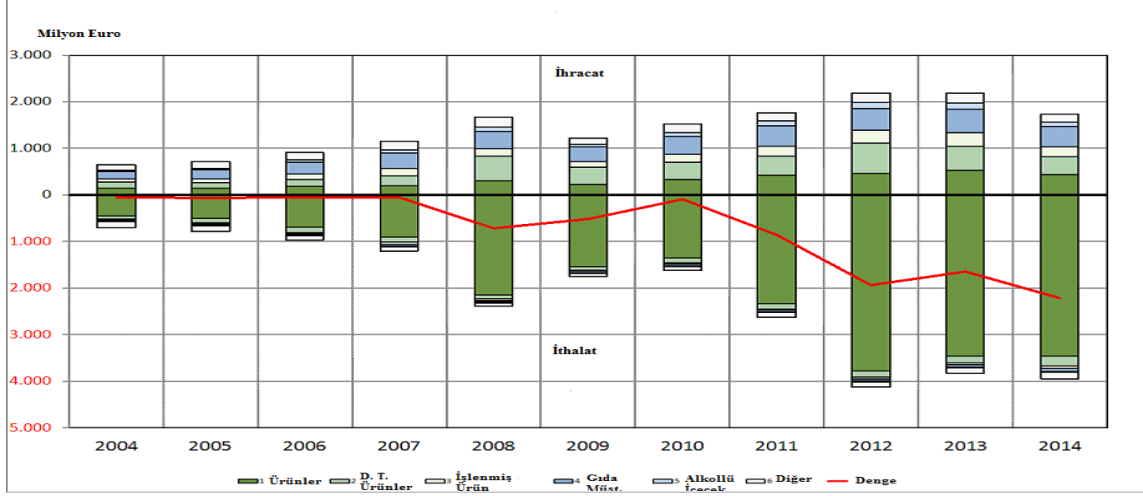
Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile, gıda ve tarım ürünleri ticaretinde taraflar arasında sağlanacak liberalizasyon neticesinde Ukrayna, sadece söz konusu ürünlerde ödemekte olduğu gümrük vergilerinden 383 Milyon Euro değerinde bir kazanım elde edebilecektir. Üretim standartlarının yükselmesi, tarımda işgücünün artırılması ve modernizasyonun sağlanması ile tarım alanındaki yatırımların artması, anlaşmanın Ukrayna açısından beklenen diğer önemli sonuçları olarak kaydedilmektedir.

Toplam dış ticaretinin yaklaşık üçte birini AB ile gerçekleştiren Ukrayna'nın 2014 yılında AB'ye ihraç ettiği gıda ve tarım ürünleri, yaklaşık 4 Milyar Euro ihracat değeri ile AB'ne yapılan toplam ihracatın %28,7'sini teşkil etmektedir.

AB'nin net ithalatçı konumunda olduğu taraflar arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticaretinde buğday, işlem hacmiyle ticaret dengesini belirleyebilen en önemli ürün olarak karşımıza çıkmaktadır.

Artan buğday ithalatına bağlı olarak, daha önce 2001 – 2002 ve 2008 – 2009 yıllarında dönemsel olarak AB aleyhine gelişme gösteren tarımsal ticaret dengesinin, 2011 yılı itibariyle AB aleyhine gelişmesini sürdürdüğü görülmektedir. 2004 – 2014 döneminde AB'nin Ukrayna'dan gerçekleştirdiği gıda ve tarımsal ürün ithalatının yıllık ortalama değişimi %18,9 ve 2014 yılı ithalatında bir önceki yıla oranla kaydedilen artış %3,2 olarak hesaplanmaktadır.

Grafik 22 2004 – 2014 Dönemi AB – Ukrayna Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

AB'nin 2014 yılında Ukrayna'ya ihraç ettiği tarımsal ürünlerin başında 181 Milyon Euro ihracat değeri ile buğday ve pirinç hariç tahıllar gelmektedir. Bu ürün grubunu sırasıyla 120 Milyon Euro ihracat değeri ile evcil hayvan yemleri, 88 Milyon Euro ihracat değeri ile soya fasulyesi hariç yağlı tohumlu bitkiler ve 87 Milyon Euro ihracat değeri ile gıda müstahzarları takip etmektedir. Kahve ve çay hülusalari ile alkollü içkiler ise ihracatta öne çıkan diğer ürün gruplarını teşkil etmektedir.

Tablo 23 AB'nin Ukrayna'ya 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Tahıllar (Buğday ve Pirinç Hariç)	57	115	140	188	181
Evcil Hayvan Maması	105	105	122	133	120
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	93	75	135	94	68
Kakao Hamuru ve Tozu	108	111	89	83	68
Kahve ve Çay Hülusalari	87	104	104	88	71
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	71	84	110	105	71
Yağlı Tohumlu Bitkiler (Soyafasulyesi Hariç)	44	76	100	131	88
Gıda Müstahzarları	70	83	87	100	87
Domuz Eti	80	74	151	91	28
Sebze, Meyve veya Kabuklu Meyve Müstahzarları	63	71	80	73	63

Tablo 23 Devamı AB'nin Ukrayna'ya 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Canlı Hayvanlar	46	63	76	81	60
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	35	48	59	67	61
Kavrulmuş Kahve ve Çay	35	49	60	59	47
Yumru, Kök ve Canlı Bitkiler	36	42	55	58	37
Sakatat, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etler	17	20	67	55	57
Diğer Ürünler	572	646	752	783	635
Toplam	1.519	1.764	2.188	2.189	1.741

Kaynak: Eurostat, 2015

Ukrayna'dan 2014 yılında ithal edilen ürün ve ürün grupları içerisinde ilk sırayı yine %37'lik tarım ürünleri ithalat payı ile buğday ve pirinç hariç tahıllar almaktadır. İthalata konu ürünler arasında ayrıca palm ve zeytinyağı hariç bitkisel yağlar, yağlı bitkileri küspesi ve soya fasulyesi hariç yağlı tohumlu bitkiler sırasıyla %15, %13 ve %12'lik tarım ürünleri ithalat payı ile öne çıkmaktadır. İşlem hacmi ile taraflar arasındaki ticaret dengesini değiştirebilen buğdayın payı ise, 180 Milyon Euro ithalat değeri ile %5 olarak kaydedilmiştir.

Tablo 24 AB'nin Ukrayna'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Tahıllar (Buğday ve Pirinç Hariç)	88	552	1.275	1.496	1.465
Yağlı Tohumlu Bitkiler (Soyafasulyesi Hariç)	510	547	587	719	469
Bitkisel Yağlar (Palm ve Zeytin Yağı Hariç)	513	496	641	464	614
Yağlı Tohumlu Bitkilerin Küspesi	171	260	458	405	502
Soyafasulyesi	48	181	394	320	211
Buğday	18	267	373	21	180
Pamuk, Örne Materyalleri	20	31	50	61	79
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	46	53	46	39	45
Tropik Meyveler, Kabuklu meyveler ve Baharatlar	17	34	37	50	50

Tablo 24 Devamı AB'nin Ukrayna'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

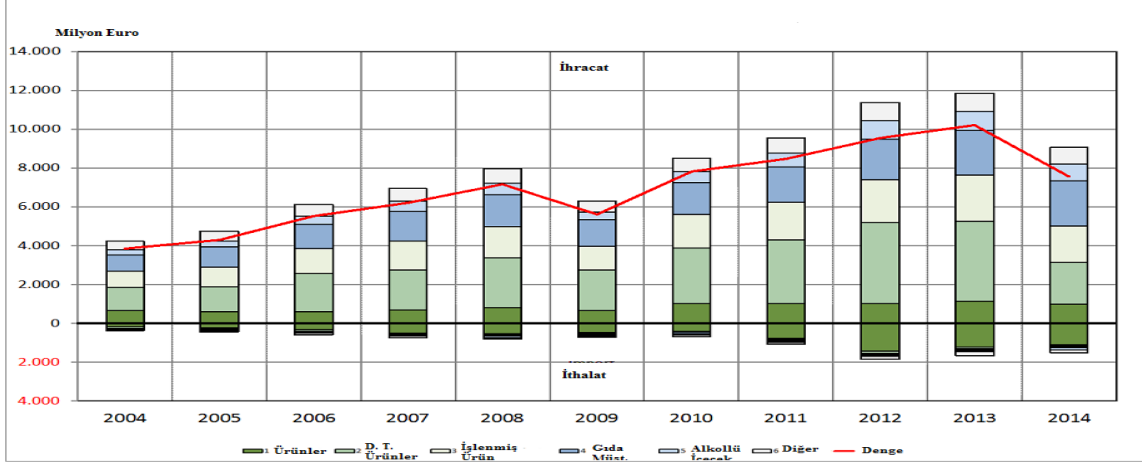
Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Kazein, Diğer Albuminoidal Maddeler ve Modifiye Nişasta	25	36	37	23	33
Meyve Suları	20	8	31	31	38
Sebzeler	24	15	31	22	25
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	14	17	22	25	29
Yumurta ve Bal	5	10	16	30	40
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	17	14	13	11	17
Diğer Ürünler	83	102	121	118	159
Toplam	1.618	2.623	4.132	3.835	3.956

Kaynak: Eurostat, 2015

4.5.3. Rusya

Son on yıllık döneme bakıldığında, gıda ve tarım ürünleri ticaretinde AB'nin en önemli pazarlarından birini teşkil eden Rusya'ya gerçekleştirilen ihracatın pozitif bir ivmeyle arttığı görülmektedir. Bu tablonun iki istisnasını, 2009 krizi ve Rusya'nın 2014 Ağustos ayında aldığı bir yıl süreyle AB menşeli belirli tarımsal ürünlerin ithalatında ambargo uygulama kararı oluşturmaktadır ki; Ukrayna krizinin aşılamaı nedeniyle diğer ülkelerce Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımların devam ettirilmesi yönünde karara varılması ile, Rusya da tarım ürünleri ithalatında uyguladığı ambargoyu bir yıl süreyle uzatacağını bildirmiştir. Dolayısıyla, 2014 yılında Rusya'ya ihracatta yaşanan kaybın 2016 yılı ortalarına kadar devam etmesi beklenmektedir.

Grafik 23 2004 – 2014 Dönemi AB – Rusya Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: COMEXT, 2015

Rusya'nın uyguladığı ambargonun etkisi özellikle coğrafi konumu itibariyle Rusya'ya yakın olan üye devletlerde daha fazla görülmüştür. Ürün grupları olarak ele alındığında ise, Finlandiya, Estonya, Litvanya, Letonya ve Polonya peynir ve tereyağı; İsveç ve Hollanda süt tozu; Polonya, Belçika ve Hollanda elma ve armut; Estonya, Litvanya, Letonya, İspanya, Polonya ve Belçika domates ihracatında en fazla kayıp yaşayan üye devletler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı 2014 Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti Raporu'na göre; ambargonun uygulandığı ilk 9 ayda (Ağustos 2014 - Nisan 2015) bir önceki yılın aynı dönemine göre AB'nin Rusya'ya gıda ve tarım ürünleri ihracatında %42,2 azalma kaydedilmiştir. Bununla birlikte; Rusya, AB'nin 2014 yılı gıda ve tarımsal ürün ihracatında önde gelen ülkeler sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır.

AB'nin 2014 yılında Rusya'ya gerçekleştirdiği tarımsal ürün ihracatında turunçgiller ve tropik meyveler hariç meyveler %8 ihracat payı ile ilk sırada yer almaktadır. Alkollü içkiler %7; şarap ve sirkeler %6; peynir %6 ve sebzeler %6 ihracat payı ile öne çıkan diğer ürün gruplarını teşkil etmektedir.

Tablo 25 AB'nin Rusya'ya 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	629	730	1.112	1.075	683
Peynir	755	785	910	984	534
Sebzeler	591	732	688	769	506
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	439	591	790	772	652
Domuz Eti	611	774	774	959	45
Şaraplar ve Sirkeler	409	493	529	597	575
Evcil Hayvan Maması	385	433	481	482	474
Gıda Müstahzarları	367	398	457	506	443
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	255	310	358	389	438
Sebze, Meyve veya Kabuklu Meyve Müstahzarları	287	300	361	369	411
Sakatat, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etler	184	226	560	461	133
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	161	201	249	299	324
Kesme Çiçekler	176	213	275	294	264
Bebek Maması ve Diğer Tahıl, Un, Nişasta veya Süt Müstahzarları	147	162	227	278	336
Kahve ve Çay Hülasaları	172	179	205	210	166
Diğer Ürünler	2.921	3.026	3.393	3.406	3.097
Toplam	8.490	9.552	11.371	11.850	9.080

Kaynak: Eurostat, 2015

Rusya'dan 2014 yılında gerçekleştirilen tarımsal ithalatta %28 ithalat değer payı ile yağlı bitkilerden elde edilen küspe ilk sırada yer alırken; pirinç ve buğday hariç tahıllar %13; palm ve zeytinyağı hariç bitkisel yağlar %9; soya fasulyesi hariç yağlı tohumlu bitkiler %8 ithalat payı ile öne çıkan diğer ürün gruplarını teşkil etmektedir.

Tablo 26 AB'nin Rusya'dan 2010 - 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Bitkisel Yağlar (Palm ve Zeytin Yağı Hariç)	225	244	440	438	133
Yağlı Tohumlu Bitkilerin KÜsüsi	73	98	263	343	421
Buğday	29	224	222	69	90
Yağlı Tohumlu Bitkiler (Soyafasulyesi Hariç)	53	99	163	163	127
Tahıllar (Buğday ve Pirinç Hariç)	1	48	239	109	204
Diğer Yemler ve Yem Maddeleri	25	44	81	88	88
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	50	49	58	69	91
İşlenmemiş Deri, Deri ve Kürkleri	27	45	61	97	53
Sebzeler	29	39	80	56	43
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	21	24	27	27	27
Etanol	4	16	33	37	34
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	10	27	22	16	20
Şeker (Şeker Pancarı ve Şeker Kamışından Olmayan)	3	13	27	19	16
Pamuk, Örne Materyalleri	16	8	11	11	19
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	13	10	11	14	15
Diğer Ürünler	102	89	100	110	141
Toplam	679	1.076	1.840	1.664	1.522

Kaynak: Eurostat, 2015

4.6. Ortadoğu Ülkeleri ile İlişkiler

AB'nin Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman ile ilişkileri 1988 İşbirliği Anlaşması'na dayanmaktadır. Söz konusu anlaşma ile, taraflar arasında bir STA imzalanması öngörülmekte olup ilgili müzakere süreci 1990 yılında başlamış bulunmaktadır. Ancak süreç, KİK ülkeleri tarafından birçok defa askıya alınmıştır. KİK ülkeleri tarafından en son 2008 yılında müzakere sürecinin askıya alınmasının ardından taraflar arasında gayri resmi

görüşmeler devam etmektedir. AB, müzakere sürecinin yeniden işlemesi ve taraflar arasında bir STA imzalanması yönünde kararlılığını dile getirmektedir.

AB, 2012 yılında Irak ile taraflar arasındaki ticareti de kapsayan bir Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'na imza atmıştır. İran ile ilişkileri ise Fransa, Almanya, İngiltere, Rusya, Çin ve ABD'den oluşan E3/EU+3 nezdinde yürütülen diplomatik çabalar İran'ın nükleer programına ilişkin sorununa çözüm getiren Ortak Kapsamlı Eylem Planı'nın Temmuz 2015'te ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bu gelişme aynı zamanda, AB ile İran arasındaki ilişkilerin derinleştirilebileceği anlamına gelmektedir.

Öte yandan AB, 1998 yılında imzalanan İşbirliği Anlaşması ile şekillenen Yemen ile günümüz ilişkilerini geliştirmek istemektedir. Ancak ticaret başlığından öte Yemen'in iyi yönetim ve yoksullukla mücadele politikasını desteklemek, AB'nin Yemen ile işbirliği içerisinde öncelikli olarak ele aldığı hususu teşkil etmektedir.

Ortadoğu ülkeleri ile gerçekleştirilen gıda ve tarımsal ürün ticaretinde AB net ihracatçı konumda bulunmaktadır.

Bölgede, 2012 yılında 7 Milyar Euro değerinde gıda ve tarımsal ürün ihracatı gerçekleştirilen KİK ülkeleri AB için özellikle arpa ihracatında önemli bir dış pazar teşkil etmektedir. Taraflar arasındaki tarımsal ürün ticaret dengesi AB lehine gelişmekte olup; KİK Ülkeleri'ne ihraç edilen ürün ve ürün grupları arasında tahıl müstahzarları, puro ve sigaralar, arpa ve buğday, çikolata ve şekerli mamuller, gıda müstahzarları ve süt ürünleri öne çıkmaktadır.

İran, Irak ve Yemen'e gerçekleştirilen gıda ve tarımsal ürün ihracatı, 2008 yılı itibariyle önemli bir artış göstermiştir. Buğday, puro ve sigaralar, kaydedilen bu artışta oynadıkları rolle ihracatta öne çıkan ürün ve ürün gruplarını teşkil ederken; tahıl müstahzarları, süt ürünleri ve kanatlı eti, ihracata konu diğer önemli ürün ve ürün grupları olarak sıralanmaktadır.

Ortadoğu ülkelerinden AB'ye ithal edilen önemli ürün ve ürün grupları arasında ise; hayvansal veya bitkisel yağlar, canlı hayvan, başta antepfıstığı olmak üzere kabuklu meyveler, ham deri ve postlar, meyveler ve insan tüketiminde kullanılmayan hayvansal ürünler yer almaktadır.

5. AB VE TÜRKİYE

AB ile Türkiye arasındaki yakın ilişkiler, 1959 yılında Türkiye'nin o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na tam üyelik başvurusuna kadar uzanmakla birlikte; Türkiye ile AET arasında 1963 yılında imzalanan ve 1964 yılında da yürürlüğe giren Ankara Anlaşması'na dayanmaktadır. Söz konusu anlaşma ile, Türkiye'nin AET'ye tam üyeliği için öngörülen süreç hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Hazırlık döneminde, üyelik için yerine getirmesi gereken yükümlülükleri gerçekleştirebilmesi için Türkiye'nin, Topluluk'un yardımı ile ekonomisini güçlendirmesi öngörülmüştür. 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile bu dönemin tamamlandığı kabul edilmiş, geçiş dönemine ilişkin hükümler ve tarafların karşılıklı olarak üstleneceği yükümlülükler ortaya konmuş ve geçiş döneminin, Türkiye ile Topluluk arasında GB'nin sağlanması ile tamamlanması öngörülmüştür.

Geçiş dönemi, Katma Protokol'ün ticari hükümlerinin, Topluluk üye devletleri tarafından imzalanan ayrı bir Geçici Anlaşma ile 1971 yılında yürürlüğe sokulmasıyla; hukuki olarak ise onay sürecinin tamamlanması neticesinde 1973 yılında başlamıştır. Bu kapsamda; Topluluk 1 Eylül 1971 tarihi itibari ile GB'ne konu sanayi ürünlerinde Türkiye'ye uyguladığı vergileri herhangi bir sürece gitmeden sıfırlarken, Türkiye söz konusu ürünlerde gerçekleştireceği vergi düzenlemesini 1973 yılından itibaren 22 yıl içinde aşamalı olarak tamamlama taahhüdünde bulunmuştur. Ancak 1978 yılından itibaren on yıllık bir süreç içinde, tarafların yerine getirmesi öngörülen yükümlülüklerinde aksamlar meydana gelmiş dolayısıyla AB ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çalışmalarda bir ilerleme sağlanamamıştır.

1987 yılında Türkiye'nin tam üyelik başvurusuna, AB Komisyonu tarafından Türkiye'nin tam üyeliği için Topluluk'un bir sonraki genişleme dönemine kadar beklenmesi ancak; bu süreçte de Türkiye ile GB'nin kurulması için gerekli çalışmaların tamamlanması yönünde cevap verilmiştir. Sonuçta; Katma Protokol'de öngörüldüğü üzere Türkiye'nin GB'ne 1995 yılında dahil edilmesine ve uyum sürecine ilişkin çalışmalara

hızla devam edilmiş ve Avrupa Topluluğu (AT) - Türkiye Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı Kararı (1/95 sayılı OKK) ile Türkiye, 01 Ocak 1996 itibari ile GB'ne dahil edilmiştir. Türkiye'nin GB'ne dahil olmasıyla tam üyelik yolunda Ankara Anlaşması uyarınca son döneme geçilmiş bulunmaktadır.

5.1 Gümrük Birliği

GB'nin yürürlüğe girmesiyle, taraflar arasında malların serbest dolaşımının güvence altına alınması ve meydana gelebilecek ticaret sapmalarının önüne geçilebilmesi amacıyla ortak bir ticaret politikasının uygulanması, bir diğer deyişle üçüncü ülkelere uygulanan tercihli rejimlerin üstlenilmesi, mevzuat uyumlaştırılmasına gidilmesi ve taraflar arasındaki rekabet kurallarının eş düzeye getirilmesi gerekmiştir.

Bu çerçevede tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde üçüncü ülkelere uygulanan kotaların 1996 yılı itibari ile uygulanması; öte yandan, meydana gelebilecek ticaret sapmalarının ortadan kaldırılması amacıyla üçüncü ülkelerle mevcut tercihli rejimlerin beş yıllık bir süre zarfı içerisinde uygulanmaya başlanması öngörülmüştür. Bununla birlikte; tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması amacıyla Türkiye'nin yine beş yıllık bir süre içerisinde Topluluk teknik mevzuatını üstlenmesi de 1/95 sayılı OKK ile hükme bağlanmıştır.

1/95 sayılı OKK ile AB ve Türkiye arasındaki GB'nin işleyişine ilişkin alanlarda (ticaret politikası, üçüncü ülkelerle imzalanan ve GB'ne dahil ürünleri kapsayan ticari anlaşmalar, GB'ne dahil ürünlerin ürünlerin ticaretine konu teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuat, gümrük mevzuatı, sınai ve fikri mülkiyet hakları ile rekabet) Türk mevzuatının Topluluk mevzuatına uyumlaştırılması esas alınmaktadır. Ancak; Türkiye'nin gerek AB'nin GB ile ilgili alanlarda karar alma sürecine ve gerekse üçüncü ülkelerle imzaladığı STA'lara dahil olmaması, GB'nin Türkiye açısından sorunları olan bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. GB'nin kurulması ile başlayan son dönemin tamamlanmamış olması nedeniyle, ortaya çıkan bu sorunların giderilmesinde mevcut GB Kararı yetersiz kalmaktadır. Kaldı ki; günümüzde AB tarım, hizmetler, yatırımlar ve kamu alımları gibi alanları da içeren ve Yeni Nesil STA'lar olarak adlandırılan anlaşmalara taraf olmaktadır. AB'nin, söz konusu bu anlaşmalar aracılığı ile üçüncü ülkelerle kurduğu ticari ilişkilerin, Türkiye ile kurmuş olduğu ortaklık ilişkisinden çok daha geniş bir kapsamı

bulunmaktadır. Türkiye de söz konusu ülkelerle geniş kapsamlı benzer anlaşmalar imzalayarak AB'nin imzaladığı anlaşmaların GB üzerinden oluşabilecek olumsuz etkilerini bertaraf etme yoluna gitmektedir. Ancak, yapılan anlaşmalar bu bağlamda Türkiye lehine istenilen düzeyde sonuçlanmayabilmektedir.

Bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi amacıyla AB ile Türkiye arasında, GB'nin güncellenerek kapsamının genişletilmesi gündeme alınmıştır. 2015 Nisan ayı sonunda tamamlanan Avrupa Komisyonu ile teknik müzakereler neticesinde müzakere çerçevesini ortaya koyan bir rapor hazırlanmıştır. GB'nin genişletilmesine ilişkin taraflar arasındaki resmi müzakerelerin 2016 yılı sonunda başlaması planlanmakla birlikte; öncelikle tarafların ilgili hazırlıklarını tamamlayacakları iç istişare ve onay süreçlerin yürütülmesi gerekmektedir.

5.2. AB - Türkiye Gıda ve Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Düzenlemeler

Ankara Anlaşması ekinde yer alan geçici protokolde sayılan ham tütün, kuru incir ve üzüm ile fındık için tarife kontenjanları belirlenmiş ve AB ilk kez, bazı tarım ürünlerinde Türkiye'ye tek taraflı taviz tanımıştır. AB ile Türkiye arasındaki gıda ve tarım ürünleri tercihli ticaret rejimi, bu uygulama temeline dayanmaktadır.

1/95 sayılı OKK ile, söz konusu uygulamaların karşılıklı olarak ve aşamalı bir şekilde geliştirilmesi hükme bağlanmaktadır. Türk tarım politikasının AB Ortak Tarım Politikası (OTP)'na uyumlaştırılması ve OTP çerçevesinde kaydedilecek gelişmelerde Türkiye'nin çıkarlarının gözetilmesi de yine söz konusu Karar ile öngörülmektedir.

AB ile Türkiye arasındaki gıda ve tarım ürünleri ticareti tercihli ticaret uygulamaları ile düzenlenmektedir. İşlenmiş tarım ürünlerinin sanayi payı GB kapsamında yer aldığından; temel tarım ürünleri ile işlenmiş tarım ürünlerine ilişkin düzenlemeler farklılık göstermektedir.

İşlenmiş Tarım Ürünleri Tercihli Ticareti

İşlenmiş tarım ürünleri için uygulanan tercihli rejim, söz konusu ürünler için uygulanan gümrük korumalarında sanayi ve tarım payının ayrı ayrı hesaplanması ve söz konusu ürünlerin ithalatında uygulanan sanayi payı gümrük koruması sıfırlanırken ürün içerisinde yer alan temel tarım ürünlerine yönelik tarım payının korunması esasına

dayanmaktadır.

AB ve Türkiye arasındaki bu işlenmiş tarım ürünleri ticareti, 1/95 sayılı OKK ile kapsamında düzenlenmektedir. Bununla birlikte; 1/95 sayılı OKK'nın genişletilip derinleştirilmesi, AB'nin genişleme süreci neticesinde Türkiye ile yeni üye devletler arasında daha önce imzalanmış olan STA'ların mevcut tercihli ticaret rejimine uyarlanması ve Türk sektörlerinden gelen talep doğrultusunda duyulan ihtiyaç nedeniyle 2004 yılında Avrupa Komisyonu ile Türkiye arasında işlenmiş tarım ürünleri tercihli ticaret uygulamalarının geliştirilmesi amacıyla müzakerelere başlanmıştır. Yürütülen müzakereler sonucunda alınan ve 1 Temmuz 2007 tarihinde yürürlüğe giren 1/2007 sayılı OKK, 1/95 sayılı OKK'na ilave niteliği taşımaktadır.

1/2007 sayılı OKK ile, işlenmiş tarım ürünlerinde karşılıklı tarife kontenjanı kapsamında vergi muafiyeti şeklinde taviz alışverişi yapılmaktadır. Bu durumun tek istisnasını, 1/97 sayılı OKK kapsamında Türk menşeli 190911 ve 190219 tarife pozisyonlarında bulunan makarnalar teşkil etmektedir. 1/2007 sayılı OKK ile, bu ürünlerde AB'nin Türkiye'ye daha önce 2 Milyon Euro'luk gümrük vergisi indirimi şeklinde sağlamakta olduğu değer kotası yürürlükten kaldırılmıştır.

Temel Tarım Ürünleri Tercihli Ticareti

GB kapsamında yer almayan temel tarım ürünlerine yönelik olarak Ankara Anlaşması sonrası uygulanan tercihli rejim, taraflar arasında imzalanan Katma Protokol neticesinde Türk menşeli birçok tarım ürünüde aşamalı olarak sağlanan gümrük vergisi muafiyetiyle genişletilmiştir. Sonraki dönemde de 1/73, 1/77 ve 1/80 sayılı OKK'ları ile Topluluk tarafından ad valorem vergi uygulanan Türk menşeli tarım ürünlerine vergi muafiyeti getirilmiştir.

Öte yandan Türkiye, AB'ye ilk kez 1993 yılında bazı peynirler, şarap, balıkçılık ürünleri gibi oldukça sınırlı bir ürün grubunda ithalat rejimi altında tercihli bir uygulamaya gitmiştir. Türkiye'nin AB'ye ilk kez ticari nitelikte tavizler tanınması 1/98 sayılı OKK ile gerçekleşmiştir.

Söz konusu Karar ile,

- Taze meyve ve sebze ürünlerinde toplam onbir tarife pozisyonunda, yılın

belirli dönemlerinde gümrük vergisi indirimi uygulanan ürünlere ek olarak bu dönemlerin dışında kalan sürelerde soğan, patlıcan, kabak ve karpuz için belirli takvimler çerçevesindeki tavizlere ilaveten sıfır gümrük vergili tarife kontenjanı tanınmış;

- Türk menşeli findığın ithalatında uygulanan tarife kontenjanının kaldırılarak ihracatta da %3 gümrük vergisi uygulanması kararlaştırılmış;
- Türk menşeli kayısı pulpuna uygulanan gümrük vergisi muafiyetine tabi tarife kontenjanı 600 tona yükseltilmiş;
- Türk menşeli domates salçası ve diğer domates konservelerinde gümrük vergisinden muaf, 30.000 tonu salça ve 8.000 tonu diğer domates konserveleri olmak üzere toplam 38.000 tonluk tarife kontenjanı uygulanması kararlaştırılmış;
- Topluluk tarafından uygulanagelinen miktar sınırlaması olmaksızın özel vergi indirimi şeklindeki tavize ilaveten beyaz peynir, tulum peyniri ve kaşar peynirinde toplam 1.500 tonluk tarife kontenjanı içinde özel vergi muafiyeti sağlanmış;
- Türkiye'nin koyun ve keçi eti ihracatında 200 tonluk, hindi etinde ise toplam 1.000 tonluk tarife kontenjanı çerçevesinde özel vergi muafiyeti tanınmış;
- Topluluk'a canlı hayvan, dondurulmuş et, süt tozu, tereyağı, peynir, sebze ve çiçek fideleri, tohumluk patates, buğday, çavdar, arpa, mısır, pirinç, hububat unları, pamuk tohumu, ham/rafine soya ve ayçiçek yağları, şeker, domates salçası, bazı alkollü içkiler, sirke ve hayvan yemlerinde Türkiye'ye son üç yıllık ihracat ortalamalarına eş düzeyde; bazı tarım ürünlerinde ise bu ortalamanın üzerinde olacak şekilde tanınan tarife kotasında gümrük vergisi muafiyeti sağlanmıştır.

2004 yılında AB'nin genişlemesiyle Türkiye ile yeni üye devletler arasındaki STA'ların mevcut tercihli ticaret rejimine uyumlaştırılması gerekmiş; 1/98 sayılı OKK I ve II sayılı Protokolleri'nin Ek'lerinin yeniden düzenlendiği 2/2006 sayılı OKK ile, AB ile Türkiye arasındaki temel tarım ürünleri ticaretini şekillendiren tercihli ticaret rejimine son

hali verilmiştir.

5.3 AB - Türkiye Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

AB ile Türkiye tarımsal ürün ticaretinde asimetrik liberalizasyon bulunmaktadır. Türkiye'nin tarım ürünlerinde uyguladığı tercih sistemi AB'ye kıyasla daha düşük kalmakta ve ayrıca, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmemiş olması sebebiyle tarafların tarım ürünleri dış ticaretinde uyguladıkları koruma düzeyleri de farklılık göstermekte ve bu durum ticarete bir engel teşkil edebilmektedir.

Örneğin; Türkiye tarafından büyükbaş hayvanlarda ve bu hayvanlardan elde edilen ürünlerde, özellikle canlı sığır ithalatında, 1996 yılında Avrupa'da yaşanan deli dana salgını nedeniyle 2010 yılına kadar bir kısıtlamaya gidilmiştir. 2010 sonrasında her ne kadar Türkiye tarafından bazı AB ülkelerine, ihracat için yetki belgesi verilmişse de; AB tarafından dana eti ve canlı sığır ihracatında Türkiye pazarındaki esas potansiyelin kullanılmadığı iddia edilmektedir. AB tarafından Türkiye'den gerçekleştirilen fındık ve incir ithalatında uygulanan aflotoksin kontrolü ile yine Türkiye'den ithal edilen meyve ve sebzelerde yapılan kalıntı kontrolleri de, taraflar arasındaki tarım ürünleri ticaretinde engel teşkil edebilmektedir.

Türkiye halihazırda, canlı hayvan, kreması alınmış süt ve krema, çay gibi bazı ürünlerde yüksek tarife oranları ile koruma sağlamak ve üretimin öncelikli olarak iç tüketime arzını sağlamak üzere, belirli ürünlerde uygulanan tarifelere geçici düzenlemeler getirmektedir. AB ile Türkiye arasındaki GB'nin, tarım ürünlerini kapsayacak şekilde genişletilmesi gündemde olmakla birlikte; bunun gerçekleşmesi durumunda Türkiye söz konusu bu uygulamalara devam ederek ithalatta sağladığı yüksek koruma düzeyini devam ettiremeyecektir. Konuya ilişkin yapılan tüm çalışma ve projeksiyonlar, GB'nin tarım ürünlerine genişletilmesi halinde belirli ürünlerde ihracatını artırabilse bile Türkiye'nin, AB karşısında rekabet gücünün bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin gerçekleştirdiği genel ticaret içerisinde tarım payının azaldığı görülmekle birlikte; özellikle son yıllarda değişen ihracat pazarının etkisiyle tarımsal ticaretinde genişleme kaydedilmiştir. Bununla birlikte; her ne kadar Akdeniz ve Ortadoğu ülkeleri ile önemli ticari ilişkileri olsa da; AB, Türkiye'nin gıda ve tarımsal ürün ticaretindeki en büyük ortağını teşkil etmektedir. AB karşısında Türkiye net ihracatçı

konumunda bulunmakla birlikte; son on yıllık döneme ait veriler incelendiğinde, AB'nin 2004 yılından bu yana Türkiye'ye gerçekleştirdiği gıda ve tarım ürünleri ihracatında yıllık ortalama %9,6 artış gerçekleştiği ve buna karşılık ithalatta kaydedilen aynı oranın %5,4'te kaldığı görülmektedir. 2014 yılında Türkiye'den 4,1 Milyar Euro değerinde gıda ve tarım ürünleri ithalatı gerçekleştirilirken, yaklaşık 2,9 Milyar Euro değerinde ihracat gerçekleştirilmiş ve Türkiye, AB'nin 2014 yılında en fazla gıda ve tarım ürünleri ticareti gerçekleştirdiği ülkeler sıralamasında ithalatta yedinci, ihracatta ise onbirinci sırada yer almıştır.

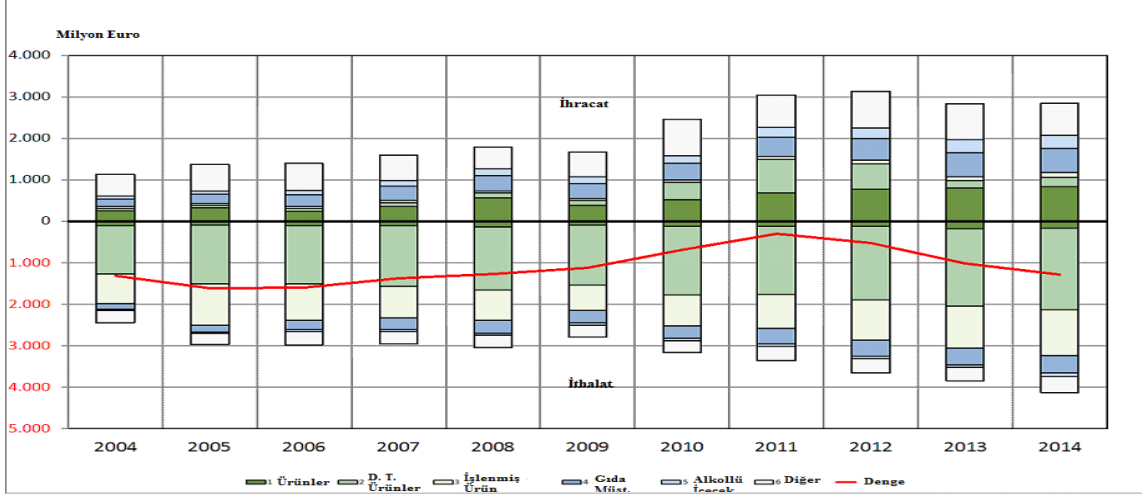
AB'nin Türkiye'ye ihracatında öne çıkan ürün grupları gıda müstahzarları, pastacılık ürünleri, yağlı tohumlu bitkiler, tahıllar ve tütün mamulleri olarak sıralanmakta ve buna karşılık Türkiye'den ithal edilen başlıca ürün grupları meyveler ve kabuklu meyveler, sebzeler, meyve ve sebze müstahzarları ile tütün ve tütün mamulleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

AB'nin Türkiye'den ithal ettiği tarım ürünlerinin yaklaşık %80'i gümrük vergilerinden muaf tutulmaktadır.

Türkiye, AB'nin gıda ve tarım ürünleri ticaretinde önde gelen ülkeler arasında ihracatta on birinci, ithalatta ise yedinci sırada yer almaktadır. AB karşısında ihracatçı pozisyonda bulunan Türkiye, 2014 yılında bir önceki yıla oranla AB'ye ihracatını %7,3 artırmış; AB'nin 2014 yılı gıda ve tarım ürünleri ithalatının %4'ünü karşılayarak 4.132 Milyon Euro değerinde ihracat gerçekleştirmiştir. 2014 yılında AB'nin Türkiye'ye gerçekleştirdiği gıda ve tarım ürünleri ihracatı ise 2.852 Milyon Euro değerinde olup; 2013 yılına göre ihracatta %0,5 oranında bir artış olduğu görülmektedir.

Grafik 24 2004 – 2014 Dönemi AB – Türkiye Gıda ve Tarım Ürünleri Ticareti

Kaynak: Eurostat, 2015

Tütün ve tütün mamulleri (Fasıl 24); meşrubat, alkollü içkiler ve sirke (Fasıl 22), yağlı tohum ve meyveler (Fasıl 12) ile hububat (Fasıl 10), AB'nin Türkiye'ye ihracatında sırasıyla önde gelen tarife pozisyonlarını teşkil etmektedir. Süt ürünleri, kuş ve kümes hayvanları yumurtaları, bal (Fasıl 4), sebzeler (Fasıl 7), meyveler (Fasıl 8), hububat (Fasıl 10), hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar (Fasıl 15) ile tütün ve tütün mamulleri (Fasıl 24) altında yer alan ürünlerin ihracatında 2013 yılına oranla 2014 yılında dikkate değer artışlar olduğu görülmektedir.

İthalatta ise; Fasıl 8 (Meyveler) 1.624 Milyon Euro, Fasıl 20 (Sebze, meyve, sert kabuklu meyve ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar) 1.096 Milyon Euro değerinde gerçekleştirilen ithalat ile tarife pozisyonları arasında öne çıkmaktadır. 2014 yılı ithalat verilerine göre, Fasıl 24 (Tütün ve tütün mamulleri) ile Fasıl 20 (Sebze, meyve, sert kabuklu meyve ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar) altında yer alan ürünlerin ithalatında bir önceki seneye göre önemli oranda artış olduğu görülmekle birlikte; hububat (Fasıl 10), hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağ (Fasıl 15) ürünlerinin ithalatında ciddi düşüşler kaydedilmiştir.

283 Milyon Euro ihracat değeri ile AB'nin 2014 yılında Türkiye'ye ihraç ettiği tarımsal ürünler arasında %10'luk paya sahip olarak ilk sırada yer alan puro ve sigaraları, 193 Milyon Euro ihracat değeri ve %7'lik pay oranı ile belirtilmemiş gıda müstahzarları ile 178 Milyon Euro ihracat değeri ve %6'lık pay oranı ile soya fasulyesi hariç yağlı tohumlar takip etmektedir. Alkollü içecekler, likörler ve vermut; pamuk, keten ve kenevir, örme

malzemeleri ile kakao ezme ve tozu, ihracatta önde gelen diğer ürün ve ürün grupları olarak sıralanmaktadır.

2010 – 2014 döneminde Türkiye'ye ihraç edilen gıda ve tarımsal ürünler içinde, yıllık ihracat değerleri ortalamasına göre öne çıkan ilk 15 ürün ve ürün grubu Tablo 27’de, 2010 – 2014 döneminde AB’nin Türkiye'ye ihraç ettiği gıda ve tarımsal ürünlere ilişkin veriler ise Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 27 AB’nin Türkiye’ye 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Pürolar ve Sigaralar	322	279	255	241	283
Canlı Hayvan	85	318	372	46	55
Pamuk, Örne Materyalleri	241	88	175	206	144
Yağlı Tohumlu Bitkiler (Soyafasulyesi Hariç)	122	197	135	216	178
İşlenmemiş Deri, Deri ve Kürkler	118	193	216	192	95
Gıda Müstahzarları	111	128	142	175	193
Alkollü İçkiler, Likörler ve Vermut	81	122	131	155	153
Sığır Eti	195	340	103	1	2
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	88	100	108	108	107
Sular ve Alkolsüz İçecekler	51	71	83	104	112
Bebek Maması ve Diğer Tahıl, Un, Nişasta veya Süt Müstahzarları	62	80	85	95	99
Buğday	93	96	57	67	103
Yağlı Tohumlu Bitkilerin Küşpesi	20	77	248	58	12
Kakao Hamuru ve Tozu	78	64	64	83	115
Çeşitli Tohumlar	66	73	86	82	82
Diğer Ürünler	730	820	867	1.009	1.119
Toplam	2.464	3.045	3.129	2.837	2.852

Kaynak: Eurostat, 2015

Tablo 28 AB'nin Türkiye'ye 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon Euro)

Ürün Grupları	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım Ürünleri	524	683	769	796	825
Diğer Temel Tarım Ürünleri	405	799	619	187	236
İşlenmiş Ürünler (Şarap dahil)	69	85	92	92	108
Gıda Müstahzarları	403	464	517	577	593
Alkollü İçkiler	177	240	256	308	304
Yenilmeyen Ürünler	884	775	875	878	784
Gıda – Tarım Ürünleri Toplamı	2.464	3.045	3.129	2.837	2.852
Tarım Ticaretinin Toplam İçindeki Payı	%4	%4,2	%4,1	%3,7	%3,8
Toplam Ticaret	61.831	73.275	75.410	77.567	74.642

Kaynak: Eurostat, 2015

AB'nin 2014 yılında Türkiye'den gerçekleştirdiği gıda ve tarım ürünleri ithalatının %24'ünü teşkil eden ürün grubu, sebze, meyve ve sert kabuklu meyvelerin müstahzarlarının ithalat değeri 997 Milyon Euro olarak kaydedilmektedir. Bununla birlikte taraflar arasındaki tarımsal ürün ithalatında; taze veya kurutulmuş tropik meyveler, sert kabuklu meyveler ve baharatlar 838 Milyon Euro ithalat değeri ile %20, turunçgiller ve tropik meyveler hariç taze veya kurutulmuş meyveler 655 Milyon Euro ithalat değeri ile %16 paya sahip bulunmaktadır. Sebzeler, işlenmemiş tütün ve turunçgiller ise ithalata konu diğer önemli ürün ve ürün gruplarını teşkil etmektedir.

2010 – 2014 döneminde Türkiye'den ithal edilen gıda ve tarımsal ürünler içinde, yıllık ihracat değerleri ortalamasına göre öne çıkan ilk 15 ürün ve ürün grubu Tablo 29'da, Türkiye'den ithal edilen gıda ve tarımsal ürünlere ilişkin veriler ise Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 29 AB'nin Türkiye'den 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatında Önde Gelen Ürünler (Milyon Euro)

Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
Sebze, Meyve veya Kabuklu Meyve Müstahzarları	678	735	824	827	997
Tropik Meyve, Kabuklu Meyve ve Baharatlar	654	643	688	772	838
Meyveler (Narenciye ve Tropik Meyveler Hariç)	508	568	689	662	655
Sebzeler	295	241	215	228	243
Gıda Müstahzarları	122	165	154	150	158
Narenciye	156	139	123	136	158
İşlenmemiş Tütün	115	100	116	101	171
Pamuk, Örme Materyalleri	94	148	114	115	101
Meyve Suları	50	81	136	108	98
Makarna, Pastacılık Ürünleri, Bisküvi ve Ekmek	73	80	89	96	102
Çikolata, Şekerleme ve Dondurma	64	70	76	88	100
Sular ve Alkolsüz İçecekler	38	44	46	50	60
Şeker (Şeker Pancarı ve Şeker Kamışından Olmayan)	34	37	34	46	50
Yağlı Tohumlu Bitkiler (Soyafasulyesi Hariç)	27	31	43	40	43
Sakatat, Hayvansal Yağlar ve Diğer Etler	20	27	36	40	44
Diğer Ürünler	232	244	275	391	315
Toplam	3.160	3.353	3.657	3.850	4.132

Kaynak: Eurostat, 2015

Tablo 30 AB'nin Türkiye'den 2010 – 2014 Dönemi Gıda ve Tarım Ürünleri İthalatı (Milyon Euro)

Ürün Grupları	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım Ürünleri	120	117	129	182	166
Diğer Temel Tarım Ürünleri	1.656	1.646	1.772	1.866	1.967
İşlenmiş Ürünler (Şarap dahil)	742	827	974	1.019	1.113
Gıda Müstahzarları	312	370	375	391	418
Alkollü İçkiler	51	58	64	69	79
Yenilmeyen Ürünler	279	335	342	324	388
Gıda – Tarım Ürünleri Toplamı	3.160	3.353	3.657	3.850	4.132
Tarım Ticaretinin Toplam İçindeki Payı	%7,3	%6,9	%7,5	%7,6	%7,6
Toplam Ticaret	43.062	48.820	48.823	50.654	54.251

Kaynak: Eurostat, 2015

6. SONUÇ

Dünya piyasalarındaki yoğun istikrarsızlık nedeniyle 2007 – 2008 döneminde yaşanan gıda krizi ve 2009 yılında küresel çapta yaşanan ekonomik kriz sonrası, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)'da kaydedilen gelişmelere bağlı olarak değişim gösteren mal ticaretinde ülkelerin toparlanma süreci zorlu geçmektedir. Artan nüfus ve beslenme rejimlerindeki farklılaşmaya bağlı olarak artan talep ve ticarete konu malların, temel ihtiyaçlardan biri olan beslenmeyi karşılamaya yönelik olması nedeniyle gıda ve tarım ürünleri ticaretinde krizin etkisinin atlatılması daha fazla önem taşımaktadır.

Ülkeler, ticaret politikalarında yeni pazar arayışlarını ön plana çıkarmıştır. Küresel birer ekonomik güç olan ülke/ülke grupları arasında ticaret anlaşmaları imzalanmasına yönelik müzakere süreçleri başlamıştır. Nitekim; küresel ticaret hacminin, %92'sini kapsayan mevcut değerlere bakıldığında 2014 yılında gıda ve tarımsal ürün ticaretinin %3,2 oranında artarak 714 Milyar Euro değerine ulaştığı tahmin edilmektedir.

2009 krizi ardından oluşan belirsizlik durumu ve sonrasında özellikle ekonomik diğer büyük güçler tarafından atılan adımlar, daha çok ikili düzeyde olmakla birlikte tarımda küreselleşmeye de belirli bir ivme kazandırmıştır. Bu durum AB'nin gıda güvenliğini, tarım sektöründe sürdürülebilirlik ve canlılığın korunmasını sağlamak üzere kurulu uluslararası tarım politikası altında topluluk çıkarlarını gözeterek gıda ve tarım ürünleri ticaretini geliştirmesi gereğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda; ikili ilişkilerinin geliştirilmesi için çalışmalarına hız veren AB'nin atmış olduğu en büyük adım, Amerika Birleşik Devletleri ile TTIP Anlaşması'nın imzalanmasına yönelik başlayan müzakere süreci olmuştur.

AB'nin bir diğer önemli adımı ise özellikle Asya-Pasifik ülkeleri ile geniş kapsamlı ticaret anlaşmaları imzalamaya yönelik olmuştur. AB, bu anlaşmalarla hem bu ülkeler arasında gelişen ilişkilerle başta Çin olmak üzere meydana çıkan güçlü ekonomik yapıların kendi ekonomik geleceği için bir tehdit oluşturmasının önüne geçmeyi, hem de Ekim 2015'te imzalanan TPP'nin ABD ve anlaşmaya taraf Asya-Pasifik ülkelerindeki pazar payına olası olumsuz etkilerini bertaraf etmeyi hedeflemektedir.

Kaldı ki; AB'nin imzalayacağı tüm bu anlaşmalar sonrası taraflar arasındaki ticarete sağlanacak liberalizasyon ve diğer kolaylıkların etkisi, tarafların küresel ticaretin önde gelen ülke ve ülke grupları olması sebebiyle sadece anlaşmaya taraf ülkelerle sınırlı kalmayacaktır. Tarafların ticaret ortağı olan diğer üçüncü ülkeler de bu gelişmelerden etkilenecektir.

Türkiye'nin de, bu gelişmelerden elbette küresel ticaret sahnesindeki bir oyuncu olarak etkilenmesi kaçınılmazdır. Ancak;

- AB'nin uluslararası ticarete yeni pazar arayışları ve mevcut pazarlarının geliştirilmesi amacıyla tarımda liberalizasyonu öngören geniş kapsamlı ve hatta TTIP gibi etkisi büyük anlaşmaların imzalanmasına yönelik girişimleri,
- Türkiye'nin AB'ye aday ülke konumu,
- Türkiye ile AB arasında bulunan GB ilişkisi,
- AB'nin Türk gıda ve tarımsal ürün ihracatında en büyük pazarı teşkil etmesi

bakımından AB'nin atmakta olduğu adımların ülkemiz üzerinde doğrudan ve ayrı bir etkisi bulunmaktadır. Bu etkiyi TTIP üzerinden açıklayacak olursak; tarım ürünlerinin AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği kapsamında yer almamasından dolayı, imzalanacak anlaşma sonucunda AB ve/veya ABD tarafından tarım ürünleri ticaretinde uygulanan gümrük vergisi oranlarının Türkiye'ye tanınan tavizlerden daha düşük olması durumunda;

- ABD ve AB'li ihracatçılar ülke pazarlarına tavizli giriş imkanı elde ederken Türk ihracatçılar bu imkandan yararlanamayacak ve mevcut pazarlarını da ABD ve AB'li ihracatçıların lehine kaybedebileceklerdir. Dolayısıyla; ülkemizin AB ve ABD'ye ihracattaki pazar payı azalabilecektir (Taviz erozyonu-aşınması).
- Diğer taraftan; Gümrük Birliği içinde tarafların aynı ürüne farklı gümrük tarifesi uygulaması halinde söz konusu ürün, tarifinin düşük olduğu ülkeden Gümrük Birliği'ne girip serbest dolaşım çerçevesinde diğer ülkeye geçecektir. Bu durum da ticaret trafiğinde meydana gelecek olan sapma nedeniyle ciddi vergi gelir kayıplarına neden olacaktır (Ticaretin yön değiştirmesi ve ticaret sapması).

Sanayi ürünleri ticaretindeki asimetrinin ortadan kaldırılması amacıyla Türkiye ile ABD arasında bir STA imzalanması halinde ise, STA kapsamında sanayi ürünlerinin yanısıra tarım ürünlerinin de yer alması sebebiyle, Türk tarım sektörü bu anlaşmada Türkiye tarafından verilecek tavizler doğrultusunda etkilenecektir.

TTIP gibi büyük ölçekli bir anlaşmaya taraf olmasa bile AB'nin imzaladığı EOA/STA'lardan Türkiye aleyhine doğabilen taviz erozyon ve ticaret sapmaları, uzun vadede Türk ekonomisi ve tarım sektörü için ağır bir tablo yaratmaktadır. Dolayısıyla; AB'nin hızla gelişen gıda ve tarım ürünleri ticaretine dayalı ilişkilerinin Türkiye üzerinde oluşabilen bu olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla ve hem de küreselleşen tarımdaki yeni ticaret anlayışına uyum sağlamanın kaçınılmaz olması nedeniyle Gümrük Birliği'nin tarım ürünlerini kapsayacak şekilde genişletilmesine yönelik çalışmalar başlatılmış bulunmaktadır.

Ancak, Gümrük Birliği'nin tarım ürünlerine genişletilmesi beraberinde başka sorunlar getirmektedir. Türkiye tarımsal üretimde önde gelen ülkelerden biri olmakla birlikte; küçük ölçekli tarım işletmelerine, parçalanmış yapıda tarım arazilerine sahip bulunmakta ve elde edilen verimde istenen düzeyi sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, üreticiler sınırlı bir rekabet gücüne sahip bulunmaktadır. Bu nedenle, tarımın Gümrük Birliği'ne dahil edilmesi sonucunda Türkiye'nin tarımdaki korumacı politikasından uzaklaşmasının, Türk üreticisinin rekabet gücünü daha da azaltacağı düşünülmektedir. Türkiye, yüksek maliyetle ürettiği ürünlerde ithalatçı konumuna düşebilecektir. Gerekli önlemleri almadığı takdirde Türkiye, AB'nin başta hayvancılık, et ve süt ürünleri gibi rekabet üstünlüğü olan pazarlardaki payını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Türkiye'de 2006 yılı itibari ile tarımda rekabet gücünü artıracak politikaların uygulanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan Tarım Stratejisi ve Hayvancılık Stratejisi uygulamaya geçilmiştir. İhracata Dönük Üretim Stratejisi (İDÜS) altında ihracat, üretim, yatırım ve istihdamı etkileyen politikaların birbirini destekleyecek şekilde etkileşimli olarak kullanılarak sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması ve ihracatta katma değeri yüksek, teknoloji yoğun sektörlere geçişi teminen Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) oluşturulmuştur. GİTES kapsamında;

- Çiğ Sütün Değerlendirilmesine Yönelik Desteklemeler
- Hayvancılık Stratejisi
- Tarımsal Destekleme Politikaları
- Soya Fasulyesi Üretimi
- Stratejik Ürünlerde Tedarik Güvenliğinin Sağlanması
- Kanatlı Sektörünün Gelişimi
- Sulu Tarım Yapılabilen Arazilerin Genişletilmesi
- Organize Tarım İşletmeleri Modellerinin Geliştirilmesi
- Bölgesel Kalkınma Projelerinin Hayata Geçirilmesi
- İhracat Odaklı Üretim Modellerinin Uygulanması
- İzlenebilirliğin Sağlanması

tarım sektörüne yönelik ele alınan hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toprağın korunması, geliştirilmesi, tarım arazilerinin sınıflandırılması, asgari tarımsal arazi ve yeter gelirli tarımsal arazi büyüklüklerinin belirlenmesi, tarım arazilerinin bölünmesinin önlenmesi, tarımsal arazi ve yeter gelirli tarımsal arazilerin çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak planlı kullanımını sağlayacak usul ve esasları belirlemek amacıyla 6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu 15 Mayıs 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Gerek sektör içi gerekse ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında oluşturulan veri tabanları ile hem gıda güvenliği hem de üretim ve ticaret faaliyetleri bakımından sektörde izlenebilirlik sağlanmaktadır.

Bu çalışmalarla beraber; tarımdaki küreselleşmenin olası olumsuz etkilerinin önüne geçebilmek için

- kısıtlı doğal kaynakların korunumunu ön planda tutarak gıda güvenliğinin sağlanması,
- ürün çeşitlerinin geliştirilmesine yönelik Ar-Ge çalışmalarına, kamu ile işbirliği içerisinde devam edilmesi,
- ürün kalitesinin artırılması ve markalaşma çalışmalarına ağırlık verilmesi,

- tarım işletmelerinin modernize edilerek güçlendirilmesi,
- tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayinin desteklenmesi,
- pazar ihtiyaçları da dikkate alınarak üretimde ekonomik ve avantajlı stratejik ürünlere yönelik planlama yapılması,
- üretim maliyetlerinin düşürülmesi,
- organik tarım gibi çevreye duyarlı ekolojik üretim uygulamalarına daha fazla ağırlık verilmesi,
- üretim ve ticarete ortak üretici hareketleri ve örgütlenmelerinin desteklenmesi,
- katma değeri yüksek ürünlerin ihracattaki payının artırılması,
- mevcut pazarların geliştirilmesi ve yeni pazar arayışlarına devam edilmesi,
- tarım ürünleri işleme, paketlenme, depolama ve pazarlama yapılarının geliştirilerek istihdamın artırılması,
- altyapı yatırımlarının geliştirilmesi,

alınabilecek diğer önlemler olarak düşünülebilmektedir.

Öte yandan; GB çerçevesinde üçüncü ülkelere yönelik olarak AB'nin tercihli ticaret sistemini üstlenmiş olmasına rağmen Türkiye'nin, AB tarafından imzalanmış STA'ların içeriğini aynen kabul etme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Taraf olduğu STA'lar Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki ülkelerle dış ticaretin geliştirilmesi; ihracatçılara dış pazarlardaki rakipleri ile rekabette eşit şartların sağlanması, karşılıklı yatırımlar ve ortaklıklar ile uluslararası rekabet gücünün artırılması hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, yürütülen müzakerelerde sanayi ve ticaret politikası öncelikleri ile ülke hassasiyetleri göz önüne alınmaktadır.

Bugüne kadar, Türkiye tarafından otuz üç STA imzalanmış olup bunlardan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle akdedilen on biri, söz konusu ülkelerin AB'ne üye olmalarıyla birlikte feshedilmiştir.

Türkiye İsrail, Filistin, Suriye, Ürdün, Tunus, Fas, Mısır, Morityus, G. Kore, Malezya, Singapur, Şili, EFTA, Makedonya, Bosna Hersek, Arnavutluk, Gürcistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Moldova ve Faroe ile STA imzalamıştır. Bu anlaşmaların on sekizi yürürlükte olup; Suriye STA askıya alınmış, Kosova, Moldova, Faroe ve Lübnan

anlaşmaları henüz iç onay sürecinde ve Türkiye – Gana STA parafe edilmiş bulunmaktadır.

Öte yandan on iki ülke/ülke grubu (Ukrayna, KİK Ülkeleri, Demokratik Kongo, Kamerun, Seyşeller, Libya, Japonya, Kolombiya, Ekvator, Peru, MERCOSUR ve Meksika) ile STA müzakereleri ise devam edilmektedir. Dokuz ülke/ülke grubu (Cezayir, G. Afrika, Hindistan, Endonezya, Vietnam, Tayland, Orta Amerika Ülkeleri, ABD ve Kanada) nezdinde ise STA müzakerelerine başlama girişiminde bulunulmuştur.

Söz konusu STA'larla Türkiye, bazı tarım ve işlenmiş tarım ürünlerinde sağlanan liberalizasyon ve tavizli gümrük vergileri ile STA'ya taraf ülke/ülke grupları pazarına erişim imkanı bulmaktadır. Bu durum da Türkiye'nin gıda ve tarım ürünleri ticaretinde dengeli bir artış sağlamaktadır. Öte yandan STA'larla sağlanan pazar artışının, teşvik edici bir unsur olarak üçüncü ülkelerin Türkiye ile STA imzalama yönündeki isteklerini artırdığı görülmektedir.

AB'nin gıda ve tarım ürünlerine dayalı ticari ilişkilerinin takip edilerek AB eğilim ve pozisyonunda meydana gelen değişikliklerin gözlenmesi, Türkiye ile AB arasındaki ticari ilişkilerin şekillenmesinde ve AB'nin hızlı bir seyir takip eden aktif dış politikasına uyum sağlamakta yol gösterici ve önemli bir unsur teşkil etmektedir. Gümrük Birliği'nin tarım ürünlerine genişletilmesi ve anılan önlemlerin alınması durumunda bile; bu gereğin yerine getirilmeye devam edilmesi; AB'nin kendi çıkarlarını gözeterek küresel ekonomi, siyaset ve yönelimler doğrultusunda şekillendirdiği ticari eğilimlerinin, ülkemiz tarafından daha iyi yorumlanması, uluslararası gıda ve tarım ürünleri ticaretinde ortaya çıkabilecek fırsatların daha iyi değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

AB BAKANLIĞI, 2012	2013 Sonrası Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası
AB DIŞ EYLEM HİZMETLERİ,	Anlaşmalar Ofisi Veribankası, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/world/agreements/default.htm
AB DIŞ EYLEM HİZMETLERİ,	European Neighbourhood Policy (ENP) (Çevrimiçi) http://eeas.europa.eu/enp/index_en.htm
AVRUPA KOMİSYONU, 2012	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü, "International Aspects of Agricultural Policy",
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Ticaret Genel Müdürlüğü, Everything But Arms (EBA) ,
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü ABD Raporları,
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü Rusya Raporları,
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü İsviçre Raporları,
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü Japonya Raporları,
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü Norveç Raporları,
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü

AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Brezilya Raporları, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Arjantin Raporları, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Türkiye Raporları, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2015, 2013	Ukrayna Raporları, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2015	Hindistan Raporları, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2015	Çin Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2015	Hong Kong Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2015	Cezayir Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	ACP Ülkeleri Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	G. Afrika Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Kanada Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü

AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Orta Amerika Ülkeleri Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Mercosur Ülkeleri Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Meksika, Şili ve Andean Ülkeleri Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Asean Ülkeleri Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Çin ve Hong Kong Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	G. Kore Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Avustralya Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Y. Zelanda Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Ortadoğu Raporu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Norveç Ülke Profili, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Rusya Ülke Profili, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü

AVRUPA KOMİSYONU, 2014	İsviçre Ülke Profili, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Türkiye Ülke Profili, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Cezayir Ülke Profili, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Ukrayna Ülke Profili, Everything But Arms (EBA)
AVRUPA KOMİSYONU, 2015	Monitoring Agri-Trade Policy, MAP 2015 -1;
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Monitoring Agri-Trade Policy, MAP 2014-1;
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Monitoring Agri-Trade Policy, MAP-2013-1;
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Monitoring Agri-Trade Policy, MAP 2012-1;
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	Monitoring Agri-Trade Policy, MAP 2012-2
AVRUPA KOMİSYONU, 2014 – 2015	Ticaret İstatistikleri, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/trade/2013/index_en.htm
AVRUPA KOMİSYONU, 2014	The EU Explained Agriculture; CAP
AVRUPA KOMİSYONU, 2013	Overwiev of CAP Reform 2014 - 2020
DÜNYA BANKASI, 2014	AB - Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi, Rapor No: 85830-TR
Doç. Dr. C. ERTUĞRUL	Türk Tarımının OTP'ye Uyumunun Olası Ekonomik Etkileri

- Dr. T. KIYMAZ, Dr. Y. SAÇLI, 2008 Tarım ve Gıda Ürünleri Fiyatlarında Yaşanan Sorunlar ve Öneriler
- EKONOMİ BAKANLIĞI, Avrupa Birliği Bilgi Platformu, (Çevrimiçi)
www.ekonomi.gov.tr
- EUROSTAT, (Çevrimiçi) <http://ec.europa.eu/eurostat>
- G. ERAKTAN; E. OLHAN; Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler ve Tarım
- S. GÜN, 2010 Ürünleri Piyasalarına Yansımaları
- KALKINMA BAKANLIĞI, 2014 Tarım ve Gıda Alanında Mevcut Gelişmeler ve 2014 Yılı Beklentileri
- L. ÖZKAN, 2008 Küreselleşmenin Tarım Ürünleri Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği
- M. ATAKAN, 1998 Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, Uzmanlık Tezi
- Ö. ÇALIŞKAN, Web erişim 2012 2013 Sonrası Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası: Avrupa Komisyonu'nun Reform Önerileri Üzerine Bir Değerlendirme
- Prof. Dr. E. REHBER, 2006 Tarımda Endüstrileşme ve Küreselleşme
- TARMAKBİR, 2015 Sektör Raporu
- Y. SAÇLI, 2007 AB'ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Zafer Özgü TETİK

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 30 Ağustos 1980, İzmir

Tel: 0312 287 33 60 - 4599

E-mail: ozgu.tetik@tarim.gov.tr

Yazışma Adresi: TC Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Eskişehir yolu üzeri 9. Km Lodumlu/ANKARA

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans :	Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü	2005
Lise:	İzmir 60. Yıl Anadolu Lisesi	1998

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2012-	TC Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	AB Uzman Yardımcısı

YABANCI DİL

İngilizce, Japonca, Almanca, Fransızca

YAYINLAR

ATAUM Temel Eğitim Tezi: Ortak Tarım Politikası Çerçevesinde Bitki Koruma Ürünleri Düzenlemeleri, 2013

Lisans Bitirme Tezi: Bitki Virüslerinin Epidemiyoloji ve Ekolojileri, 2005

ETİK BEYAN

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

Zafer Özgü TETİK

Tarih

